

KERESZTÉNY MAGVETŐ

110. évfolyam • 2005 • 1. szám
Kolozsvár

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- ▶ *Máthé Sándor*
Szempontok húsvét teológiájához5
- ▶ *Szabó László*
Az állam és egyházak viszonya Romániában 1918-tól napjainkig (I.)14
- ▶ *Ferenczi Enikő*
A teológia és pszichológia közös nyelve. Klinikai lelkipozítás24
- ▶ *Dr. Kónya Zoltán*
Lelkünk egészségéről a lélekgyógyászat szemszögéből31
- ▶ *Székely Kinga-Réka*
Vallás-meghatározások a vallásszociológiában39
- ▶ *Molnár B. Lehel*
Pákei Lajos és a dévai Dávid Ferenc-templom45
- ▶ *Fekete János*
Így leve találkozási pontja... az amerikaiaknak, angoloknak
és székelyeknek...” (2).....52
- ▶ *Dr. Máthé Dénes*
Gondolatok a Magyar Kultúra Napján55

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA – SZERTARTÁSOK

- Gyerő Dávid*
Az ismeret ereje. Virágvasárnapi beszéd (Mt 21,9; Jn 17,3).....59
- Székely Kinga-Réka*
Húsvét-másodnapi beszéd, Isten segedelmével (Mt 10,28–32)63

Lakatos Csilla

Pünkösdi hallgatás és pünkösdi beszéd
(Ézs 44,1–4; ApCsel 1,13–14; ApCsel 2,1–2; 14)68

A mélység dicsérete (Zsolt 130,1–7a).....72

Moldován Szeredai Noémi

Földi és égi hatalom (Bír 9,8–15).....75

Pap Mária

Az anyaszentegyház (Ef 4,1–3).....77

KÖNYVSZEMLE

Sas Péter: *Az erdélyi magyar festőművészet lírikusa, Tóth István*
(Dr. Gaal György)80

Eszmék – Gondolatok 83

EGYHÁZI ÉLET – HÍREK 84

Alapítási éve: 1861. Kiadja az Unitárius Egyház. Megjelenik negyedévenként.
Szerkeszti: dr. Szabó Árpád. Munkatársak: Jakabffy Tamás szerkesztő,
Kürti Miklós olvasószerkesztő, Ruzsa István technikai szerkesztő.
Szerkesztő bizottsági tagok: Kovács István, Kovács Sándor, Czire Szabolcs.
Szerkesztőség címe: 400105 Kolozsvár, 1989 December 21 út, 9 sz.
Tel: +40 264 593236, fax: +40 264 595927; e-mail: tamas.jakabffy@unitarius.com.
Postacím: 400105 Cluj-Napoca, b-dul 21 Decembrie 1989 nr. 9.
Készült az Unitárius Egyház Nyomdájában. ISSN 1222-8370.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church, Romania
CX • Cluj-Napoca • 2005/1

CONTENTS

STUDIES

<i>Sándor Máthé</i>	
View-points to the Theology of Easter.....	5
<i>László Szabó</i>	
Relation of the State and Churches in Romania from 1918 to our Time (I.) ..	14
<i>Enikő Ferenczi</i>	
The common Language of Theology and Psychology. Clinical Pastoral Care	24
<i>Zoltán Kónya</i>	
On the Health of Soul from the Standpoint of the Psychotherapy	31
<i>Kinga-Réka Székely</i>	
Definitions of Religion in the Sociology of Religion.....	39
<i>Lehel B. Molnár</i>	
Lajos Pákei and the Ferenc Dávid Memorial Church in Déva.....	45
<i>János Fekete</i>	
„The Beginning of the Meeting Point... of Americans, British and Székelys”	52
<i>Dénes Máthé</i>	
Thoughts on the Day of the Hungarian Culture	55

SERMONS

<i>Dávid Gyerő</i>	
The Power of Knowledge. Sermon on Palmsunday	59
<i>Kinga-Réka Székely</i>	
Sermon on Easter. With the Help of God.....	63

<i>Csilla Lakatos</i>	
Silence and Speech of Pentecost	68
The Praise of Depth.....	72
<i>Noémi Moldován Szeredai</i>	
Earthly and Heavenly Power.....	75
<i>Mária Pap</i>	
The Church.....	77

BOOK REVIEW

Péter Sas: <i>A Lyric of the Hungarian Art of Painting from Transylvania: István Tóth</i> (György Gaal)	80
Ideas – Thoughts	83
CHURCH LIFE – NEWS	84

The President and Responsible Editor: dr. Árpád Szabó.
Members of the Editorial Board: István Kovács, Sándor Kovács,
Szabolcs Czire, Tamás Jakabffy, Miklós Kürti, István Ruzsa.
Editorial Office: B-dul 21 Decembrie 1989 nr. 9, 400105 Cluj-Napoca, Romania.
Tel: +40 264 593236, fax: +40 264 595927; e-mail: tamas.jakabffy@unitarius.com.
Printed in the Unitarian Printing House Kolozsvár. ISSN 1222-8370.

Tanulmányok

MÁTHÉ SÁNDOR

SZEMPONTOK HÚSVÉT TEOLÓGIÁJÁHOZ

*„Óh, Tavasz, óh, Húsvét,
Emberek ősi biztatója,
Csak azt szórd szét köztünk:
Állandó a tavaszi óra
S ilyen marad.”¹*

Közel harminc évre terjedő lelkészi szolgálatom alatt prédikálás szempontjából a húsvéti ünnepekör jelentette és jelenti a legnagyobb nehézséget. A többi ünnepel még valahogy elboldogulok, mindig megtalálom a megfelelő témát, s arról úgy tudok beszélni, hogy utána ne legyen bennem az a belső hiányérzet, amely egy sikertelen, semmitmondó beszéd után nyomasztja a felelősen szolgáló lelkészt. Húsvét mindig „kemény dió” volt és maradt. Egyszerűen azért, mert ha egyéni felfogásomat viszem a szószékre, bizonyára megbotrántkoztatom a hívő embert. Ha meg az úgynevezett „hivatalos felfogás” szellemében prédikálok, akkor meg azt érzem, hogy az nem sokat mond egyszerű híveinknek. Ennek a húsvétról való prédikálásnak az a baja, hogy nem merjük nevükön nevezni a dolgokat, s kimondani azt, amit valójában unitárius keresztényekként el kellene mondanunk. Mindig érzek egy bizonyos fajta kettősséget, amely nemcsak minket, unitáriusokat, de más keresztény felekezetek prédikáló lelkészeit és hívőseregét is jellemzi: egyéni hitfelfogásunk a legtöbbször eltér attól, amit a keresztény egyház és saját egyházunk hagyománya alapján „vallanunk kellene”.

Gyerekkori emlékek között kutatva alig találok valamit, ami a húsvéti üzenet és ünnep lényegére utalna. Tulajdonképpen emlékeim a húsvét-másodnapi locsoláshoz kapcsolódnak. Annak ellenére, hogy szegénylős gyermek voltam, mindig igyekeztem hosszú és tetszetős locsolóverset tanulni. Húsvéti verseim többnyire a tavaszi megújulásról, ebből fakadó örömről szóltak. Miféleká a húsvéti üzenet nem a feltámadásról szólt. Ilyen fogalmakkal később, más felekezetű iskolatársakkal való kapcsolataim rendjén, majd teológiai éveim idején találkoztam.

¹ Ady Endre: Szép húsvét

Tulajdonképpen ekkor kezdett el foglalkoztatni a húsvét, a hozzá kapcsolódó üzenet, vagyis húsvét teológiája. A témához szakirodalmat keresve hamar rájöttem, hogy nagyon szegények vagyunk ebből a szempontból is. Ha az utóbbi 30 év húsvétról szóló prédikáció-irodalmát veszem alapul, akkor is érvényes ez a megállapítás, mert a *Keresztény Magvető*-ben alig találunk húsvéti beszédeket, pedig minden év húsvétján prédikálnunk kell. Átfogó tanulmány a húsvét teológiájáról nem is jelent meg ebben az időszakban, valószínű, hogy korábban sem. Tudom, hogy „nagy fába vágtam a fejszém”, éppen ezért előre bocsátom, hogy nem szándékom „kimeríteni” a témát. Remélem, hogy ezzel a húsvétról szóló személyes „bizonyásgtevéssel” elindítok egy folyamatot, amelynek eredményeképpen megszületnek azok a dolgozatok, tanulmányok és prédikációk, amelyeket olyan régóta várnak lelkésztársaink és unitárius híveink.

A húsvét eredete

A húsvét a kereszténység legnagyobb ünnepe. Nagyon sokszor lehet hallani egyszerű hívő emberek körében is a kérdést: miért van az, hogy a húsvét minden évben más és más időpontra esik? A válasz egyszerű: mert húsvét „mozgó ünnep”, a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnapra esik. A tavaszi napéjegyenlőség március 21-én van, ehhez kell tehát igazítani a húsvét időpontjának megállapítását.

Az általunk is használt Gergely-naptár számos hibája között a húsvétnek éppen ez a mozgó ünnep mivolta is joggal említendő. A március 21-i napéjegyenlőség időpontja eshet olyan szombati napra, amikor éppen holdtölte van. Ilyen évben a húsvét március 22-ére esik, tehát ez a legkorábbi nap, amikor elkezdődhet a húsvét. A csillagászati tavasz kezdetétől a legtávolabbi időpontra eső húsvét-vasárnap pedig április 25-e lehet.

Az ünnep elnevezésére nézve a következőket mondhatjuk el: bár a magyar nyelvben is ismeretes a pászka elnevezés, „a pászka ünnepe”, a magyarosabb húsvét honosodott meg. Ennek valószínű értelmezése a húshagyó keddet követő böjti időszakra vonatkozó húsfogyasztási tilalom feloldását jelenti: húst is vehet magához az addig ettől tartózkodó keresztény. Vége a böjtnek, eljött az öröm ünnepe.

Más nyelvekben az ünnep elnevezésére nézve részben a zsidó hagyományban szereplő pászka ünnep, a kovásztalan kenyér ünnepe, a pészách maradt fenn. Például a román nyelvben a paste. A nyugati nyelvekben elterjedt elnevezés a 8. században élt tudós Szent Béda értelmezését fogadja el, mely szerint a skandináv Ostra és a teuton Ostern vagy Eastre mitológiai alakok nevéből származik, amelyek a tavaszt és termékenységet jelképezik, s ünnepük a tavaszi napéjegyenlőségre esett. Ehhez az ünnephez kapcsolódó hagyományok a keresztény húsvét ünneplésében is fellelhetők: a nyuszi, hímes tojás, amelyeket élénk színekkel festettek, jelképezve a tavaszi fényt, világosságot.

Keresztény hagyomány, evangéliumi „tudósítások”

Anélkül, hogy megkérdőjeleznénk vagy éppen hitelesnek mondanánk a húsvéti és az azt megelőző, valamint a húsvétot követő időszak eseményeiről szóló tudósítások történetiségét, lássuk, mit írnak az evangéliumok!

Húsvét nagyhetén felgyorsulnak az események. Jézus is elindult Jeruzsálem felé a tizenkettővel. Az úton Jézus köré gyűlt a tömeg. Ez a húsvéti sereg felduzzadt, amint egyre közelebb kerültek a városhoz. Bethániába érve Jézus fel támasztotta a halott Lázárt.

Másnap Jézus bevonult Jeruzsálembe, a sokaság zöld ágakat, felsőruhákat terített a bevonuló elé, kiáltván: „Hozsánna! Áldott, aki az Úr nevében jön.”³ Jézus az ünnep előtti estén tartotta tanítványaival a húsvéti vacsorát Márk anyjának, Máriának a jeruzsálemi háza felső szobájában, ahonnan ezután az Olajfák hegyére mentek.

Jézust a templomi őrség katonái fogták el Júdás jelére. Bevitték a főpap házába. A nagy tárgyalás első felszólalója – nem véletlenül – a főpap volt. A határozathozatalhoz szükség volt néhány tanúvallomásra. Ezt megvesztegetett „tanúk” szolgáltatják. De a vérszegény tanúvallomás nem gátolta meg a tanácsot a döntésben: „méltó a halálra”.⁴ Jézus számára további nagy megaláztatások következtek: leköpdösték, ütlegelték s átlökdösték Pilátus helytartó palotájába.

Ez már a „szenvedés útja”. Jézus azonban némán szenvedett. Az „isteni megsejtés” a „pogány” Pilátusnál jelentkezett: felajánlotta, hogy ezen a húsvéton a két szabadon engedhető rab közül az egyik Jézus lehet. Nem is feltételezte, hogy a tömeg nem Jézust választja, hanem Barabást. Egyes források arról is beszélnek, hogy Pilátus felesége álomban megintetett, s ennek következtében figyelmeztette férjét, ne vállaljon részt az ártatlan elítélésében. Pilátus megmosta kezét, kifejezésre juttatva egyéni véleményét, de Jézus megmentésére ennél többet nem tehetett.

Jézus útja a Golgotára a városon keresztül vezetett. Nagy sokaság követte. A Golgotára érve keresztre feszítették Jézust két gonosztevővel együtt. Halála után levették testét a keresztről, és Arimatheai József sziklasírjába temették. Hatalmas követ hengerítettek a sírbolt bejáratához, aztán két katona őrizetére bízták.

A hét első napján kora hajnalban az asszonyok a sírhoz indultak, de a követ elhengerítve találták. Később a tanítványoknak többször is megjelent a feltámadott.

Mindaz, amit az evangéliumokban és az apostoli levelekben leírva találunk az események bemutatásaként, az tulajdonképpen bizonyágtevés a feltámadt Krisztusról. A feltámadás hite megelőzte az eseményekről szóló tudósításokat,

³ Lk 19,38

⁴ Mt 26,66

vagyis a húsvéti hit megelőzte az üres sírt, az asszonyok megjelenését, a Jézussal való találkozások látomásait, illetve az ezekről szóló tudósításokat.

Pál apostol és a feltámadás hite

Külön tanulmányt igényelne annak bemutatása, miért és hogyan alakult ki Pál hite Jézus feltámadásáról? Miért alakult épp olyanná, amilyenné, és miért vált számára mindennél fontosabbá? Aztán újabb tanulmány tárgya lehetne, miért Pál hitét tette magáévá az ősegyház, és miért az a lényege az egyház hitvallásának, hogy „meghalt és feltámadt”, és miért nem esik benne egyetlen szó sem Jézus tanításáról és cselekedeteiről.

Persze a lényeg szempontjából mindez gyakorlatilag közömbös: Jézus tanítása érvényes, akár meghalt, akár nem, akár feltámadt, akár nem – mert csupán Pál magánvéleménye az, hogy „ha Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló, üres, semmit érő a hitünk, és még mindig bűneinkben vagyunk”, amint az egyetemes feltámadás és örök élet hite sem annak a függvénye, hogy Jézus nagypénteken meghalt-, és húsvétvasárnap föltámadt-e.

Hogyan alakult ki Pál hite Jézus feltámadásában, és miért vált számára minden mást elsöprővé? – tehetjük fel újra a kérdést. A helyes válasz megtalálása elég sok nehézséget támaszt. De még ha rendelkezne is valaki minden elérhető ismerettel, akkor is csak töredékes és bizonytalan választ adhatna, mert Pál apostol életében vannak olyan mozzanatok, amelyeket nem lehet teljesen tisztázni, holott ezek meghatározóak további fejlődésére vonatkozóan. Az alábbiak tehát csak feltételező megközelítéseként értékelendők.

Pál Jézus feltámadásával kapcsolatos hitének jó összefoglalását nyújtja az 1. Korinthusi levél 15. fejezete, amelynek 1. versében azt mondja: „Azt hagytam rátok, amit magam is kaptam”. Erre nézve két fontos kérdés vetődik föl: Miben áll ez az üzenet? Kitől és hogyan kapta ezt?

Az első kérdésre itt csak utalásszerűen annyit jegyzünk meg: ez az üzenet az általa hirdetett evangélium, amelynek a lényege az, hogy Krisztus kereszthalálában és feltámadásában történt a megváltás. Mondani sem kell: ennek semmi köze a Jézus által hirdetett evangélium tartalmához.

A második kérdésre akkor tudunk válaszolni, ha tisztázzuk, mit jelentett Pál számára a „kapni” fogalma. Nos, érdekes és valamiképpen jellemző a következő kijelentése: „Az evangélium, amelyet hirdetem, nem emberektől származik, hiszen nem embertől kaptam vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén.”⁸ Már ez is mutatja, hogy „evangéliumának” fő pontjait nem az egyházi hagyományból tanulta, hanem „kinyilatkoztatás” révén tudta meg.

Összefoglalva: csupa olyan adatról van szó, amelyet Pál a különböző ősegyházi gyülekezetektől hallhatott. Ugyanakkor egyértelműen tagadja, hogy bármit

⁸ Gal 1,11–12

is emberektől tanult volna. Azt gondolhatnánk: úgy érti, hogy emberek közvetítésével, de az Úrtól „kapta”, amit kapott. De ez ellentmondana a Gal 1,20-ban esküvel is megerősített alapelvnek, hogy nem emberi közvetítőktől kapta, amit kapott, hanem egyedül a mennyei Krisztustól, közvetlenül, kinyilatkoztatásban. De mivel igen bonyolultnak látszik, hogy ilyen adatokat kapott volna a mennyei Krisztustól, ezért úgy tűnik, csak egy magyarázat marad: ami Jézus-hagyományt hallott Pál az egyes emberektől vagy gyülekezetektől, az az ő szemében csak akkor vált „érvényessé”, az „Úrtól valóvá”, amikor a mennyei Krisztus látomásban megerősítette, illetve helyesen értelmezte számára. Egy ilyen karizmatikus élmény volt az alapja Pál Jézus feltámadásába vetett hitének is, nevezetesen a „damaszkuszi esemény”. A damaszkuszi Jézus-követők letartóztatására indult Saulnak „megjelent” a „feltámadt Krisztus”, számon kérte, miért üldözi őt, közli vele, hogy „hiába kapálózik az ösztöke ellen”, majd megbízza azzal, hogy „a pogányok apostola” legyen. Hogy mi az igazság, vagy inkább mi lehetséges, egy ilyen élmény révén nem lehet eldönteni. De ez már önmagában is elég lenne annak magyarázatához, miért vált Pál számára első számú, sőt minden mást elsöprő „evangéliumi” tartalommal, hogy „Jézus feltámadt”. De van két másik tényező is:

Az egyik: Pál számára teológiailag elengedhetetlen volt Jézus feltámadása a halottak közül, mivel úgy vélte, hogy csak az engesztelő áldozatként megölt, de aztán feltámadt Krisztussal történő misztikus egyesülésünk teszi lehetővé számunkra a mi feltámadásunkat és teljes megváltásunkat. Egyértelmű, hogy ennek sincs semmi köze a földi Jézus tanításához, miszerint Isten minden megtérni kész bűnösnek feltétel nélkül megbocsát.

A másik: Pál számára lélektanilag elengedhetetlen volt „találkozása a feltámadt Krisztussal”, mivel csak ezzel tudta igazolni, hogy bár Jézust nem ismerte, sőt üldözte követőit, mégis a tizenkettővel egyenrangú apostol. Sosem tudott megszabadulni ettől az önigazolási kényszerétől: Rómába azt írja, „nem szégyellem azt az evangéliumot”, amely „kinyilatkoztatja Isten igazságosságát hitből hitre”.¹¹ A galatáknak így tanúskodik önmagáról: „Pál, apostol, akit nem emberek és nem ember, nem a földi Jézus hívott meg, hanem a halottak közül feltámasztott Krisztus.” A korinthusiaknak pedig így érvel: „Én nem vagyok apostol? Én nem láttam Jézust, a mi Urunkat?... Ha mások számára nem is vagyok apostol, a ti számotokra az vagyok” (1Kor 9,1–2)! Úgy látszik, folyton attól rettegett, hogy nem hallgatják meg, vagy nem veszik komolyan, ha nem tudja bizonyítani apostolságát! Ezért aztán még attól sem riadt vissza, hogy a saját karizmatikus látását azonosítsa Péter és a tizenkettő egészen másfajta látásával, illetve Péter és a tizenkettő normális látását azonosítsa a maga látomásával, holott nem ismerte a földi Jézust. Hogyan tudta volna hát megállapítani, hogy a két „látás” megfelel-e egymásnak? Pálnak ez a viselkedése, amelynek további

¹¹ Róm 1,16–17

megnyilvánulása vagy következménye az volt, hogy nem óhajtott semmit sem tanulni azoktól, akik együtt jártak-keltek az Úr Jézussal, enyhén szólva nélkülözte a szerénységet. Ez önmagában véve nem lenne nagy baj, viszont igazi tragédia, az egész emberiség tragédiája, hogy a „történeti Jézust” félresöpörve az ő Jézusról alkotott véleménye, egymástól elválaszthatatlan megváltás- és feltámadáshite vált központi dogmává és kizárólagos mértékké az egész kereszténység számára.

A tanítványok feltámadás-hite

A feltámadás hite az ősgyülekezeti hagyományon keresztül valószínűleg Pál közvetítésével vált az evangéliumok központi üzenetévé. Eszerint Jézus élete nem zárul le a sírbatétellel, hanem új, szellemi, mennyei létezésként folytatódik. A tanítványok látták Jézust meghalni a kereszten, de nem tudták már követni azon az új úton, amelyen elindult, amikor lelkét kilehelte. A hit látásával kísérték őt, és nem testi szemükkel. A feltámadt Jézus kifürkészhetetlen, isteni világba lépett, amelyet az emberi gondolkodás nem tud feltárni, jóllehet vágyakozhat rá, és megsejtheti. *A feltámadás hittétel, és nem az érzékelő tapasztalat bizonyossága.* A tanítványi közösség valószínűleg hosszú és fáradtságos utat járt be, míg eljutott erre a meggyőződésre. Erről időnként az evangéliumi szövegek is árulkodnak. Bizonyos, hogy a teljes elfogadás nem a kivégzést követő napokban következett be, amikor a tanítványok még abban a megrázkódtatásban éltek, amelyet Jézus tragikus halála, küldetésük szomorú epilógusa váltott ki bennük. A Mt 26,56-ban említett szétszóródásuk valószínűleg sokkal nagyobb mérvű volt, mint amilyenek gondoljuk. Tamás kétkedése és az emmauszi tanítványok bizalmatlansága talán az egész közösséget átható válság emléke. A megfontolásnak, az újragondolásnak és Krisztus újrachallgatásának ebben az időszakában a tanítványok megértették a vele kapcsolatos egyedülálló tapasztalatuk értelmét és jelentőségét. Jézus *valóban* meghalt, de most ugyancsak *valóban* él, és közöttük van. Látják, hallják, és főként értik őt. Tanítványaivá, üzenetének meggyőződéses hordozóivá válnak, és minden ember számára hirdetik üdvösséget hozó életét.

Az apostolok megtérése döntő jelentőségű esemény a keresztény történelem számára. E megtérés nélkül hiányzott volna a híd, vagy legalábbis ennek utolsó íve, amely Jézust kortársaihoz és minden idők emberéhez köti. A feltámadás eseménye visszamenőleg megvilágítja Jézus teljes életét, és ezért az evangélium egészét is áthatja. Ezt azonban nem krónika, hanem prédikációk és bizonyágtevések keretében teszi. A bemutatásra kerülő képek bizonyágtevést, a feltámadás üzenetét hordozzák. Az egyetlen esemény, amelyet tudatni akarnak az, hogy Jézus feltámadt, s hogy ennek az apostolok valódi tanúi. Az út, amelyen az apostolok erre a meggyőződésre jutottak sokkal hosszabb és fáradtságosabb annál, mint amelyet a szövegekben fellelhetők, minden kétségeskedést kizáró megállapítások alapján feltételezhetnénk.

Hogyan kell elképzelni a feltámadást?

A válasz: sehoggy! Feltámasztás és feltámadás metaforikus, képletes kifejezések, amelyeket az álomból történő felébredés és felkelés analógiájából vettek át. Azonban a halálból történő felébredés és felkelés esetében nem a mindennapi élet korábbi ébrenléti állapotába való visszakerülésről van szó, hanem egy teljesen más, egészen új, végleges állapotba átvivő gyökeres átalakulásról: az örök életről. És itt nincs semmi színezni, elképzelni, igazolni való. Itt sem szemünk, sem fülünk, sem képzeletünk nem segíthet. Az új élet számunkra – hitünkön keresztül – reménység maradhat.

Amikor az Újszövetség feltámasztásról beszél, nem valami testi funkcióinktól független szellemi lélek természetes fennmaradásáról szól. Sokkal inkább új-játeremtésről, arról, hogy Isten életadó Lelke által az egész ember átalakul. Az ember tehát nem válik meg vagy el testiségétől, hanem megdicsőül, átlelkedített testiségével együtt, és abban nyer megváltást: új teremtmény, új ember lesz.

A feltámadás azt jelenti, hogy életünk története és az ennek során keletkezett összes kapcsolatunk velünk együtt a beteljesedésbe megy át, és a feltámasztott emberhez végérvényesen kötődni fog. Másképp szólva: „nem a testemnek mint fizikai valóságnak folytonosságáról van itt szó, hanem a személy azonosságáról”.¹⁵

Ez az Istenben újra fellelt történet persze beteljesült történetként is elgondolható. Ugyanis nem csökkent értékű, szellemileg vagy fizikailag töredékes lényként megyek be Istenbe, hanem tökéletesen befejezettként. Ha a végső valóság nem a semmi, hanem az a Minden, akit Istennek nevezünk, akkor a halál nem annyira rombolás, mint inkább átalakulás. Tehát nem véget érés, bevégeződés, hanem beteljesülés. Nem csökkenés, hanem többé levés, a végtelen teljessé válás.

Mit jelent örökké élni?

Mire gondol az Újszövetség, amikor az örök életről beszél?

Nem visszatérés ebbe a „térídős” életbe. Az Újszövetség valami egészen mást ért az örök életen. Jézus feltámadását nem szabad összekeverni az ókor halotttámasztásaival. Jézusnál is találkozunk ilyenekkel három esetben – Jairus leánya¹⁷, a naimi ifjú¹⁸ és Lázár¹⁹. Teljes mértékben eltekintve az ilyen legendás tudósítások történeti hitelétől, Jézus feltámadásakor nem egyszerűen a biológiai-földi életbe tért vissza, hogy aztán a többi halálból feltámasztotthoz hasonlóan végül újra meghaljon. Itt nem a halál visszavonásáról van szó, hanem annak hatá-

¹⁵ W. Breuning, *Gericht und Auferweckung... Mysterium Salutis*, Bd. V (Zürich 1976) 882. o.

¹⁷ Mk 5,21–43

¹⁸ Lk 7,11–17

¹⁹ Jn 11.

rozott legyőzéséről. Az újszövetségi felfogás szerint a feltámasztott a halált, ezt az utolsó határt végérvényesen maga mögött hagyta. Egészen más, mennyei életbe ment be: Isten életébe, amelynek leírásához az Újszövetség különféle fogalmakat és képeket használ. Nem folytatása ennek a téridős életnek, hanem valami egészen más. Az ilyen kifejezés is félrevezető: a *halál után*. Az örökkévalóságot nem határozza meg az előtt és után. Ez inkább egy teret és időt szétfeszítő új életet jelent Isten láthatatlan, múlthatatlan felfoghatatlan tartományában. Nem egyszerűen vég nélküli továbbélés, továbbcselekvés, továbbmenés, hanem végérvényesen új. Ez véglegesen áttöri az örökké azonosan visszatérő „halj meg és élj újra” természeti törvényét. Azt jelenti: végleges módon *Istennél lenni és birtokolni az örök életet!* Az örök élet tehát felvételt jelent a legvégső Valóságba. A húsvéti üzenet az összes különféle változataiban egyszerűen ezt az egyet mondja: Jézus nem a semmibe halt bele. Halálában és halálából abba a megfoghatatlan és átfogó legvégső valóságba halt bele – vagyis az vette fel őt –, akit Istennek nevezünk.

Mi várja az embert ott, ahol eljut életének legvégső végéhez? Nem a semmi, hanem az a Minden, aki zsidók, keresztények és mindenek számára az egy igaz Isten. A halál átmenet Istenhez, hazatérés Isten rejtekébe, felvétel az ő dicsőségébe. *Hogy a halállal mindennek vége lenne, ezt csak egy istentelen, hitetlen mondhatja.*

Mit mond számomra itt és ma Jézus feltámadása?

„A feltámadás az istenhit radikalizálását jelenti” – mondja Hans Küng. Láttuk: hinni a feltámadásban nem valami igazolhatatlan furcsaságba vetett hitet jelent, egyáltalán nem azt jelenti, hogy az Istenbe vetett hithez valamit még „hozzá” kell hinnünk. Nem, a hit a feltámadásban, az örök életben nem kiegészítő toldaléka az istenhitnek. Ez az istenhitnek egyenesen tűzpróbája, amit az istenhitnek ki kell állnia. Miért? Azért, mert feltétlen bizalmammal nem állok meg félúton, hanem következetesen végigmegyek rajta. Mivel ebben az Istenben minden tekintetben megbízom a legvégsőben is, hogy győz a halál felett. Mert ésszerű módon bízom abban, hogy a mindenható Teremtő, aki a nemlétből létre hív, a halálból is képes életre hívni. Mert bízom abban, hogy az ember és a világmindenség teremtetőjének és fenntartójának a halál területén is kell, hogy legyen néhány szava, túl minden eddig megtapasztalt határon. Aki ilyen komolyan hisz az örökké élő Istenben, az hisz Isten örökkévalóságában, és akkor hisz a saját örök életében is.

A feltámadás mindennapos harcot jelent a halál ellen. Mindnyájan tudjuk és hisszük, hogy amint nemcsak a halál után létezik élet, hanem van élet a halál előtt, úgy nemcsak az élet végén van a halál, hanem van halála az embernek az élete folyamán is. Ez az embertől emberig érő kapcsolatok megszűnésének halála, a tehetetlenség és a beszéd nélküliség halála, a névtelenség-ismeretlenség és közömbösség halála, az elcsökevényesedés és szellemi elnyomorodás halála, a kábítószer- és alkoholfogyasztás halála.

Hinni a feltámadásban nem azt jelenti, hogy olcsó optimizmussal reménykedünk a „happy-end”-ben. Inkább azt jelenti, hogy egész életvitelünkkel tanúsítjuk: Jézus új élete megtörte a halál egyetemes uralmát, érvényre jutott szabadsága, útja az élethez vezetett. Azt jelenti, hogy szembeszállunk a társadalmi, az emberek közötti viszonyok végleges rögzülésével, és önkéntes segítséggel, valamint az életkörülmények javításával kihúzzuk a mindennapi „halál fullánkját”. Azt jelenti, hogy bizakodó módon reménykedünk a nekünk is megígért szabadság országában, erőt és cselekvőképességet öntünk az emberekbe, hogy ne a halálé legyen az utolsó szó közöttünk.

„Az embernek éreznie kell életében azt az erőt, amit a feltámadás jelent. Újra birtokba kell vennünk ezeket a szavakat: feltámadás, élet a halálból, és igaznak kell elismerjük azokat saját tapasztalataink fényénél.”²¹ Ha felismertük ezeket saját élményeinkként, életünket hagyományaink nagy jelképeinek keretében írhatjuk le: mi is voltunk Egyiptomban, mi is tudjuk, mit jelent a kivonulás, mi is ismerjük a szabadulás – a halálból történő feltámadás ujjongását, örömét. Csak azt lehet tovább mondani, csak azt közvetíthetjük mások számára, amit magunk életünk részévé tettünk keresztény vallásos élményeinkből.

A halál, ahogy mondani szoktuk, legnagyobb ellenségünk, személyes fenyegetés mindazok számára, akik nem tudnak túllépni az időbeliség korlátain, akik képtelenek meghaladni azt. Számukra az örök élet értelmetlen szimbólum. A feltámadás szimbólumával élve azt is mondhatjuk: *meghalnak, de nem részesednek a feltámadásban*. Az örökkévalóságon kívül eső halál áldozataivá válnak. „Olyan szimbólumokat kell használnunk, melyek az embertől Isten felé fordítanak, és ezáltal teszik lehetővé, hogy felismerjük, milyen fontos az ember az isteni élet s annak örök dicsősége és boldogsága számára.”²²

²¹ Hans Küng, *Theology for the Third Millennium*

²² Uo.

SZABÓ LÁSZLÓ

AZ ÁLLAM ÉS EGYHÁZAK VISZONYA ROMÁNIÁBAN 1918-TÓL NAPJAINKIG

I.

Mielőtt e tanulmány címében jelzett problematika tárgyalásába belevágnánk, illendő és szükséges tisztázni az *állam* (*államhatalom*), *egyház*, *felekezet*, *vallási közösség*, illetve *állami egyházjog* fogalmak értelmezését. Meggyőződésem, hogy ezáltal minimálisra csökkenthetők a téves interpretációk. Az *állam* és *államhatalom* fogalmakat mindvégig azonos jelentésűként értelmezem.

Az *egyházat* általánosan úgy határozom meg, mint azonos hitelveket valló személyeknek közös vallásgyakorlás céljából létrehozott szervezett közösségét. A különböző egyházak önmaguk hivatásáról és egyediségéről különbejáratú fel fogásokkal rendelkeznek, ezért egy ilyen témájú dolgozatban nem lenne célszerű a teológiai meghatározásokat használni. A *felekezet* (vallásfelekezet) és *vallási közösség* kifejezések is gyakran előfordulnak a következőkben, általában az egyházzal azonos jelentéssel. Amikor szükséges lesz a különbségtétel köztük, akkor az egyenkénti használatukkal vagy a szövegkörnyezet alakításával igyekszem megoldást találni.

Az *állami egyházjog* az egyházaknak és felekezeteknek az államhoz, egymáshoz és az egyes személyekhez fűződő viszonyát szabályozza. Az állami egyházjog nem elkülöníthető jogág, hanem különböző jogágaknak az egyházakkal és a vallásszabadsággal kapcsolatos metszete. Az *állami egyházjog* nem azonos az *egyházjoggal*. Ez utóbbi az egyházak saját alkotású és kizárólagosan belső hatályosságú jogrendszere, amit kánonjognak is szoktak nevezni.¹

Az állam és egyházak közti viszony 1918-tól 1989-ig

Bár az első világháború végén beállt új romániai államhatalmi helyzetet a közel két évvel később aláírt trianoni szerződés pecsételte meg, már közvetlenül a háború befejezése után sor került Erdély román megszállására. A béke és az újrakezdés öröme helyett megkezdődött az ellenséges államhatalom általi elnyomatás, amely az erdélyi magyar nemzeti közösség számára máig tartó fájdalmat és meg-

¹ A meghatározások mellett érdemes megemlíteni két fontos jellemzőt: Az állami egyházjogra általában nagyfokú történelmi kötöttség jellemző; az állami egyházjog három jogforrásból táplálkozik: a belső államjogból, a vonatkozó nemzetközi egyezményekből, valamint az állam és egyes egyházak közötti kétoldalú megállapodásokból. – Schanda Balázs alapján. In Uő: *Magyar állami egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2000. 3–6.

aláztatást jelent. Erdélyi magyar történelmi egyházaink, amelyek közös történelmi múltban élő és ugyanazon nyelvet beszélő híveket gondolnak kereteik között, egyértelműen nemzeti jelleggel bírnak. Hitéleti tevékenységüktől elválaszthatatlan a nemzetmegtartó munkájuk, ami által 1918 után is, akárcsak a korábbi évszázadokban, az erdélyi magyarság legfontosabb közösségi intézményeinek bizonyultak. Tekintettel volt erre az új államhatalom is, amikor megalkotta az erdélyi magyar egyházak számára hátrányos jogszabályokat, és amint általában a magyar egyházak ellen intézkedett politikailag, közigazgatásilag.

A következőkben az első világháborútól napjainkig terjedő korszak meghatározó jogalkotási és történelmi–politikai eseményeit foglalom össze – Varga Attila azonos témájú tanulmányának felhasználásával.²

A két világháború közötti korszak: 1918–1940

E korszak „bevezetőjeként” két alapvetőnek hitt dokumentumról kell szólni: a Gyulafehérvári Határozatokról (1918) és az ún. párizsi szerződésről (1919).

A *Gyulafehérvári Határozatok* III/2. pontja előírja: „Egyenlő jog és teljes autonóm felekezeti szabadság az állam összes felekezetei számára”. Tehát jól hangzó jogegyenlőségi és autonómia-elv fogalmazódik meg, aminek alkalmazása azonban megrekedt a kinyilatkoztatás szintjén. A Határozatok jogforrási ereje a romániai alkotmányjog egyik legvitatottabb kérdése. A Határozatok egyes részeinek törvényhozás általi becikkelyezése nem egységes jogerővel történt. Azok az elvek, amelyek alkotmányjogi erejű szabályozást kaptak, kizárólag a románságra és a román állami létre vonatkozó rendelkezések. A többi részek, melyek közül egyesek közönséges törvényekben nyertek szabályozást, mások pedig egyáltalán nem kerültek be a törvényhozásba, leginkább az emberi jogokról, a kisebbségi jogokról és jogállásokról szóltak. Összegzőképpen megállapítható, hogy a Gyulafehérvári Határozatok az erdélyi magyarság és történelmi egyházaink jogainak szavatolását és tiszteletben tartását illetően nem képeztek törvényes biztosítékot.

A *nemzeti és vallási kisebbségek védelmére vonatkozó nemzetközi szerződést* Románia részéről 1919. december 9-én írták alá Párizsban. A párizsi szerződés becikkelyezése megtörtént ugyan, és ezzel érvényes jogforrás erejével bírt, azonban az új államhatalom ennek ellenére nem tartotta be a szerződésben vállalt kötelezéseit. A törvényhozás utólag számos, a kisebbségi szerződéssel ellentétes törvényt fogadott el, amelyekkel a kisebbségi szerződés egyes rendelkezéseit hallgatólagosan törvényen kívül helyezte. Ezt a fajta „sajátos megoldást” a bírói hatalom alkotmányosnak minősítette. Így a romániai törvényhozás és legfelsőbb bírói gyakorlat a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatban azt a gyakorlatot honosította meg, hogy a becikkelyezett nemzetközi szerződéseknek a belső tör-

² Varga Attila: Az egyházak alkotmányjogi szabályozása 1918-tól Romániában. In *Nulla pax sine iustitia*. Kalota Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002. 185–203.

vényhozás szempontjából csupán közönséges törvényerőt állapított meg, így azokat bármely későbbi belső törvény módosíthatta. Pedig Románia a kisebbségi szerződés aláírásával nemzetközi kötelezettséget vállalt, hogy a kisebbségi szerződésben foglaltakkal szemben nem hoz törvényt, rendeletet vagy hatósági intézkedést, ezen túlmenően arra is kötelezte magát, hogy a nem román állampolgárok számára jogilag és ténylegesen is ugyanazt a bánásmódot biztosítja, mint a többségi állampolgárai számára.

Vegyük hát számba tételesen is Románia kötelezettség-szegését a párizsi szerződés vonatkozásában. A szerződés első cikkelye leszögezi: „Románia kötelezi magát, hogy a szerződés 2–8. cikkelyeiben foglalt rendelkezéseket alaptörvényül ismeri el.” A 2. cikkely 2. bekezdése szerint „Románia minden lakosát megilleti a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon”. A 8. cikkely 2. bekezdése előírja, hogy a „vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete [...] egyetlen romániai állampolgárra nézve sem lehet hátrányos”. Végül a 11. cikkely szerint „Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek a román állam ellenőrzése mellett vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzen”.

A fentiekben ismertetett rendelkezések vállalásával Románia felekezeti jog-egyenlőséget, a vallásgyakorlás széles körű szabadságát, valamint – egyházi és tanügyi vonatkozásban – bizonyos fokú közösségi önrendelkezést ígért a nem román állampolgárai számára. A szerződéses vállalás azért nem teljesült, mert az új román államhatalom nemzetiségi politikája gyakorlatilag ezzel szöges ellentétben állt, s ugyanakkor nem létezett nemzetközi nyomás, amely Romániát a kötelezettségei betartására kényszerítette volna. Itt jegyzem meg, hogy az 1920. január 10-én alapított Népszövetség, amely a nemzetközi szerződések betartására, illetve ellenőrzésére is hivatott volt, mindvégig erélytelenül működött. Ilyen vonatkozásban egyenesen a szerepbetöltés csődjét testesítette meg – a legfelsőbb nemzetközi szinten.

A tárgyalat időszaknál maradva, lássuk hát, milyen szellemben nyilvánult meg az új államhatalom az egyházi birtokok elrablásával és az anyanyelvű oktatás biztosításának megtagadásával.

Erdély 1918 végén történt elfoglalása során megkezdődött az *erdélyi magyar történelmi egyházak földbirtokainak megcsonkítása*. Ez először mindenféle „törvényes” alapot nélkülözött, tehát szabadrablás-szerűen történt, majd az 1919. szeptember 10-én, továbbá az 1920. július 9-én hozott törvényrendeletek alapján folytatódott. A folyamat betetőzéseként hirdették ki 1921. július 30-án az ún. földbirtokreform törvényt, ami alapján „bevégezték” az addigi kisajátításokat. A szóban forgó törvény magyarellenes jellegét már az is jelzi, hogy a „földreform” végrehajtását külön szabályozta Erdélyben, illetve a Kárpátokon

túli területeken³. Az 1918–1921 között – különböző módon – végrehajtott kisajátítások során az erdélyi magyar egyházak óriási földterületeket veszítettek el: az eredeti 371 754 katasztrális hold⁴ birtokból összesen 314 329 katasztrális holdat, azaz 84,55%-t. Észak-Erdélyre vonatkoztatva: a nem román egyházak a szóban forgó országrészben 136 140 katasztrális holdat veszítettek, míg a román egyházak eredeti birtokaikból ugyanezen a területen összesen 5582 katasztrális holdról kellett lemondjanak, de 1929-ig kaptak helyette ugyanott több mint 50.000 katasztrális hold földet.⁵ Az egyházi birtokok zömének elvesztése, az épületelkobzások, az ellenséges pénzügyi–gazdasági intézkedések, valamint az állami támogatás csökkenése rendkívül súlyos anyagi nehézség elé állította egyházainkat, amelyeknek ráadásul megsokszorozódtak a hitéleten kívüli feladatvállalásai (felekezeti oktatás, közművelődés, szociális gondoskodás stb.). A magyar egyházak vagyonuk megmaradt töredékéből kényszerültek segíyezni az állam által alig támogatott felekezeti iskolákat, ellátni a közművelődésben rájuk háruló feladatokat, fenntartani a népjóléti intézményeiket stb.

*A magyar egyházi földbirtokok kisajátításának mértéke
(katasztrális holdban)*

	„Reform” előtt	Kisajátított földbirtok	Maradék
Római katolikus püspökségek	290 649	277 645	13 004
Református egyházkerületek	62 148	25 222	36 926
Unitárius egyház	17 916	11 389	6 527
Evangelikus egyház	1 041	73	968

Az új államhatalom berendezkedésével megtörtént a magyar állami iskolák átvétele is. Az 1918-ban működött 1497 állami magyar tannyelvű elemi iskolá-

³ „Maga az a tény, hogy a földreformot négy, egymástól lényegében különböző törvénnyel szabályozta az államvezetés [Erdélyre, Bukovinára, Besszarábiára, illetve az ókirályságra külön-külön törvény vonatkozott – Sz.L.], egyik legjellemzőbb bizonyíték arra, hogy a törvényhozás kizárólag a román faj érdekeit vette alapul, és ahol szükség volt rá, ennek az alaptételnek minden más jogelvet feláldozott.” – Nagy Lajos: *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.-T., Kolozsvár, 1944. 151.

⁴ 1 katasztrális hold = 0,575465 hektár.

⁵ A földbirtoktörvény erdélyi végrehajtását részletesen ismerteti Venczel József *Az erdélyi román földbirtokreform* című munkájában (Kolozsvár, 1943). Adatai szerint a kisajátított területek 80%-a magyar, 4,6%-a román tulajdonos birtokát képezte (i. m. 92.) A kisajátított közbirtokok közül az *egyházi vagyonok* 92,8%-a [kiemelés tőlem – Sz. L.], a közbirtokossági vagyonok 79,7%-a, a községi vagyonok 72,9%-a magyar volt (i. m. 94.). A juttatásból a románság 68,8%-ban részesült (i. m. 98.).

ból a következő évben 900-ban szűnt meg a *magyar nyelvű tanítás*; az anyanyelvünkön történő felsőfokú oktatást, a lelkészképző intézetek kivételével, az 1919-es év kezdetén felszámolták; a magyar nyelvű középfokú oktatás az állami iskolákban a húszas évek közepére gyakorlatilag megszűnt. A Kormányzótanács 15673/1919-es számú rendeletével elvileg hozzájárult ahhoz, hogy a számbelileg kisebbségbe került nemzetiségek egyházai *felekezeti iskolákat* hozzanak létre. Az egyházak munkához láttak, és ugyanazon év (1919) őszén, az elvett 900 elemi iskola helyébe 1068 felekezeti iskolát állítottak fel. Ezen arány kezdetileg nagyon reménykeltőnek tűnt, azonban a következő években a működési engedélyek sorozatos bevonásával, a fenntartáshoz szükséges anyagi alapok kisajátításával és más gáncsokódó intézkedések következtében a felekezeti iskolarendszer jelentősen leépült.

1923-ban került elfogadásra Nagy-Románia *első alkotmánya*. A számbelileg kisebbségben élő nemzeti közösségek fogalmát nem határozza meg, mi több, el sem ismeri azok létét. A számbelileg kisebbségben levő, nem román vallásfelekezeteket szintén nem határozza meg, de létüket elismeri, mégpedig hátrányosan megkülönböztetve azokat a két román egyházzal szemben. A másodrangúvá minősítésnek egyértelműen a nemzetiségi különbség az alapja. Amúgy az alkotmány formálisan elismeri a vallásszabadság jogát, a vallás szabad gyakorlását, illetve kinyilvánítja a felekezetek közötti egyenlőséget (!).

A 22. cikkely első bekezdése szerint: „Az állam az összes vallási felekezeteknek egyenlő szabadságot és védelmet biztosít...” Mindjárt a következő bekezdések azonban rácafolnak ezen egyenlőségre, hiszen a 22. cikkely 3. bekezdése kimondja, hogy a görögkeleti román egyház uralkodó egyház, a görög katolikus egyház pedig román egyház, s így a többi egyházzal szemben elsőbbségi joga van. A további szabályozások kizárólagosan az „uralkodó” egyházzal szólnak. Ez a megkülönböztetés mind a kisebbségi szerződésekkel, mind az alkotmány jogegyenlőséget hirdető cikkelyeivel ellenkezett, és lehetőséget nyújtott a törvényhozásnak arra, hogy a 22-es cikkelyben foglaltak szellemében további megkülönböztetéseket alkalmazzon.⁶ Említést érdemel az új alaptörvény 72. cikkelye is, ami szerint a román és a muzulmán egyházakon kívül a többi egyházaknak csak a 200 000 lélekszámon felüli kerületei lehetnek hivatalból (püspökük által) képviselve a felsőházban. Így „létszámhiány” okán a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, valamint az unitárius és az evangélikus egyházak képviselői hely nélkül maradtak a szenátusban.

⁶ Idézetek *A románok jogairól* („Despre drepturile românilor”) című II. fejezet 22. cikkelyéből: „A lelkiismeret szabadsága korlátlan” [románul: absolută]. „Az állam az összes vallásfelekezeteknek egyenlő szabadságot és védelmet biztosít, amennyiben gyakorlásuk nem ütközik a közrendbe, a jó erkölcsökhöz, és az állam szervezeti törvényeibe. Az ortodox keresztény és a görög katolikus egyház román egyházak. A román ortodox egyház a románok nagy többségének vallása lévén, uralkodó egyház a román államban; a görög katolikus egyháznak pedig elsőbbsége van a többi felekezetek előtt ...”

1928-ban született meg az új *egyházi törvény*, amely alapvetően bizalmatlan volt a nem román egyházakkal szemben; az állam túlzott ellenőrzési és beavatkozási jogának előírásával súlyosan sértette az erdélyi egyházak ősi önkormányzatiságát; a törvény a szinte teljesen görögkeleti felekezetű régi Románia egyház–állam viszonyából kiindulva az erdélyi történelmi egyházak belső működésének szabályozását is az állami közrend szempontja alá helyezte. A következőkben a törvény sérelmes előírásaiból tallózok. A 8. cikkely az egyházi hatóságok illetékességi körét romániai területére korlátozza, ami alapján a Magyarország területére eső egyházközségeknél az erdélyi egyházakhoz való tartozása megszűnt, s ebből adódóan minden ilyen irányú (az egyházszervezet egységére hivatkozó) további kérést elutasítottak. A 9. cikkely szerint az egyházak külföldről érkező anyagi támogatást nem fogadhatnak el anélkül, hogy a kormány tudomására ne hoznák, s így a vallásügyi minisztérium azok elfogadását megtilthatja, amennyiben az „állam érdekeivel vagy a felekezeti békével” ellentétes adományozási célokat feltételez. Lényeges jogkorlátozást foglal magában a 12. cikkely, ami szerint az adományozás útján kapott szerzemények, ingó és ingatlan vagyonok, a polgári törvénykönyv megszabásainak alávetve, államhatósági jóváhagyást igényelnek. A 15. cikkely előírja a teológiai (lelkésznevelési) tantervek közzétételének köteleességét a vallásügyi minisztériumhoz, emellett törvénybe iktatja a történelem, a román nyelv és irodalom, továbbá az alkotmánytan kötelező tanítását a teológia főiskolákon. Az egyházi önrendelkezést veszélyezteti a törvény 26. cikkelye, mely az állam fő felügyeleti jogát túlzott mértékben írja elő, így például azt, hogy a híveknek vagy egyházi alkalmazottaknak kiadott összes közérdekű utasítások vagy rendeletek egyidejűleg a vallásügyi minisztérium tudomására is hozandók, s ez megtilthatja a közrenddel, jó erkölcsökkel, törvényekkel és az állam biztonságával ellenkező egyházi rendeletek és tudósítások végrehajtását. Az addigi joggyakorlathoz viszonyítva kedvezőtlen változást jelentett az áttérésekre vonatkozó 45. cikkelyben foglalt azon intézkedés is, amely előírja, hogy az áttérő a szándékát többé nem a lelkész, hanem az állami anyakönyvvezető előtt kell bejelentse. A gyermek felekezeti hovatartozására nézve a 47. cikkely a házastársak jogegyenlőségét alapvetően megsértve rendelkezik, kimondva, hogy a vegyes házasságban születő gyermek felekezetiiségét minden esetben az apa állapítja meg. Kedvezőtlen változást jelentett e cikkelyben azon intézkedés is, miszerint az áttérő szülőket a gyermekek 18 éves korukig kötelesek követni, az addigi 7 éves határral szemben. A vallásügyi törvény ezen előírásainak végrehajtását az oktatási törvények és más hatályos jogszabályok magyarellenes tartalma még rosszabbra fordította.

1927-ben írták alá a Szentszék és Románia közötti *konkordátumot*, mely súlyos csapást mért az erdélyi magyar katolikus érdekek érvényesülésére. Az egyezés értelmében az ezeréves múltú és másfélmillióssá váló erdélyi római katolikus püspökségek helyett a huszonhat egyházközséget számláló bucaresti egyházmegyére alapozva hozták létre a romániai érsekséget. A szenátus-

ba a romániai római katolikusság képviselőjeként a bukaresti (román) érseket hívták meg. A szerződés a kilencszáz éves nagyváradi püspökséget egyesítette a szatmári püspökséggel, és helyette egy újabb román görög katolikus püspökség létrehozását engedélyezte.

1938-ban az *államhatalmi berendezkedésben* gyökeres változások történtek, amelyek alapvetően meghatározták a további évek eseményeit. A változás törvényes alapjául szolgáló alkotmány a diktatórikus államvezetés és a szélsőséges nacionalizmus eszméiségében fogant. Az ún. királyi diktatúra korszakában az alkotmány a maradék demokrácia látszatára is alig ügyelő politikai vezetés kikerterméke volt, s ilyenként a nem román állampolgárok egyéni és közösségi jogait is ellenségesen kezelte. Az alkotmány a nem román nemzeti közösségek létét el sem ismeri, az állampolgári jogok tekintetében pedig a „vallási és faji kisebbségek” számára igencsak hátrányos, kedvezőtlen jogállást ír elő. Az alkotmánytörvény csak az állampolgári köteleességek tekintetében nyilatkoztatja ki az összes állampolgárok törvény előtti egyenlőségét, az állampolgári jogok tekintetében a román és a nem román származású állampolgárok között már megkülönböztetést tesz, amelyet azután a közönséges törvényhozás részleteiben is érvényesít. A felekezetek számára, a korábbi alkotmányhoz hasonlóan, különféle jogállást állapít meg. A 19. cikkely elismeri ugyan a lelkiismereti szabadságot, de ki is jelenti, hogy a görögkeleti és a görög katolikus egyházak nemzeti egyházak, illetve: „A görögkeleti keresztény egyház az uralkodó egyház a román államban, míg a görög katolikus egyháznak elsőbbsége van a többi felekezettel szemben.”

A királyi diktatúra a „*kisebbségi*” kérdés rendezési szándékával 1938-ban kiadta az ún. *kisebbségi statútumot*, ami a nevéből eltérően nem egy tételes jogszabálygyűjtemény volt, hanem minisztertanácsi napló. E napló a történelmi egyházaink önkormányzatát elvileg biztosította, és megtiltotta a közigazgatási hatóságoknak, hogy az istentisztelet kérdéseibe beavatkozzanak. Ez a tiltó rendelkezés önmagában is eléggé bizonyítja, hogy ilyenfajta beavatkozásokra akkoriban rendszeresen sor került. A napló a lelkészeknek felekezetre való tekintet nélkül azonos államsegélyt ígért, amivel szemben ott állt a két világháború közötti gyakorlat, miszerint a nem román, illetve román papok állami javadalma-zása közti arány átlagosan 1:3 volt.

A két világháború közötti egyházügyi helyzet áttekintése akkor válna teljesebbé, ha összefoglalnám a fentiekben említett jogszabályok megsértésének végtelen történetét, az egyházaink működésének más területeit érintő törvénykezést, valamint azt az általános magyarellen-es politikai és közigazgatási gyakorlatot, amellyel történelmi egyházaink, egyházközségeink és azok tagjai naponta szembesültek.⁷ Műfaji és terjedelmi okok miatt csak címszavak felsorolására szorítom

⁷ A *Magyar Unitárius Egyház nemzetvédelmi harca 1918–1948 között* című dolgozatomban ezt részletesen összefoglaltam.

kozum: a magyar felekezeti oktatás elleni általános hadjárat; az istentiszteletek és szertartások, egyházi gyűlések és összejövetelek tartásának akadályozása; egyházi személyek és hatóságok zaklatása; az egyházak szociális, közművelődési és más jellegű (nem hitéleti) tevékenységének ellehetetlenítése; egyház- és magyarellenos pénzügyi–gazdasági rendelkezések; az egyháztársadalmi szervezetek működésének gáncsolása; a román nyelv kötelező használatának bevezetése az egyházi közigazgatásba és más nyelvhasználati rendelkezések; az egyházi sajtó cenzúrázása és a kiadói tevékenység megnehezítése; egyházi épületek elkobzása; az elrománosítást szolgáló felekezeti áttérítések név- és vérelemzés (!) alapján; általában az állami közigazgatási hatóságok, az állambiztonsági szervek, a hadsereg, valamint az igazságszolgáltatás törvénytelen és rosszindulatú beavatkozása az egyházi élet zavartalan működésébe stb.

A nacionál-kommunista diktatúra korszaka: 1947–1989

A második bécsi döntés nyomán Románia fennhatósága egyházaink déli részére szorult vissza. Ezzel együtt az elnyomás fokozódott és eldurvult, majd háborús jelleget öltött. A háborús viszonyok sajátosságaiból adódóan, illetve a következő két év átmeneti jellege miatt jelen dolgozatban mellőzöm az akkori egyházügyi helyzet ismertetését, és az áttekintést az 1947-től kezdődő korszakkal folytatom.

A második világháború utáni évtizedeket egyházaink a nacionál-kommunista elnyomás és az állami ideológia rangjára emelt ateizmus ellenében kellett átvészelnük. A magyarellenességgel együtt szerfelett megnőtt az egyház- és vallásellenesség, ami a jogi szabályozás terén az elnyomás részleges „törvényesítéséhez” vezetett. Az új államhatalom történelmi egyházainkat a templomok falai közé szorította, az azon kívüli, nem kimondottan hitéleti tevékenységüket betiltotta, ilyen jellegű (oktatási, művelődési, népjóléti stb.) intézményeiket felszámolta, az épületeket, valamint a megmaradt földeket és erdőket kártalanítás nélkül államosította, megfosztva egyházainkat anyagi alapjaik legnagyobb részétől.

A tárgyalt időszakban három alkotmány született. Az első 1948-ban, amely a 27. cikkelyében előírja, hogy a lelkiismereti szabadságot és a vallásszabadságot az állam biztosítja. A felekezetek szabadon szerveződhetnek, amennyiben tevékenységük nem ütközik az Alkotmányba, a közbiztonságba és a jó erkölcsökbe. Egyetlen felekezet sem nyithat, vagy tarthat fenn oktatási intézményeket, kivéve azokat a különleges iskolákat, amelyekben saját lelkészeiket és énekvezéreiket készítik fel. A vallásfelekezetek szervezésének és működésének módját törvény szabályozza (177/1948). Az állam a görög katolikus egyház működését betiltotta, ingó és ingatlan vagyonát pedig a görögkeleti egyháznak „adományozta”, illetve államosította. Mindez kellőképpen kifejezi azt, hogy az egyházaknak a szocialista társadalomban szánt szerepe jelentősen áttértelődött. Az állam és az egyházak közti viszony a teljes fölé-alárendeltség állapotába került, amelyben

az egyházak elméletileg megtűrt jogállással rendelkeztek, gyakorlatilag azonban inkább üldözött helyzetbe kerültek. Árnyaltabb változatban ugyan, de a megkülönböztetés fennmarad a görögkeleti egyház és a többi egyházak között, természetesen az előbbi javára. Más szóval az állam szembekerülése a magyar történelmi egyházakkal nemcsak az eltérő világnézetből fakadt, hanem ez utóbbiak nemzetmegtartó szerepe miatt is.

Az 1952. évi alkotmány a hatalmában megerősödött új politikai vezetés által készített alaptörvény. Ennek 84. cikkelye előírja, hogy a lelkiismereti szabadság a Román Népköztársaság valamennyi állampolgára számára biztosított. Teljes határozottsággal nyilatkozza ki, hogy az oktatás el van választva az egyháztól, s ennek jegyében átveszi az előző alkotmány vonatkozó részét, amely szerint a felekezetek nem nyithatnak és nem tarthatnak fenn iskolákat. Ebben az alkotmányban nem jelenik meg külön utalás a görögkeleti egyházra.

Az 1965. évi alkotmány 17. cikkelye kinyilvánítja a felekezeti jogegyenlőséget, a 30. cikkely pedig a lelkiismereti szabadságról szól. Mindenkinek jogában áll, hogy valamilyen hite legyen vagy ne legyen. A vallásgyakorlat szabadsága biztosított, a felekezetek szabadon szerveződhetnek és működhetnek. Ezek az alkotmányos előírások a nacionál-kommunista diktatúra számára csupán külpolitikai eszközként szolgáltak, a belpolitikában nem volt semmilyen értékük. Az egyházak működését nem szolgálták sem törvényes biztosítékként, sem jogvédelmi hivatkozási alapul, mert azokat éppen a hatalom különböző intézményei, szervei és hivatalai sértették meg folyamatosan.

Lássuk hát, hogyan is viszonyult az állam az egyházakhoz a múlt évszázad legsötétebb évtizedeiben. A fejezet elején említett általános épület-, föld- és másfajta vagyoneklobzással együtt egyházaink rendeltetésszerű működésének területét más intézkedésekkel is szűkítette. Az egyházak tevékenységének „felügyeletére” vallásügyi hivatalt működtetett, amelynek – beépített hivatalnokok vagy besúgók által kifejtett – ellenőrző szerepe a teljes egyházi életre kiterjedt, beleértve az egyházi közigazgatás és sajtó fölötti cenzúra gyakorlását is, de e hivatal hatáskörébe tartozott vezető tisztségek betöltésének a befolyásolása és még az alacsonyabb szintű személyzeti ügyekbe való közvetlen beavatkozás is. Az állam az iskolai vallástanítást betiltotta, de különböző eszközökkel az egyházak keretében zajló hitoktatást is akadályozta. A külföldi testvéregyházakkal ápolt kapcsolatokat felfüggesztette, a bibliák és más vallásos kiadványok külföldről való behozatalát megtiltotta, a felekezeti és állami oktatásban, a szociális munkában, a tudományos kutatás területén és a kimondott papi hivatás gyakorlásában egyaránt kiemelkedő szerepet betöltő szerzetesrendeket feloszlatták, azok ingó és ingatlan javait elkobozták. Az „illetékes” állami hatóságok és szervek a lelkészképzést közvetlen ellenőrzésük alá vonták, a papnövendékek számának folyamatos csökkentésével vészes mértékű lelkészhiányt idéztek elő, a lelkészeket, egyházközségi elöljárókat és egyszerű híveket megfélemlítési kísérletekkel, zaklatásokkal és erőszak alkalmazásával igyekeztek akadályozni egy-

házi munkájuk végzésében, illetve vallásuk gyakorlásában. Az 1956. évi magyarországi forradalmat és szabadságharcot követő években, elrettentő példaként, az erdélyi magyar lelkészek, teológiai tanárok és papnövendékek tekintélyes részét koholt vádak alapján elítélték, és bebörtönözték. Hasonló sorsra jutottak – hiteles tekintélyük vagy „föld alatti” tevékenységük miatt – a betiltott görög katolikus egyház vezetői és legkiválóbb lelkészei is. Az erdélyi római katolikus püspökségek gazdasági és kulturális ügyeit intéző, évszázadokon át önálló anyagi alapokkal rendelkező Státus létezését megszüntették. Az állam az egyházak társadalmi szerepvállalásának és nyilvánosságának lehetőségeit teljesen felszámolta, az elenyésző mértékűre csökkentett kiadói tevékenységet pedig szigorúan cenzúrázta.

Összegezve megállapítható, hogy a tárgyalt időszakban az egyházakra vonatkozó alkotmányjogi előírások és mindenféle jogi szabályozás jelentőség nélküli volt, mert az nem a vallásszabadságot biztosította, és nem az egyházakat védte, hanem az elnyomó diktatórikus rendszer szolgálatában állt.

FERENCZI ENIKŐ

A TEOLÓGIA ÉS PSZICHOLOGIA KÖZÖS NYELVE

Klinikai lelkigondozás

A pszichoszomatikus szemlélet térhódítása az orvostudományban magával hozta, hogy a beteg ember immár testi-lelki-spirituális-szociális összetettségében jelenik meg. Ez a megközelítés jóval többet kínál annak felismerésénél, hogy a beteg testi tüneteinek lelki kiváltói lehetnek. Az új szemlélet jelentése az, hogy a betegség nem más, mint az ember testi-lelki-spirituális-szociális egészségének sérülése, s a gyógyításkor a megsérült *egészt* kell figyelembe venni. Az ilyen jellegű orvosláshoz különböző diszciplínák szakembereire s azok együttműködésére van szükség. A Connecticut *Society for Mental Hygiene* 1908. május 6-i megalapításával a Yale Egyetemen a mentálhigiénés mozgalom már a kezdet kezdetén megteremtette az alapállásnak tekinthető interdiszciplináris együttműködés lehetőségét az egyház, az iskola, a kórház és a szociális intézmények között, és kilépett az egyetlen szakterület illetékességét hangoztató egyoldalúságból. Az 1946-os *Mental Health Act* törvényesen is előírta a humán tudományok együttműködését.¹

Elragadóan fejezi ki a magyar nyelv, hogy a betegség nélküli állapot az egészség; az egészre, a teljesre utalva. Az ember oszthatatlan, nem lehet testre, lélekre, szellemre bontani. Ez pedig egy kapcsolódási pontja a pasztorális lélektan, a klinikai lelkigondozásnak, és a pszichoszomatikus orvoslásnak.

A teológia területén is megerősödött az a szemlélet, amely előbb a gyakorlatban, majd a kutatás területén is segítette a diszciplínák közti közeledést. „A pasztorálpszichológia egyrészt azt tűzte maga elé célként, hogy a pszichológiai kutatások eredményeit hozzáférhetővé és felhasználhatóvá tegye a lelkigondozás számára. Másrészt a bibliai antropológia több évezredes szellemi kincsét, valamint a modern teológiának az ember transzcendens nyitottságáról és spirituális életéről megfogalmazott felismeréseit közvetítse a pszichológia és a medicina képviselőihez, s ezzel a nyitással a teológia által gyakran szűk, felekezeti dogmákba zárt lelkiiséget a tágon értelmezett spiritualitás váltsa fel.”²

A modern pasztorálpszichológia kezdetét a szakirodalom a múlt század 20-as éveinek közepére teszi, helyszíne Amerika. Létrejön az a gyakorlatias felismerés, hogy az orvosok, a pszichológusok és a lelkigondozók rendszeresen együttmű-

¹ Tomcsányi – Grezsa – Jelenits (szerk.). 17.

² Debrecenyi – Tóth, 17.

ködvé hatékonyabban tudnak segíteni a beteg embereken. Ebből fejlődik ki később a klinikai lelkigondozó tréning, a klinikai lelkigondozó képzés. 1925 nyarán Anton T. Boisen megszervezte az első, teológusokból létrehozott csoportot a *Worcester State Hospital* keretei között. Ebből a kezdetből egész mozgalom nőtt ki magát, amelynek célja nem az volt, hogy a lelkészképzés egy teljesen új formáját hozza létre, hanem az, hogy tanulmányaik és gyakorlatuk során a hallgatók mélyebb ismeretekre tegyenek szert, mint amilyeneket könyvekből és előadásokból szereznek.

Boisen első klinikai lelkigondozó kurzusa előtt néhány évvel William S. Keler orvos is próbálkozott hasonlóval, egyházi önkéntesekből és teológusokból csoportot szervezett, amelynek tagjai a nyári hónapokban kórházakban és szociális intézményekben tevékenykedtek, és esténként megbeszélték tapasztalataikat.

Miért nem sikerült ugyanebben az időben Európában is a teológia, lelkigondozás, medicina és pszichoterápia együttműködése? Ez jelentős mértékben a freudi pszichoanalízisre és a vele kapcsolatos ítéletekre és előítéletekre vezethető vissza. Freud következetes kritikával fordult minden felé, ami transzcendens, vallás, Isten, s ezzel okot adhatott a teológusok heves ellenkezésére. Egyes kutatók szerint azonban a vita sokáig nagyon alacsony szinten folyt, és érzelmi síkon maradt. Tény azonban, hogy Freud valami fontosat figyelmen kívül hagyott: a különbséget az egészséges, a személyiség fejlődését segítő és a nem egészséges, patológiába hajló vallásosság között. „Freudnak a vallással, lelki-séggel, spiritualitással kapcsolatos elutasító, negatív tartalmú, személyes indultól sem mentes kijelentései után megállapíthatjuk, hogy ami igazán gátja volt az 1920-as évek Európájában a pszichoterápia és a lelkigondozás közötti párbeszédnek, az a közös nyelv hiánya.”³

Meg kellett jelennie valakinek, aki képes új helyzetet teremteni, és aki mindkét fél számára megszólaltatja a közös nyelvet. Eduard Thurneysen protestáns teológus volt az, aki kijelentette, hogy a pszichoanalízis és az egyházi lelkigondozás alapvetően idegen egymástól, és Junghoz irányította a lelkigondozót, aki áttörte Freud világnézeti ortodoxiáját, és új, szabadabb talajra állította a lélektant. Emellett pedig a teológusokhoz fordulva sok addigi elutasítást áttörve egyértelműen képviselte, hogy a lelkigondozó számára a pszichológia mellőzhetetlen segédtudomány. Tény, hogy E. Thurneysen egyes tételeivel kapcsolatban – mint például „a lelkigondozás lényege az ígehirdetés, a szó legtagabb értelmében vett prédikáció” – a klienscentrikus pasztorálpaszichológia fenntartást emelhet. Azonban érdemét nem lehet elvitatni tőle, hogy nagy egyházi elfogadottság mellett ő mondta ki az első fontos mondatokat a pszichológia és a lelkigondozás közös nyelvén.

A másik oldalról, a pszichológia felől Amerikából érkezett hasonló nyitás. A közös nyelv használatában és a későbbi kedvező atmoszféra fenntartásában Carl

³ Debrecenyi – Tóth, 21.

Rogers vállalt a Thurneysenéhez hasonló, fontos szerepet. Az a szemlélet, amelyet Rogers képviselt, máig vállalható mintát jelent a tudományterületek közötti valóságos, a gyakorlatban is hasznosítható, a bajba jutott ember segítségét szem előtt tartó együttműködés megteremtéséhez. Az általa használt nyelv nagyban segítette a humán diszciplínák közti kommunikációt. Rogers emberképe, módszere nagy hatást gyakorolt a lelkigondozás gyakorlatára, kedvelté vált non-direktív módszerére hivatkozni, de ma már találkozunk olyan kijelentéssel is, hogy „végleg el kell búcsúzni a »nondirektív« jelzőtől!”⁴

A pasztorálpszichológia nem köteleződhethet el egyetlen pszichológiai irányzat mellett sem, hiszen arra törekszik, hogy közvetítő szerepet vigyen a pszichológia, medicina és a teológia, lelkigondozás között, olyan nyelven fogalmazva meg tudományos felismeréseit, amelyet a különböző tudományterület képviselői egyaránt értenek, és a gyakorlatban, a gyógyító folyamatban használni is képesek.

Mi az a jobban-megérteni-való, amire a teológia, a lelkigondozás is és a pszichológia, illetve medicina is törekszik? Nyilvánvaló, hogy az ember személyiségét, lelki működését szeretné jobban megérteni minden tudomány és minden, az ember segítségét szem előtt tartó hivatás szakembere. Használunk kell azt a közös nyelvet, amely érthető a különböző tudományterületek művelői számára. Mert „nincs ütközés a vallás és a természettudomány között” – mondja Jung, „egy vallási igazság lényegileg megtapasztalás, élmény, nem pedig nézet... A vallás abszolút élmény, egy vallási megtapasztalás abszolút, nincs mit vitatkozni rajta. Ha valakinek például vallási élménye volt, akkor az volt neki, és kész, azt már senki el nem veheti tőle.”⁵

„A közös nyelv megtanulása érdekében a teológiának komolyan kell vennie, hogy a »vallási igazság« lényegileg mindenkor személyes megtapasztalás, élmény, nem pedig dogmába zárt nézet. A pszichológiának és a medicinának pedig el kell fogadnia, hogy az emberről vallott természettudományos felismerések és a transzcendens hitélmények, személyes megtapasztalások nincsenek egymással ellentétben, mind a kettő az ember lényegéhez tartozik, és csak a kettő együtt képes az ember teljességét megragadni.”⁶ A kérdés az: miért is nehéz ezt a két tudományterületet – teológiát és pszichológiát – együtt művelni, közös nyelvet beszélni? És utaljunk ismét Jungra: „A társadalom minden egyéntől elvárja, hogy a neki szánt szerepet a lehető legtökéletesebben játssza el, hogy tehát valaki, aki lelkész, ne csak objektíve töltse be hivatali funkcióit, hanem egyébként is mindenkor és minden körülmények között kifogástalanul játssza a lelkész szerepét.”⁷

⁴ Buda, 175.

⁵ Jung, Gondolatok a vallásról és a kereszténységről. 22.

⁶ Debrecenyi – Tóth, 25.

⁷ Jung, i. m. 38.

A pasztorálpszichológia gyakorlati hasznosítása leginkább a klinikai lelki-gondozásban történik. A klinikai lelkigondozó-képzés alapgondolatai pedig a következők:

- az emberi személyiség központi szerepének kiemelése;
- az egyén saját felelősségének és autonómiájának hangsúlyozása;
- egyenértékűsége és kölcsönössége alapuló kapcsolat a lelkigondozói munkában;
- a keresztyén ember előrelépésének és fejlődésének biztosítása.⁸

A gyakorlati teológia területén a képzés hagyományosan mindig az ismeret-közlés kérdését állította a középpontba. A klinikai lelkigondozó-képzésben ez megváltozik. A szupervízió („pasztorális”) mint képzési módszer olyan személyes változást kíván elérni, melynek alapján sikerül a gyakorlati cselekvésbe integrálni a magunkról alkotott képet, a fontos elméleteket, a konkrét ismereteket és a foglalkozással kapcsolatos képességeket.⁹ A szupervízió tehát nem elsősorban egy feladat elvégzésének felügyelete, nem is a teológiai vagy pszichológiai ismeretek közlése – bár ezeknek sok elemét tartalmazza –, nem is egy sor gyakorlati ajánlást kínál. A szupervízió a hallgatóban bekövetkező változásra irányul, legfontosabb alapeleme a cselekvés általi tanulás. Aki valamilyen hivatásra készül, sokkal gyorsabban és eredményesebben tanul, ha megbeszélheti hivatásbeli tapasztalatait egy tanárral vagy munkatársakkal. Hivatásbeli magatartását gyakran befolyásolják múltjának fel nem dolgozott problémái. Ha a tanulási folyamatban szerzett új tapasztalatok állandóan visszajelezhetők, ez indítást jelent számára pozitív irányú változások felé. A lelkigondozói szupervízió egyik legfontosabb tanulási célja, egy beszélgetés levezetéséhez szükséges funkcionális készségek kialakítása mellett az, hogy a hallgató fel tudja kínálni a maga hitét beszélgetőpartnerének. Ez egy Rogers-féle feltétel: a hallgatónak meg kell tanulnia, hogy amit hirdet, egybevágjon azzal, ami benne mint hívőben végbemegy. Ez hitelességet jelent, a hit, az élet és a munka integrációját.

A legfontosabb tanulási célok a klinikai lelkigondozásban a következők:

- a személyes és lelkesi identitás felfedezése;
- a lelkesi kapcsolatok mélyebb síkjának keresése;
- együttműködés más segítőkkel és elhatárolódás tőlük;
- a saját hit megosztása mással;
- belső növekedés az emberi kapcsolatokban és azok révén.¹⁰

Az utolsó ponthoz magyarázatként: a klinikai lelkigondozó-képzés folyamán a hallgatók jelen vannak egy olyan intézményben (például kórházban, öregotthonban), ahol lelkigondozói tapasztalatokat szereznek, ahol önálló feladatuk

⁸ Jelenits – Tomcsányi (szerk.), 310.

⁹ Uo. 315.

¹⁰ Uo. 316.

van, és saját felelősségükre látogatják az ottani embereket. Így az elméleti tanulás mellett jelen van a gyakorlati munka is, s ez utóbbiról való beszámolók kiértékelése csoportban történik. Így a lelkeszi szolgálathoz hasznos tapasztalatokat nemcsak könyvekből, előadások hallgatásából, hanem gyakorlatban lehet megszerezni. Maga az elnevezés – „klinikai” – is abból származik, hogy a hallgatóknak, leendő lelkeszeknek lehetőségük adódik arra, hogy olyan emberekkel találkozzanak, beszélgessenek, akiknek problémáik vannak, s a gyakorlatnak, képzésnek ezért is színhelye a kórház vagy különböző szociális intézmények. Az ilyen intézményekben levő embereknek kezdettől fogva arra van szükségük, hogy a lelkesz beleélje magát életükbe, sajátos érzelmi és gondolati világukba, s ne bibliamagyarázattal kezdje kapcsolatuk kialakítását. A képzés résztvevőitől ez belső képzést, önművelést és jelentős személyiségváltozást igényel.

Gyakran találkozunk azzal, hogyha a klinikai lelkipozásban minden annyira megengedő, ha mindig a beteg ember (kliens) érzései, gondolatai a fontosak, ha nem akarjuk a magunk hitét, etikáját ráerőltetni, ha ennyire csak az a fontos, hogy ő hol tart, akkor hol ebben a keresztény hit következetessége? A válasz: a lelkipozói kapcsolatban, a segítő beszélgetés során abban segítjük a beteget, hogy meghagyjuk a szabadságát, hogy a maga útján járva találjon rá istenélményére. A kórház, a klinikum nem missziós terep, hanem lelkipozói terület. „A klinikai lelkipozó személyes hitéből, transzcendens nyitottságából fakadó életszemléletéből erőt és reménységet merít munkájához. De mindenekelőtt arra törekszik, hogy szavak helyett tettei beszéljenek hitéről. Úgy vélem, nem volna szabad beteg emberek közé engedni olyan lelkeszt, lelkipozót, bármilyen segítő szakembert, akinek nincsenek kielégítően mély lélektani ismeretei. Ez nem jelenti azt, hogy a klinikai lelkipozónak, segítő hivatásúnak pszichológussá kell válnia, de ismernie kell olyan alapvető lélektani folyamatokat, amelyek ismerete nélkül nagyon komoly károkat lehet okozni.”¹¹

A klinikai lelkipozás kulcsszavai (Debrecenyi Károly István szerint):

– *Emberközpontúság (kliensközpontúság)*. A figyelem egyértelműen a kliensre irányul, az ő szavai, gondolatai, érzései megelőzik a mieinket. Elfogadjuk és tiszteletben tartjuk a kliens testi-lelki-szellemi státusát, nem erőltetünk változást. Nem vezetjük, hanem kísérjük. Útitársul szegődünk a beteg, válságban levő embertársunk mellé, hogy kimondatlan dilemmáik ritmusában haladjunk mellettük, hogy a válságból lehetőleg minőségi változás szülessék, a dilemmákból döntések legyenek, a kérdésre pedig válasz érkezzen.

– *Nondirektivitás*. Kerüljük a direktivítás minden formáját. Tartsuk magunktól távol a moralizálást, általánosítást, dogmatizálást, ítéletmondást, térítést. A lelkipozói kapcsolatban sor kerülhet arra, hogy megvalljuk hitünket, vagy

¹¹ Debrecenyi – Tóth, 31.

bizonyosságot tegyünk a hit gyógyító erejéről. De csak akkor, amikor a beteg ezt kezdeményezi.

Nagyon fontos tudni, hogy bizonyos helyzetekben (például krízis) a nondirektivitás nem alkalmazható.

– *Empátia*. Nem áltathatjuk magunkat azzal, hogy teljesen azonosulni tudunk a beteg (kliens) helyzetével, de próbáljuk közel engedni magunkhoz és átélni érzéseit, s visszajelezve támogatni helyzetének átlátásában és erőforrásainak mozgósításában. Így nem veszítjük el azt az objektivitást, amely elengedhetetlenül fontos a segítségnyújtásban.

– *Tapintat*. A betegség sajátos válságállapot, a személyiséget próbára tevő kihívás, amikor az ember érzékennyé válik.

– *Emberképünk*. Létezni annyi, mint kapcsolatban lenni; fölfelé: Istennel, a transzcendenssel; kifelé: a környezettel, az embertársakkal, a természettel; befelé: önmagunkkal, értékeinkkel, fogyatékoságainkkal, erősségeinkkel, gyengeségeinkkel, örömeinkkel, gondjainkkal.

Bármelyik kapcsolat sérülése kihat a másik kettőre, s akárhol kezdődik is a gyógyulás, vele gyógyul a másik kettő is. A lelkigondozónak felkészültnek kell lennie arra, hogy betegét ebben a hármas rendszerben lássa, segítse, támogassa.

– *Spiritualitás*. A lelkigondozói kapcsolatban jelen van a spiritualitás. A lelkigondozó maga spirituális lény és arra különös érzékenységgel figyelő szakember. Nem feledkezhet meg arról, hogy a spiritualitás egyetemes emberi vágy, a hit pedig személyes élmény és döntés.

– *Szakmai felelősség*. A betegek közötti, különös érzékenységet és felkészültséget igénylő szolgálatot személyiségükben alkalmas, szakmailag tájékozott, az orvosokkal, nővérekkel konstruktív együttműködésre képes szakemberek kell végezzék.

– *Alkotó ökumenizmus*. A klinikai lelkigondozás a valódi ökumené helye.

– *Interdiszciplinaritás*. A gyógyítás holisztikus szemléletben lehet hatékony. Akármelyik testrész betegszik is meg, az egész ember sérül, és az egész ember gyógyítása csak interdiszciplinárisan képzelhető el.

– *Folyamatos szakmai kontroll és támogatás*. A lelkigondozónak is kell, hogy legyen lelkigondozója. „Neki aztán különösen is fontos! Ez az a szolgálat, amelyet magányosan nem lehet végezni a kiégés, a kifáradás veszélye nélkül. Ezért vigyáznunk kell egymásra! Valljuk, hogy emberileg és szakmailag is felelősek vagyunk egymásért. Ügyelnünk kell arra, hogy biztosítva legyen szolgálatunk szakmai kontrollja (egyéni és csoportos szupervízió), képzések, továbbképzések folyamatossága, az esetmegbeszélések rendszeressége, hogy emberileg és szakmailag közölünk senki ne magányosodjon el.”¹²

¹² Debrecenyi – Tóth, 33.

Felhasznált irodalom

- Buda Béla, *A mentálhigiéné szemléleti és gyakorlati kérdései* (Újabb tanulmányok). Animula, Budapest 2002.
- Debrecenyi Károly István – Tóth Mihály, *Életesemények a pásztori lélektan és filozófia tükrében*. Semmelweis Egyetem TF – Dialógus Alapítvány, Budapest 2004.
- Faber, H. – Schoot, E. van der, *A lelkipásztori beszélgetés lélektana*. Semmelweis Egyetem TF – Dialógus Alapítvány, Budapest 2002.
- Jelenits István – Tomcsányi Teodóra (szerk.), *Tanulmányok a vallás és lélektan határterületeiről*. Semmelweis Egyetem TF – Dialógus Alapítvány, Budapest 2003.
- Jung, C. G., *Gondolatok a vallásról és a kereszténységről*. Kossuth, Budapest 1996.
- Jung, C. G., *Gondolatok a látszatról és a létezésről*. Kossuth, Budapest 1996.
- Tomcsányi Teodóra – Grezsa Ferenc – Jelenits István (szerk.), *Tanakodó. A mentálhigiéné elmélete, a mentálhigiénés képzés, mentálhigiéné az emberek szolgálatában*. Semmelweis Egyetem, Párbeszéd Alapítvány – Híd Alapítvány, Budapest 2003.

DR. KÓNYA ZOLTÁN

LELKÜNK EGÉSZSÉGÉRŐL A LÉLEKGYÓGYÁSZAT SZEMSZÖGÉBŐL

Ez év februárjában abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy előadóként vehettem részt a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben megrendezett *Csendes napok*-on. Előadásom „A lélek egészsége, a nemzet egészsége” címet viselte. Az előadást követően született meg az ötlet, hogy hasznos lenne az elhangzott gondolatokat írásban is összefoglalni.

A feladatot örömmel vállaltam, mert számomra is lehetőséget nyújtott arra, hogy mindennapi munkám tárgyával, a lelki egészséggel kapcsolatos gondolataimat rendszerezem. Milyen is egy lelkileg egészséges személy? A válasz megtalálásában sokat segítettek azok a gyerekek, felnőttek, házaspárok és családok, akik az elmúlt évek során a kolozsvári AGAPE pszichoterápiás központban megfordultak.

A lelki egészség kérdése azért is izgalmas, mert világszerte meglepően kevés kutatás foglalkozott mindeddig e témával (annál több a lelki betegségekkel, problémákkal). E kevés kutatás egyikét több évtizeddel ezelőtt végezték az Egyesült Államokban. A *Timberlawn Project* keretében a kutatók a Harvard Egyetem sikeres végzettjeit, illetve ezek családját tanulmányozták, többek között videofelvételek segítségével. A kutatás eredményeit Robin Skynner angol családterapeuta tette ismertté a John Cleese-zel közösen írt *Hogyan éljük túl az életet?* [4] című népszerű könyvében. Írásom e kutatási eredményeket is figyelembe veszi.

A *Magyar Értelmező Szótár* 2003-as kiadása az egészséget „a szervezet, illetve a szervek betegség nélküli állapota”-ként határozza meg. Az Egészségügyi Világszervezet meghatározása ennél tovább megy: az egészség a személy „biopszicho-szociális” jóllétét jelenti. Ebből a hármas egységből ragadom ki az elkövetkezőkben a psziché, azaz lélek jóllétének ismérveit, önkényesen, hiszen a lelki egészség a test egészségével és a személy szociális helyzetével szervesen összefügg. A közismert mondás szerint „ép testben ép lélek”, és egyre közismertebbé válik az ellenkező irányú összefüggés is: a lelki egészség, illetve ennek hiánya, kihatással lehet a test működésére, sőt szerkezetére is – példák erre az úgynevezett pszichoszomatikus betegségek, mint például a test különböző részeiben jelentkező visszatérő fájdalmak, melyek szervi okát a gondos orvosi vizsgálat nem képes kideríteni. Ugyanakkor az a tapasztalatom, hogy a pszichoterápia sikere esetén a belső, lelki változások mintegy kivetítődnek a terápiában részesülő személy testére is, aminek eredményeképpen az illető észrevehetően megszépül... Nem szorul különösebb magyarázatra az a tény sem, hogy a testi-

lelki egészség a munkaképesség, és ezáltal a szociális jóllét alapvető feltétele. Az utóbbi viszont nagyban hozzájárul a testi és lelki egészséghez: kutatások igazolják, hogy a jómódú emberek egészségesebben táplálkoznak (az elhízás például elsősorban a szerény jövedelmű embereket sújtja), az autóval rendelkező személyek többet és egészségesebben élnek, és a példák tovább sorolhatók.

Az alábbiakban a lelki egészség hét összetevőjéről lesz szó.

Kapcsolat a külső valósággal

A lelki egészség azt feltételezi, hogy a valósággal kapcsolatban vagyunk, azaz a valóságot olyannak látjuk, amilyen az valójában. Belső, mentális térképünk a világról eléggé pontos ahhoz, hogy benne eligazodjunk, és biztonságosan haladjunk életünk útján, a változásokhoz pedig, melyek életünk szükségszerű velejárói, könnyen alkalmazkodunk.

Ennek ellentéte az a helyzet, amikor előítéleteink, vágyaink vagy félelmeink fala eltakarja, vagy eltorzítja a valóságot, megzavarja a vele való közvetlen kapcsolatot. Amikor előítéleteink folytán valamit „már előre tudunk” vagy tudni vélünk, elveszítjük azt a képességünket, hogy a dolgokra rácsodálkozzunk, meglássuk azt is, ami elvárásainkkal esetleg nem megegyező. Vágyaink hatására hajlamosak lehetünk a világot olyannak látni, amilyennek látni szeretnénk, miközben látóterünkől önkéntelenül kizárjuk azokat a jelenségeket, amelyekről félünk, vagy kellemetlen érzést okoznak. A valósággal való kapcsolat elvesztésének szélsőséges példája a lelki betegségek súlyos formája, a pszichózis.

A lelkiileg egészséges személy azonban nemcsak a külvilággal, hanem saját belső, lelki valóságával is élő kapcsolatban áll.

Egész-ség

Az egész-ség szójáték itt a belső, lelki valóságunk teljességével való kapcsolatot jelenti. Ez a teljesség nemcsak kellemes érzéseinket, hasznos és racionális gondolatainkat, építő szándékainkat foglalja magában, hanem például negatív érzéseinket (mint a düh, „legszívesebben megfojtanám”), szexuális késztetéseinket stb. Aki kapcsolatban van belső valóságának teljességével, annak sem saját maga, sem pedig mások előtt nem kell tabuként kezelnie ezeket az érzéseket. Tudatosítani képes őket magában, elfogadja őket, és megtanulja mások számára is elfogadható módon kifejezni őket, például szavakban vagy művészetben. Aki önmagát és saját belső valóságát jól ismeri és elfogadja, az a külső valóságot is pontosabban érzékeli, hiszen nincs szüksége arra, hogy a külvilágra, másokra vetítse mindazt, amit önmagában nem tud elfogadni.

Az integritás fontos vonatkozása az a mód, ahogyan a személy megéli női vagy férfi voltát. A nőkre kiosztott jellemző szerep a kapcsolatok értékelése és ápolása, másoktól való függés, a másik emberrel szembeni érzékenység és oda-

figyelés. A férfi ezzel szemben független, a kapcsolatot képes egy célnak vagy elvnek alárendelni, az érzelmek kifejezését saját gyengesége jelének tekinti. Az egészség ebben a tekintetben azt jelenti, hogy a nő képes teret adni az önmagában rejlő férfinak, azaz tud például néha független lenni. A férfi képes arra, hogy megélje és kifejezze női oldalát, például azáltal, hogy szükség esetén segítséget kér, érzelmeit szabadon kifejezi stb.

Vizsgálódásunk képzeletbeli alanya tehát képes önmagát *reflexíven* megfigyelni, és ez a képessége külön figyelmet érdemel.

Reflexivitás

Az elmúlt évszázad folyamán az emberi lélek, illetve a személyiség szerkezetét, összetevőit illetően változatos elméletek láttak napvilágot. Anthony de Mello egyik könyvében [2] egy igen egyszerű, de figyelemreméltó gondolattal ismerteti meg olvasóját. Kérdése a következő: ha azt mondom, „én figyelem magamat”, akkor tulajdonképpen ki figyel kit? Az *én* figyel a *magamat*. A *magam* (self) személyemnek az a része, amelyet megfigyelhetek, és amely környezetem számára is látható. A self, egy folyóhoz hasonlóan, állandóan változik, elsősorban a társas környezettől függően. Az *én* ezzel szemben a világ számára láthatatlan, és önmagam számára is nehezen megismerhető, amiképpen a szem sem láthatja önmagát. Az *én* a személyiség változatlan, a külvilág által sérthetetlen része.

A reflexivitás nem csupán azt jelenti, hogy a személy képes önmagát figyelni, önmagával kapcsolatban lenni, hanem azt is, hogy valamilyen módon különbséget tesz a de Mello-féle *magam* és *én* között. Ez persze a legtöbbször ösztönös, nem tudatos. A lelki egészség egyik fontos ismertetőjele, hogy (reflexíven) képesek vagyunk önmagunkon nevetni.

Míndezt tehát elmondható a lelkieg egészséges személynek a világgal és önmagával kapcsolatos viszonyáról – de vajon milyen a kapcsolata a másik emberrel?

Intimitás

Az alábbiakban az intimitás szót abban az értelemben használom, ahogyan azt Kathy Weingarten amerikai családterapeuta írásaiból megismertem [5]. Weingarten meghatározásának megfelelően a szó jelentése kiterjed, központi fogalma pedig éppen a dolgok, események *jelentése*. A jelentések létrehozása beszéd, gesztusok, írás stb. útján sajátosan emberi vonás, és mindig egy emberi kapcsolatban történik.

Az intimitás lényege az, hogy a kapcsolatban résztvevő személyek számára valamely dolog ugyanazzal a jelentéssel bír. A felek vagy megosztják egymással ezt a közös jelentést, vagy éppen a kapcsolatban alkotó módon hozzák létre

– például amikor beszélgetés vagy közös játék során egy új jelentés keletkezik. Ugyanakkor a magatartásuk szintjén képesek cselekvéseiket úgy összehangolni, hogy ez tükrözze a kölcsönös jelentésalkotást.

Az intimitásnak ezt az elvont meghatározását érdemes néhány példával szemléltetni. A nemi aktus az intim kapcsolat jellemző példája: a közös jelentést („jó együtt lenni”, „szeretjük egymást”) a férfi és a nő testének összehangolt mozgása fejezi ki. Más példa: egy jó beszélgetés során a résztvevők a párbeszédben gondolatokat osztanak meg, esetleg új gondolatok születnek, magatartásuk – egymásrafigyelés, megfelelő tér biztosítása minden vélemény számára – a közös jelentésalkotást szolgálja. A hangversenyzenekar, a kórus, a közös zenélés összes formája nemcsak kiváló példája, hanem találó metaforája is az intimitásnak. A valamennyi példában felismerhető közös feltétel a másik személyre való ráhangolódás képessége. Az intim együttlét hatása az az élmény vagy érzés, hogy ismerem a másikat, és a másik ismer engem.

A lelki egészségnek ezt a szempontját jobban megérthetjük, ha az ellentétét vizsgáljuk, például egy olyan beszélgetésünkre emlékszünk vissza, amelyik *nem* volt intim. Beszélgetőpartnerünk esetleg egy filmet mesélt el, tekintet nélkül arra, hogy ez bennünket most nem érdekel. Lehet, szerettünk volna valamit elmondani, de nem hallgattak meg. A „rossz beszélgetés” során leggyakrabban az történik, hogy valamilyen jelentést ránk erőltetnek, az általunk felkínált jelentést pedig elutasítják, vagy félreértik.

Az intim kapcsolat egyik akadálya lehet az a fajta függés, amelyikről a későbbiekben, a szabadság képességének tárgyalásakor lesz szó. Ha valamilyen gondolathoz nagyon erősen ragaszkodunk, akkor nem tudunk más gondolatot gondolni, mondani vagy meghallani. Az ilyenfajta erős ragaszkodásaink hátterében gyakran saját belső bizonytalanságunk áll. Az intim kapcsolat megélése ezzel szemben olyan belső biztonságérzetet nyújthat, amelyben készek vagyunk „elereszteni magunkat”, azaz nyitottá válunk az új gondolatokra, miáltal beszélgetéseink érdekesebbé és élvezetesebbé, mi magunk érdekesebb személlyé és élvezetesebb társsá, kapcsolataink pedig még intimebbekké válnak.

„Én jó vagyok, te jó vagy, a világ jó...”

A lelkiileg egészséges személy érzései önmagával és másokkal, általában a világgal és benne saját életével szemben, pozitívak. Elfogadja önmagát olyan-nak, amilyen, és nem szeretne másmilyen lenni. Salvador Dali, a festő, ebből a szempontból a lelki egészség magas szintjén állt, amikor a következő sorokat írta: „Minden reggel azzal a gondolattal ébredek, hogy milyen nagyszerű dolog, hogy én Salvador Dali vagyok. És azon gondolkodom, vajon mivel lepi meg ma Salvador Dali a világot...”

E pozitív hozzáállás ellentéte a konfliktus lelki állapota: szeretnék másként érezni, mint ahogy érzek, másként gondolkodni és másként viselkedni, másmi-

ilyen személy szeretnék lenni, vagy a környezetemmel (munka, élettárs, lakhely stb.) kapcsolatban szeretném, hogy más legyen. Az őrlődés a konfliktus két pólusa között („kellene..., de nincs / nem lehet...”) hosszú távon igen fárasztó. A lelkileg egészséges egyén ezzel szemben a pozitív hozzáállása révén megtakarított energiát saját növekedésére, fejlődésére használhatja fel. Az ilyen emberrel kapcsolatban támad az az érzésünk, hogy „jó vele lenni”, és így neki tudjuk tiszta szívből azt mondani, hogy „maradj még”, ha történetesen a vendégünkről van szó. Pozitív hozzáállásuk belőlünk is pozitív választ vált ki: társaságában a legjobb formánkat hozhatjuk, jónak érezzük magunkat, s ez segít abban, hogy ténylegesen is jók legyünk.

Ez a fajta pozitív hozzáállás a másik személy esetleges ellenséges beállítottsága esetén is fennáll. A lelkileg egészséges személy az ellenségességet nem személye ellen irányuló támadásnak vagy az ellenséges személy alkati tulajdonságának tulajdonítja. Gondol arra a lehetőségre is, hogy a másik esetleg csak kimerült, hajsztolt, vagy bátortalanságát, gátlásosságát igyekszik leplezni. Pozitív beállítottságával esélyt ad arra, hogy a kezdeti bizalmatlanság feloldódjon.

A pozitív attitűd nem azonos a naivsággal. Bizonyos fokú egészséges bizalmatlanságot már csecsemőkorban elsajátítunk. Az egészséges személy kapcsolatban áll a valósággal, és így nagyon jól tudja hogy az emberek rossz dolgokra is képesek. Azt sem jelenti, hogy időnként nem szomorú, dühös stb. Pozitív hozzáállása segíti őt abban, hogy a nehézségekben meglássa és értékelje a változás, növekedés lehetőségét.

Szabadság

Emlékszem, katonakoromban mennyire megviselt a szabadság hiánya, és mekkora megkönnyebbülést okozott számomra egy levél, melyet kaszárnyai tartózkodásom alatt kaptam egy idősebb barátomtól. Amennyire vissza tudok emlékezni, a felszabadító hatású gondolat a következő volt: „a szabadság nem külső feltétel, hanem belső képesség...”. Lássuk tehát, a lelki egészség szempontjából mit jelent a szabadság képessége.

Az a mód, ahogyan a szabadság képessége befelé megnyilvánul, a reflexivitás alcím alatt tárgyalattal van összefüggésben. Az „én” nem azonosul, nem mosódik egybe a „magammal”. A személy nem azonosul saját gondolataival, érzéseivel, magatartásaival. Következésképpen nyitott és kíváncsi lehet mások más gondolataival szemben, érzéseit kezelni tudja anélkül, hogy indulatai diktálnák gondolatait és cselekedeteit, és cselekvéseiben szabadon választhatja ki a rendelkezésére álló magatartások közül az adott helyzethez és saját meggyőződéseikhez leginkább illőt.

A szabadság képessége az intimitás képességével is összefügg. Az igazi intimitás egyik fontos összetevője az érzelmi függetlenség. A felek képesek egymáshoz lelki és/vagy testi szinten közel kerülni, de ez a kapcsolat nem korlátoz-

za őket személyes szabadságukban. Szívesen vesznek részt a kapcsolatban, de nem ettől boldogok, és a kapcsolat hiányától nem szenvednek.

Az ilyen értelemben vett szabadság ellentéte a függés minden formája. A függés közismert huszadik és huszonegyedik századi példái a drog, a szerencsejáték, a számítógép és az internet-függés. Az intimitáshoz hasonlóan azonban a függés is széles körű jelenség. Függés alakulhat egy magatartással szemben, amikor adott helyzetben csak az illető viselkedésformával tudunk válaszolni. A gondolatfüggés azt jelenti, hogy csak egy bizonyos gondolatot tudunk elfogadni, az illető gondolat gondolása kellemes érzéssel tölt el, míg egy alternatív gondolat, vagy annak a lehetőségnek a felmerülése, hogy délgetett gondolatunk esetleg nem helytálló, erőteljes diszkomfort érzést vált ki, hasonlóan az alkoholistáknál fellépő megvonási tünetekhez. [1] Függés alakulhat ki egy másik személlyel szemben is, melynek alapja rendszerint az a gondolat, hogy „nem élhetek, illetve nem lehetek boldog a másik nélkül”. A világirodalom és a filmek által bemutatott párkapcsolatok jelentős részét jellemzi ez a fajta függés. A lelki egészség magas szintjén álló párok elkötelezett kapcsolatát ezzel szemben a felek érzelmi függetlensége jellemzi. Nem társuk teszi őket boldoggá, önmagukban is boldogok, és a kapcsolatból származó boldogság csupán ráadás.

Vallásosság

A Timberlawn kutatás által tanulmányozott személyek jelentős része volt vallásos. Ez nem minden esetben fejeződött ki templomba járásban vagy valamely szent szöveg rendszeres olvasásában. A vallásosság jelentése sok esetben abban állt, hogy a személy úgy gondolta, része egy nagyobb egésznek, tervnek, illetve valamilyen személyes életcéllal, filozófiával rendelkezett, és ezt az életcélját valamilyen állandó, transzcendens valóság vonatkozásában fogalmazta meg.

Záró gondolatok

A felsorolt szempontok megkülönböztetése némileg önkényes, a lelki egészség különböző itt leírt aspektusai egymással szorosan összefüggenek és egymást definiálják. A kiemelkedően egészséges egyén, akiről a leírás szól, kitalált személy, hiszen a lelki egészség dinamikusan változó valami, ezért soha senki nem mondhatja el magáról, hogy minden szempontból a lehető legjobb formában van. Egy válsághelyzet hatására például átmenetileg a lelki egészség alacsonyabb szintjére süllyedhetünk, hogy aztán a válságból kikerülve és megizmósodva esetleg egy magasabb szinten állapodjunk meg – mint amikor a mesebeli hős még sokkalta erősebb lesz, miután a sárkánnyal vívott szerencsétlen harcban levágott fejét sikerül, a megfelelő gyógyír segítségével, helyére visszargasztani...

A felvázolt fogalmak némelyike bonyolult, meghatározásukhoz pedig jobb híján idegen szavakat hívtam segítségül, amiért az olvasó elnézését kérem. Maga a lelki egészség azonban nem feltételezi a fent leírt fogalmak megértését. Egy minden szempontból egyszerű, tanulatlan személy, például egy kisgyerek, a lelki egészség igen magas szintjén állhat.

Erik Erikson szerint a személyiség fejlődése egymást követő szakaszokban történik [3]. A személynek minden egyes életszakaszban egy meghatározott feladatot kell megoldania, fiatal felnőttként például az intim kapcsolatok kialakításának és fenntartásának képességét, és amennyiben ez sikerül, egy bizonyos „erénnyel” (képességgel) gazdagodik, melyet aztán felhasználhat a soron következő életszakasz központi feladatával való megbirkózásban. Minél idősebb így valaki, annál több ilyen erényt gyűjtött be életútján. A lelki egészség fenti szempontjainak vizsgálata számomra azt a felfedezést hozta, hogy ennek az ellenkezője is igaz. A kisgyerekek a lelki egészség megtestesítőinek tekinthetők. A gyermek, aki mindent megnéz, megfog, szájába vesz és mindenre rákérdez, jó példája a valósággal való élő kapcsolatnak. Kíváncsisága révén a világot még egészben látja, nem „előre tudva”, szavak és fogalmak által darabjaira tördelve. Belső valóságát még cenzúrázatlanul észleli, és ki is fejezi („én még őszinte ember voltam / ordítottam, toporzékoltam”). A kisgyerek a reflexivitás terén is jó példával jár elől, legalábbis erre következtethetünk abból a megfigyelésből, hogy önmagáról énje egy jó darabig egyes szám harmadik személyben nyilatkozik („Pisti nem kér spenótot”), hasonlóan egyébként a természeti népeknek a nyelvben kifejeződő és számunkra az indiános könyvekből ismert gondolkodásmódjához („Sólyomszem nem kér a tüzes vízből”, mondja maga Sólyomszem). A játék jó példája a közös jelentésalkotásnak és a magatartások kölcsönös összehangolásának oly módon, hogy a résztvevők magatartása kifejezze a közösen létrehozott jelentést (lásd intimitás). A kisgyerekeknek természetes állapota a derű, amiként a lelkileg egészséges felnőttnek is természetes állapota a boldogság. A friss levegőn boldogan rohangáló gyermek a szabadság szép szimbóluma. Végül pedig, de nem utolsósorban, a gyermekekről bizvást elmondható, hogy a vallásosság alaptermészetükhöz tartozik.

Írás közben fogalmazódott meg bennem az a gondolat, hogy az egészség egy csiszolt drágakőhöz hasonló, mely hasonlat már csak azért is találó, mert az egészség: kincs. A lelki egészség felsorolt aspektusai a drágakő lapjainak felelnek meg, melyek egymással szorosan összefüggnek, egymásba folyamatos átmenetet képeznek, és ugyanannak az alapvető folyamatnak különböző megnyilvánulásai. A metafora felveti a kérdést, hogy milyen élményekre, hatásokra, üzenetekre van szüksége egy felnövekvő gyermeknek ahhoz, hogy természetes adottságát, a lelki egészséget megőrizhesse, illetve tisztán csillogó drágakőként tovább csiszolja. A kérdés megválaszolásával járó szellemi munkát az olvasóra bízom, a lelki egészség előbbiekben vázolt megközelítésével járó gondolatait és kérdéseit pedig örömmel várom.

Irodalomjegyzék

1. Bohm, D., *Thought as a System*. London, New-York: Routledge. 1994.
2. De Mello, A., *Awareness*. London: Fountana Paperbacks 1990. (magyarul: Ébredj tudatára! Gondverő Kiadó, Budapest, 1999).
3. Erikson, E. H., *Childhood and Society*. New York, London: W. W. Norton, 1950 (magyarul: Gyermekkor és társadalom, Osiris Kiadó, Budapest, 2002).
4. Skynner, R. – Cleese, J., *Life and How to Survive It*. 1993.
5. Weingarten, K., *The Discourses of Intimacy: Adding a Social. Constructionist and Feminist View*. Family Process 1991/30. 285–305.

SZÉKELY KINGA-RÉKA

VALLÁS-MEGHATÁROZÁSOK A VALLÁSSZOCIOLÓGIÁBAN

A 2004 decemberében Délkelet-Ázsiában pusztító szökőár kapcsán unitárius híveink is ezeket az ijesztő kérdéseket tették fel lelkészeiknek, lelki vezetőiknek: muszáj volt Istennek ennyire megbüntetnie a szerencsétleneket? Tényleg ennyire bűnösök voltak? Az én válaszom kétféleképpen fogalmazható meg:

1. Istennek nincs semmi köze a szökőárhoz.

2. A szökőár egy meghökkentő figyelmeztetés arra nézve, hogy Istennek tet-szően használjuk fel a földi időt. A vallásszociológus erre azt mondaná, hogy a papok teológiája és a néphit között óriási az eszmei, hitbeli szakadék. Ezt tudomásul véve menekülök Max Weber vallásszociológiai tanulmányainak pajzsa mögé, ahol a legkülönbözőbb vallásos meggyőződések és megjelenési formák is megférnek egymás mellett, sőt egymást kiegészítik.¹ Weber vallásszociológiai tanulmányait angol nyelvre fordító Ephraim Fischhoff szerint Weber nemcsak hogy kitalálta a vallásszociológia terminust, de neki és barátainak, eszmetársai-nak, Ernst Troeltschnek és Werner Sombartnak tulajdonítható a vallásszocioló-gia diszciplína megalkotása is. Weber volt az első és mindmáig az egyetlen olyan tudós, aki a vallást hívő emberként tudta tudományosan tárgyalni, bemutatni. Nagy általánosságban ugyanis csak olyan tudósok írtak vallásszociológiai tanul-mányokat, akik saját tapasztalataikkal nem tudták alátámasztani a tárgyalt témát, lévén hogy nem voltak hívő emberek. Mások viszont csak egy meghatározott hit-felfogás szemszögéből tárgyalták a vallás hatalmas témakörét.

Weber *A gazdaság és a társadalom* című, be nem fejezett, ám hatalmas tár-sadalomtudományi tanulmányába helyezte bele a vallásszociológia témakörét. Több vallásos hagyományból merítkezett annak érdekében, hogy megfigyelése-inek, következtetéseinek igazságát minél egyetemesebb szintre tudja emelni. A modern antropológia is bizonyította Weber azon nézetét, miszerint a természet-feletti erőben való vallásos hit egyetemes. Minden időben, minden kultúrában és civilizációban az emberek hittek a természetfeletti erőben (bizonyos esetekben erőkbén), és abban is, hogy befolyásolni tudják ezt az erőt. A vallás Weber sze-rint ugyanolyan egyetemesen emberi, mint például a nyelv. Minden kultúra, minden civilizáció alapfeltétele az emberi nyelv használata, valamint közössé-genként egy közös nyelv használata. Így van ez a vallással is. Minden közösség egyik legfontosabb összekötő, meghatározó eleme a közös, ugyanolyan formá-ban megélt vallásos hit. Ugyanakkor minden vallásos közösség elfogadja azt a

¹ Max Weber: *The Sociology of Religion*, translated by Ephraim Fischhoff, 1969, Beacon Press

tényt, hogy bizonyos személyek könnyebben kerülnek kapcsolatba a természetfelettil. Ebből kifolyólag azt is elfogadják, hogy e kiemelkedő személy nézetei, vallásos meggyőződése nemileg eltérhetnek a közösség, a tömeg általános vallásos meggyőződéseitől. Weber a dél-európai földművessel példálózott, akit sem zsinati rendelkezések, sem egyházi szabályok nem riasztanak vissza attól, hogy egy szent szobrát vagy képét, leköpjje, ha úgy értékeli, hogy az a szent nem járt közbe az ő kérésének teljesítése érdekében az Istennél, bár ő (a földműves) minden előírást betartott a szentet való imádás tekintetében.

A fent említett angol nyelvű fordítás Weber vallásszociológiai tanulmányait tizenhat fejezetben foglalta össze. Az első fejezet *A vallások születése* címet viseli. Weber óvakodik attól, hogy megfogalmazza a vallás lényegét, meghatározását. Nem teológiát óhajtott írni, tehát nem tartotta fontosnak a meghatározások labirintusain végigmenni. Megígéri ugyan a tanulmány elején, hogy majd a végén megadja a meghatározást, ám erre soha nem kerül sor. Nemcsak azért, mert a halál megakadályozta abban, hogy a nagy művet befejezze, hanem azért sem, mert nem tartotta helyénvalónak ezt a megközelítést. Nem meghatározni kell a vallás lényegét, hanem azt kell értékelni, hogy milyen viselkedésre indítja a vallás a művelőit, a hívőt. A vallásos hitből táplálkozó viselkedések olyan sokszínűek, hogy megértésükre, szerintem, csak az vállalkozhat, aki maga is hívő, aki szubjektíven, saját tapasztalatát állítva párhuzamba tudja átérezni mások vallásos, hívő viselkedését.

Egy későbbi vallásszociológus, Peter Berger szerint nem meglepő, hogy Weber ezt az utat választotta.² Ugyanis Weber inkább a vallás célját, a vallásos hit eredménye vizsgálatának fontosságát hangsúlyozza. Peter Bergernek az a bölcs hozzáállása a vallás meghatározásához, hogy mint minden meghatározás, a vallás meghatározása sem esik az igaz vagy a hamis kategóriákba, hanem inkább a jól használható vagy kevésbé használható kategóriákba. Szerinte még az eleve hibás feltevésre épített meghatározásnak is lehet hasznát venni. Példának többek között Max Muellert hozza fel, aki Karl Marxhoz hasonlóan ijesztően negatív meghatározását adta a vallásnak, az *Összehasonlító mitológia* (1856) című művében. Eszerint a vallás nem más mint a nyelvnek egy betegsége. Berger szerint annyiban igaza van Muellernek, hogy a vallást is, mint minden más emberi tevékenységet, az emberek a nyelv segítségével élik meg, azzal továbbítják és ápolják. Berger arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a meghatározások az ízlések világához tartoznak és a *de gustibus* kategorizálás szabályai alá esnek. Mindenki a maga nyelvi, lelki stb. ízlése szerint határozza meg a vallást, avagy a saját vallását.

Weber – Emile Durkheimhoz hasonlóan – fontosnak tartotta a primitív vallásosság értelmezését. Mi a primitív vallásos viselkedés célja? – teszi fel a kérdést. Mindenképpen evilági, adja meg rá a választ. A primitív ember, sőt a mo-

² Peter L. Berger: *The Sacred Canopy*, Anchor Books, 1990, 175. oldal

dern ember is, amikor vallásosan él, amikor szertartásoknak veti alá magát, azaz a céllal teszi, hogy földi életén segítsen. Eszerint nem azért vallásos az ember, hogy irányítsa, befolyásolja a kozmoszt, hogy úgymond beleszóljon a természetfeletti erők életébe. Az ember vallásosságának Weber szerint egyszerű gazdasági okai is vannak. Jól akar élni, földi életét elviselhetővé, élvezhetővé akarja tenni. Weber felvonultatja a primitív vallásosság formáit, tárgyalja az animizmus különböző, primitív és modern formáit, és arra a következtetésre jut, hogy nem lehet megbizonyítani azt, hogy egy sajátos természetfeletti erő tisztelete közvetlenül származtatható egy sajátos gazdasági helyzetben való létezésről. A karizmával rendelkező személyek létének fontosságát hangsúlyozza. Minél több karizmatikus egyén él egy bizonyos környezetben, annál valószínűbb a vallásosság növekedése, erősödése. Weber szerint kétféle karizma van: egy eredeti, ami veleszületik az egyénnel, és egy mesterséges, avagy szerzett karizma, amit különböző technikákkal tud az egyén elsajátítani. Itt nyilván a Weber-féle dialektikával állunk szembe, mert később azt latolgatja, hogy az úgynevezett helyi istenségeknek a születése, avagy egyik istennek a másik fölé helyezése abból a tényből fakadt (fakad), hogy az adott közösség egy adott gazdasági környezetben élt. A földműves a földistent, a szent anyaföldet, a kézműves a szépség istenét, a katona a harc istenét kezdte magasabb rangúnak tartani.

Weber nemcsak a keresztény, sőt nemcsak a kereszténység előtti európai vallásokat vizsgálja, hanem példákat hoz fel a mohamedán, a kínai, valamint hindu vallásos hagyományokból. Weber bemutatja az emberi vallásosságnak azt a hosszú vagy inkább újra és újra megtett útját, amint a mágikus cselekedetből szimbolikus vallásos cselekedet lett (lesz). Van-e különbség a mágikus cselekedet és a szimbolikus cselekedet között? Weber szerint az a különbség, hogy míg a mágikus cselekedet a természetfeletti erőket közvetlen úton akarja manipulálni, befolyásolni, addig a szimbolikus cselekedet csak közvetett úton.³

Azért tettem zárójelbe a jelen idejű igéket: *fakad, lesz*, mert véleményem szerint, amit Weber múltbeli vallásos tapasztalatként, viselkedésként ír le, az napjainkra is jellemző. Weber ebben a tekintetben – szerintem – annak a neo- reneszánsz vagy inkább neofelvilágosult irányzatnak hódolt be, mely szerint amióta keresztények, civilizáltak és felvilágosultak lettünk, azóta az emberi fejlődésnek mind magasabb és magasabb fokán élünk. Ferencz József unitárius püspök és teológus derűlátó teológiájához hasonlítanám Webernek ezt a fölöt- tébb derűlátó viszonyulását. Ferencz József teológiája szerint a hívő ember kép- telen a rosszra, és mindenki a saját üdvösségének a kovácsolója. Ami rossz volt, az a múlté, a jelen és a jövő embere csakis Istennek tetsző életet fog élni. Véle- ményem szerint az emberi vallásosság egy mindig újjászülető emberi tapasztat, s mint ilyen a fejlődésnek a lépcsőfokait újra és újra megjárja. Sem az ember vallásossága, sem az ember erkölce nem hasonlítható egy egyenesen felfelé

³ M. Weber: *The Sociology of Religion*, Beacon Press, 1969, 6. oldal

ívelő vonalhoz. Inkább az emelkedés és a zuhanás ismétlődő hullámvázához. A mágikus cselekedet és a természetfeletti erők rangsorolása nemcsak a múlthoz tartoznak, hanem jelenünknek is tartozékai. Weber dialektikus gondolatvezetése okoz némi nehézséget abban, hogy egyöntetű következtetéseket vonjunk le. Egyfelől azt állíthatjuk róla, hogy ő csak egyirányúnak látta a hatás mozgását. Szerinte a gazdasági és a politikai környezet határozta meg a közösség mindenkori vallásosságát. Milyen egyoldalú, mondhatnánk, miért nem látta be, hogy minden hatás kölcsönhatássá alakul át? Hatással van a közösségre a környezet, ugyanakkor a közösség az, amely a környezetet kialakítja. A közösség munkája, életvitele, politizálása alakítja a társadalmat, és a társadalom alakítja az egyént. Másfelől Weber azt mondja, hogy a karizmatikus egyének kiemelkedő hatást tudnak gyakorolni az adott közösségre. Weber dialektikusan, józanul gondolkodik. Nem határozza meg a vallás mibenlétét. Elismeri a sokszínűséget, magyarázza a különböző vallásos viselkedések kiváltó okait, és az egyénre bízta a választás szabadságát.

Robert Bellah is a tárgyilagos vallásszociológusok sorába tartozik, ugyanakkor merészebben fogalmaz, mint Weber. Jelen tanulmányban csak egy sajátos megközelítésére fektetem a hangsúlyt. *Az apa és a fiú a kereszténységben és a konfucianizmusban*⁴ című tanulmányában a következőképpen érvel: a kommunizmust úgy is lehet magyarázni, mint az isteni szeretet vallásának egy agresszív paródiáját. Ezek szerint a kommunizmus is egyfajta vallás, még ha paródia is.

Hogyan jutott Bellah ilyen merész, vagy inkább elfogult kijelentésre? A vallás meghatározását akarva megvalósítani, sorra vette a fontosabb, markánsabb meghatározásokat, hogy azokat mérlegelve, elvetve, vagy kibővítvé összeállítsa saját meghatározását. Arisztotelész, kereszténység előtti filozófus meghatározásából indult ki,⁵ miszerint az emberek a maguk hasonlatosságára képzelik el a természetfeletti világot, tehát az istenséget antropomorfizálják. Sigismund Freud átvette az embereknek a valláshoz való antropomorf viszonyulását, kiegészítve azzal, hogy az emberek nemcsak hogy a maguk hasonlatosságára képzelik el a természetfeletti világot, hanem egyenesen kivetítik saját családbeli viszonyaikat a természetfeletti erők értelmezésekor. Freud szerint tehát a vallás a családi viszonyoknak a transzcendens magasságokba való kivetítése. Freud minden neurózis alapját az Oedipus-komplexusban találta meg. Ebből számára nyilvánvalóan következett, hogy a vallás is egy neurózis, éspedig az elnyomott fiú szenvedése, majd győzelme az apja felett. Freud a kereszténységben találta meg ennek az elméletnek a legerősebb pillérét. A judaizmusban ugyanis Istent nem atyának, hanem úrnak, királynak tekintették. A Tízparancsolat ötödik parancsolata a szülők tiszteletére buzdít, a judaizmus csak egyetlen esetben fogadja el a fiúnak az apja elleni lázadását, nevezetesen, ha a szülő a vallási törvények ellen való cselekvésre

⁴ Robert Bellah: *Beyond Belief*, University of California Press, 1991

⁵ uo., 76. oldal

buzdítja fiát. Mindezek mellett azonban Isten nem atya, hanem a seregek ura, király. A kereszténység többsége azonban azzal, hogy Jézust istenné tette meg, az Oedipus-komplexus mintájára cselekedett. A fiú egyenrangú akar lenni az atyával, a fiú nemcsak megváltó, de teremő is akar lenni. Freud szerint Ádám engedtelensége tulajdonképpen utat nyitott a fiúnak, hogy elfoglalja az atya helyét. A keresztények szerint Jézus ártatlan, de Freud ezt az ártatlan halált is úgy értékeli, mint a mindenáron való érvényesítését annak a fiúi váagnak, hogy az atyát helyettesítse. Freud szerint Júdás sem akart semmi mást tenni, mint amit Jézus tett. Ő is egyenrangú akart lenni lelki-szellemi atyjával, vagyis Jézussal. A judaista felfogás szerint a lelki vezető felemelkedett a biológiai apa erkölcsi magasságába, és őt megcsalni, megölni ugyanolyan vétek volt, mintha valaki saját apját csalta, ölte volna meg. Bellah felvonultatja Freud érveit, miszerint a keresztény liturgiában az áldozás a mindenkori megismétlése ama vágy kifejezésének, hogy Isten gyermekei, a fiak megszerezzék az Isten, az apa helyét, szerepét.

Bellah szembeszáll Freud gondolatvezetésével. Segítségül hívja a konfucianizmus vallásos alaptételeit. A konfucianizmusban egyáltalán nem nyilvánul meg a természetfeletti erőnek az antropomorfizálása, és bár a kínai társadalom a világ legcsaládközpontúbb társadalma, vallásukban nem érvényesül a családi viszonyok kivetítése. Freud elmélete tehát nem helytálló, mert bár a konfucianizmus hívei is szenvedtek a patriarchális társadalmi rendtől, vallásukban ennek kivetítéséről szó sincs. Az európai társadalom családközpontúsága messze alulmaradt az ázsiai társadalom családközpontúságától, s mégis az európai társadalom van megbélyegezve az Oedipus-komplexus apagyilkos jelzőjével. Bellah dialektikus gondolatvezetése akkor emelkedik ki, amikor mindezek bemutatása után mégis azt a következtetést vonja le, hogy a kommunizmus is az Oedipus-komplexus eredménye. Nevezetesen: az ortodox kereszténység hívei Kelet-Európában, valamint a konfucianizmus hívei Ázsiában, egyaránt fellázdak atyáik ellen. Az ifjú kommunisták betiltották, megölték azokat az atyákat, akik a régi rendet, a vallást, az egyházat pártolták.

A vallásnak nagyon sok helyes és helytelen megfogalmazása van. A természetfeletti erőt, Istent is megszámlálhatatlan módon lehet kifejezni, megnevezni. Ugyanaz-e az én istenhitem, mint minden unitárius emberé, esetleg minden keresztényé? Vallásos értékrendünkben egyformán kategorizáljuk-e a világban történeteket? Ugyanaz-e a válaszom a szökőár tragédiájára, mint minden más hívő embernek? Mit akar Isten üzeni nekünk az ilyen megdöbbentő tragédiák által? Lehet, hogy ahányan vagyunk, annyiféleképpen értelmezzük az isteni üzenetet, az isteni kijelentést. Lehet, hogy a vallásszociológia mint tudomány képtelen segíteni az emberek létkérdésein.

Mint hívő embereknek azonban kötelességünk figyelni azt, hogy társadalmunkkal együtt miképp alakul, miképp változik az egyének és a tömegek vallásos viselkedése. Kötelességünk megismerni a másképpen hívő embert, és megpróbálni az ő szemszögéből is látni, értékelni a világot.

Ajánlott irodalom

Weber, Max, *The Sociology of Religion*, translated by Ephraim Fischhoff, Beacon Press 1969.

Berger, Peter L., *The Sacred Canopy*, Anchor Books 1990.

Bellah, Robert, *Beyond Belief*, University of California Press 1991.

Scharf, Betty R., *The Sociological Study of Religion*, Harper&Row, San Francisco 1971.

PÁKEI LAJOS ÉS A DÉVAI DÁVID FERENC-TEPLOM*

2003-ban ünnepeltük Pákei Lajos születésének 150. évfordulóját. Akkor egy pontos, átfogó előadást hallottunk Murádin Bayer Katalintól az építész életútjáról.¹

Magam viszont ebben az előadásban csak emlékeztetőül eleveníteném fel Pákei életének fontosabb állomásait, és a hangsúlyt elsősorban egy kevésbé ismert építészeti tervére, a Dévára tervezett Dávid Ferenc-templomra, valamint annak történeti háttérére fektetném.

A háromszéki Páké községből származó székely nemes családjának János nevű őse a 18. század elején (1712) telepedett le Kolozsváron, és lett unitárius prédikátor. Ez a János a régi Tamás családnévét elhagyva először nevezte magát Pákeinek. Ettől kezdve a Pákeiek unitárius kollégiumi tanárokként, városi főjegyzökként és főbírókként követték egymást.²

Idős Pákei Lajos (1808–1864) főkörmányszéki titoknoki méltóságig jutott el. Ótordai Székely Teréziával kötött házasságából három fia és két lánya született, de közülük csak Lajosnak volt hosszú, alkotó élete.

Ifjú Pákei Lajos 1853. március 1-jén látta meg a napvilágot Kolozsváron. Tanulmányait 1872-ben fejezte be a kolozsvári Unitárius Főgimnáziumban.

Pályaválasztása szempontjából csak a technikai szakok érdekelték, ezen belül az építészetet választotta. Műegyetemi tanulmányait 1872-ben a budapesti Királyi József Műegyetemen kezdte meg, és 1873-ban a müncheni Polytechnicumon folytatta. 1876 végén a bécsi Képzőművészeti Akadémiára, báró Theophil Hansen császári királyi építészeti főtanácsos hároméves iskolájába iratkozott be, s a professzor bevonta őt az akkoriban épülő bécsi parlament tervezési és építési munkálataiba. Tanulmányai befejeztével Kolozsváron megválasztották a város főmérnökének, így 1880-ban hazakerült szülővárosába.

Ebben az időben kezdődött el Kolozsvár modern várossá váló szisztematikus fejlesztése. Pákei városfejlesztési elképzeléseiből csak egy párat említünk meg: a város felmérése és lejtmerése, csatornázási és vízvezetéki műveletek, vízszá-

*Az előadás elhangzott a XIII. kolozsvári Mátyás-napok keretében, 2005 februárjában.

¹ Murádin Bayer Katalin előadását egy korábban, a *Keresztény Magvetőben* megjelent tanulmányára építette fel. Murádin Bayer Katalin: *Pákei Lajos kéziratosa önéletírása*. In: KerMagv. 1996. (102. évf.) 99–106.

² Vö. Balogh Jolán: *Pákei Lajos rajzai Kolozsvár építészeti emlékeiről*. In: *Erdélyi Tudományos Füzetek*. 186. Kolozsvár, 1944. 3.

bályozási munkák, vashíd építése, utcanyitások, közbúvárhid és vigadóparki csarnokok tervezése stb. Építési szabályrendeletet kellett kidolgoznia és más műszaki terveket készítenie, amelyek pénzalap miatt csak részben valósulhattak meg. Mivel az efféle akadályokkal nem tudott megküzdeni, lemondott főmérnöki állásáról, de a városfejlesztésért végzett munkája elismerésül Kolozsvár tiszteletbeli főmérnökének nevezték ki.

Az építész Pákei természetesen elsősorban tervezéssel foglalkozott. Ez az a tevékenység, amely igazán nagyra tette. „Több mint 50 középület, 20 templom, 5 kastély, családi házak, villák, síremlékek, emléktáblák sora kötődik a nevéhez. [...] Ő volt Erdély legjelentősebb eklektikus építész. A régi stílusokat, a klasszikus, a reneszánsz, barokk elemeit kombinálta sikerrel épületei díszítésében.”³

A Kolozsváron kivitelezett terveiből megemlíthjük a rég elpusztult sétatéri őrház, a sétatéri korcsolyacsarnokot (ma vendéglő), a sétatéri Kioszkot (ma romos állapotban van), előtte a megrongált szökőkúttal, a városi közbúvárhidat, az Építő-, Fa- és Fémipari Iskolát, az I. Ferenc József Iparmúzeumot (ma a Múzeumot ad otthont), a Kereskedelmi Akadémiát, az Unitárius Kollégiumot, a Nemzeti, később New York Szállodát (ma Continental), a görög katolikus fiúiskolát, a főesperesi lakást.

Nem-kolozsvári épületei közül említésre méltó a bánffyhungyadi és a mócsi kórház, a takarékpénztár épülete Dicsőszentmártonban, Fadrusz János műterme és lakóháza Budapesten, a Naphegyen, a székelykeresztúri Unitárius Főgimnázium stb.

Az általa tervezett templomok közül kiemeljük a bölöni, a firtosmartonosi, a székelyudvarhelyi, a vadadi, a magyarsárosi unitárius templomokat, a dicsőszentmártoni katolikus templomot.

Síremlékek és egyéb műtárgyak is fűződnek nevéhez, így Kelér Ilona színművésznő, Brassai Sámuel, Berde Mózes síremléke Kolozsváron, Barcsai erdélyi fejedelem síremléke Kozmatelken, Dávid Ferenc síremléke a dévai várnál, Mária Terézia pozsonyi emlékműve talapzatának architektonikus kiképzése, a Mátyás-szobor talapzata Kolozsváron stb. Ferenc József császár a Mátyás-szobor felállításában játszott szerepéért Pákei a Ferenc József-rend lovagjává ütötte.

Meg kell említenünk, hogy Pákei gazdag szellemi hagyatékának egy részét az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárában őrizzük Kolozsváron.

Amint előadásom bevezetőjében előrejeleztem, most rátérek Pákeinek egy kivitelezés szempontjából szintén megghiúsult terve, a dévai Dávid Ferenc-templom történetére.

Az Unitárius Egyház 1910-ben ünnepelte egyházalapító mártír püspöke, Dávid Ferenc születésének 400. évfordulóját. A nagyszabású ünnepség előkészítésére két évvel korábban, 1908 elején Ferencz József püspök már javaslatot tett

³ Gaal György: *Kolozsvár műépítésze: Pákei Lajos*. (kézirat) 2.

az Egyházi Képviselő Tanácsnak (a továbbiakban EKT), amely bizottságot nevezett ki az előkészítő munkálatokra. Az EKT jelentésében többek között az is szerepelt, hogy „a dévai vár, hol a halhatatlan emlékü Dávid Ferenc hitéért, válásos meggyőződéséért mint fogoly kiszenvedett, jelöltessék meg emléktáblával, és ez az 1910. évben ünnepélyesen lepleztessék le.”⁴

A soron következő, 1908 októberi főtanácsi ülésen az ünnepségre vonatkozó megbeszélések, viták és javaslatlétélek során azt is indítványozták, hogy „építtessék a dévai vár alatti megfelelő helyen imaház; ha az emlékünnepség idejére nem építhető meg, legalább az építési alap gyűjtése közadakozás útján induljon meg.”⁵

A Főtanács elfogadta az indítványokat, és ezzel szabad utat nyitott az ünnepség tényleges megszervezésének. Azt is elhatározta, hogy elvben hozzájárul a dévai templom vagy imaház felépítéséhez, és az EKT-t bízta meg ennek előkészítésével.

Pákei Lajos mint főtanácsi tag tevékenyen bekapcsolódott a munkálatokba. Elsősorban a Dávid Ferenc-emlékmű megtervezésével bízták meg. Több alkalommal is járt a dévai várban terepszemlén, és a Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulattal egyeztetni, hisz a Társulat mint a várterület tulajdonosa engedélyt kellett, hogy adjon az emlékhely kialakítására.

Az ízlésesen megtervezett emlékművet 1910. augusztus 23-án felemelő ünnepi zsinat keretében leplezték le a dévai várban. A zsinaton mindenik egyház képviseltette magát, és az ünnepség nemzeti jellegét nemzetközivé tette az, hogy Anglia és Amerika unitárius egyházainak 100 tagú küldöttsége is jelen volt.

Ekkor az ünnepségen újból felerősödött az a gondolat, hogy Dávid Ferenc fogsága és 1579-ben bekövetkezett halála helyén, Déván, emlékimaházat emeljenek. Ennek érdekében a külföldiek már ott, a helyszínen megkezdték az adakozást, és 1000 koronát gyűjtöttek össze.

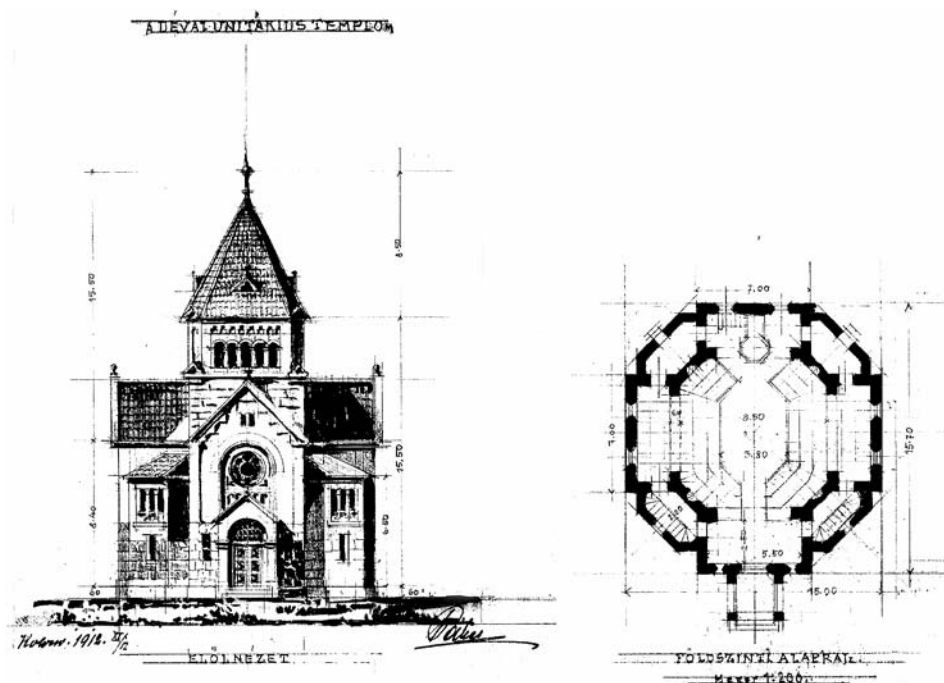
Sajnos, a gyűjtés nem olyan ütemben haladt, ahogy ezt a templom megálmodói elképzelték, és a dévai unitárius leányegyházközség vezető tagjai 1911 decemberében panaszos levélben juttatták kifejezésre elégedetlenségüket: „a hideg közöny miatt az eszme testet nem ölthetett, a gyűjtés tekintetében vezető körünk, s különösen unitárius belső embereink részéről semmi sem tétetett.”⁶ Hangsúlyozták azt is, hogy a templom nem a dévai leányegyházközség, hanem az Unitárius Egyház számára kell, hogy felépüljön, ezért a főhatóság is vegye ki a részét a gyűjtés megszervezéséből.

⁴ *Főtanácsi jegyzőkönyv.* 1908. október 25–27. Kolozsvár, 1908. 15. jk. sz. 43.

⁵ Uo. 46.

⁶ Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára (továbbiakban EUEGyLt) 321/1910 jelzet. 5. sz. A dévai leányegyházközség felterjesztése a dévai templom építésének ügyében.

Ennek a levélnek a hatására az EKT a dévai leányegyházközség kezéből átvette a templomépítés ügyét, és a maga hatáskörében tette meg a további intézkedéseket.

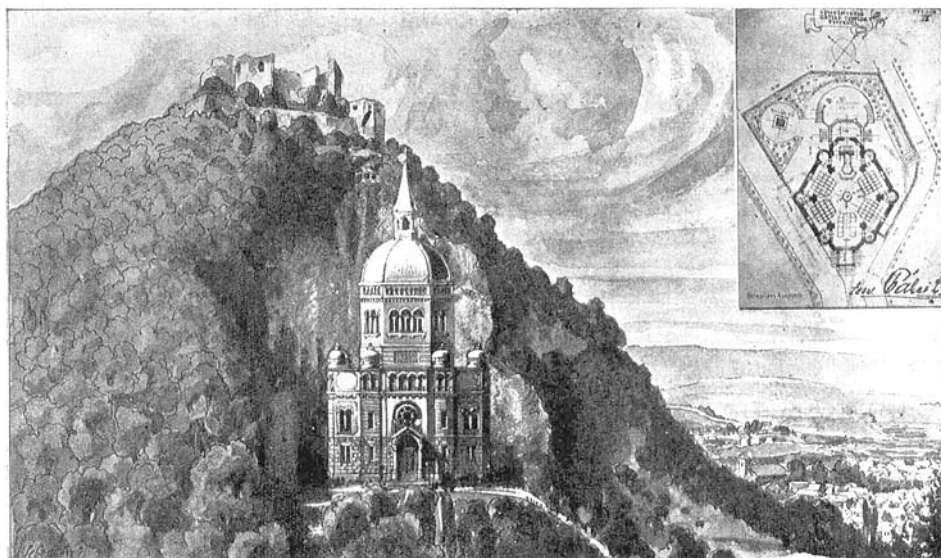
A dévai Dávid Ferenc-templom első terv-változata. Előlnézet és alaprajz

A leányegyházközség 1912 áprilisában arról is tudósította az EKT-t, hogy a templom céljára ők eddig 368 korona 35 fillért gyűjtöttek össze. Az Unitárius Egyház csak 1913 októberében szervezte meg az egyetemes gyűjtést, amikor egy adakozásra felszólító levéllel együtt gyűjtőíveket bocsátott ki. A felszólításban többek között az szerepelt, hogy „mindenkihez fordulunk e kérő levéllel, mert nem csak az a célunk, hogy a Dávid Ferencz-emlék-imaház felépüljön, hanem az is, hogy a vallásban hívő s a hitben élő emberek ezrei találkozzanak és egyesüljenek ebben a szent munkában.”⁷ Ezt a levelet angol nyelven is megszerkesztették, mert ígéretet kaptak az angliai és amerikai unitárius hittestvérektől, hogy 1/3–1/3 arányban ők is hozzájárulnak a templomépítés költségeihez, amely összesen kb. 60 000 koronára tehető. Így a Magyarországi Unitárius Egyház csak a fennmaradó 1/3 részt, mintegy 20 000 koronát kellett, hogy a saját híveitől összegyűjtsön. Ennek a pénzösszegnek az előteremtését 3 év alatt a

⁷ Főtanácsai Jegyzőkönyv. 1913. október 26-28. Kolozsvár, 1913. 10. jk. sz. 47.

nehéz viszonyok ellenére is reálisnak tartották, és 1916-ra tervezték a templom felépülését.

Időközben 1912. október elején a Déván székelő Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat arra kérte az Unitárius Egyházat, hogy a Társulat által küldött bizottsággal egyetértve állapítsák meg a Várhegyen elhelyezendő kápolna végleges helyét, készíttessenek tervrajzot, valamint egy, a hely örök haszonélvezetére vonatkozó szerződéstervezetet.⁸ A kérés megtárgyalására azon év november 12-én került sor, amikor Ferencz József püspök elnöklete alatt egy bizottsági gyűlést tartottak. A gyűlés résztvevői Fekete Gábor, dr. Gál Kelemen, Kozma Ferenc, Pákei Lajos, Váry Albert, Végh Mihály és dr. Boros György az elnökkel együtt elsősorban azt vitatták meg, hogy a templom a Várhegyen vagy a városban legyen, ugyanis a püspök-elnök véleménye az volt, hogy a városban kevesebbe kerülne az építkezés. A hozzászólások rendjén Pákei, Kozma és Fekete egyöntetűen amellet érvelt, hogy a Várhegyen kiszemelt helyre kell felhúzni a templomot. Boros pedig nyomatékosan leszögezte, hogy: „a hely már le van foglalva, meg van szentelve. Erkölcsei lehetetlenségnek tartja, hogy más helyre menjünk. Ez egy zarándokhely!”⁹

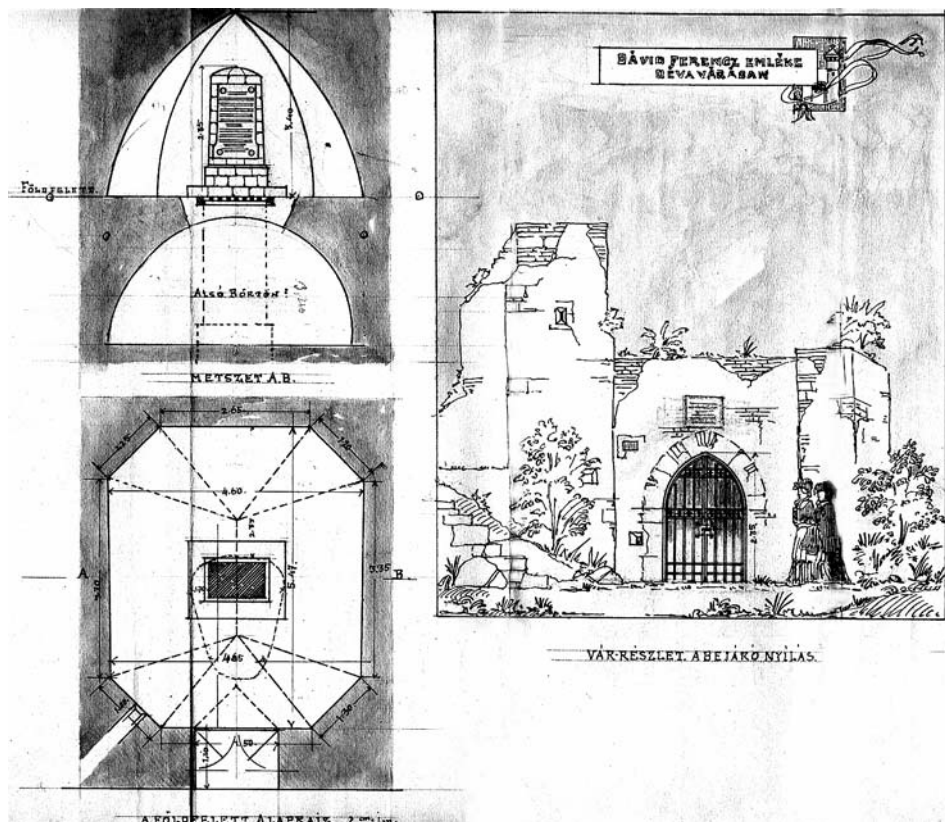

A Dávid Ferenc-templom elfogadott terv-változata, amellyel a gyűjtést indították

⁸ EUEGyLt: 321/1910 jelzet, 7. sz. Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat levele.

⁹ Dévai Dávid Ferenc-templom. Akadémiai Könyvtár, Kolozsvár. MsU 2106. A bizottsági gyűlésről Boros György által készített jegyzőkönyv-fogalmazvány.

Ferencz József püspök Pákei Lajost kérte fel a dévai templom tervrajzának elkészítésére, és ezt a főmérnök 1913 márciusában felterjesztette megbízójának.¹⁰ A tervrajzokat az EKT is jónak találta, és bizottságot küldött Dévára – tagjai közt Pákeivel –, hogy az ottani Történelmi Társulatnak is bemutassák, valamint a templom helyének kijelölése után megállapodást kössenek.

A Dávid Ferenc-síremlék tervrajza a dévai várban

A bizottság 1913. június 29-én ment Dévára, és az általuk benyújtott jelentésből kitűnik, hogy a kijelölt terület nagysága 256 négyszögöl, és „a létesítendő Dávid Ferencz emléktemplom helyéül a Várhegy oldal magasabban fekvő részét jelölik ki e célra, ahol az építés kevesebb építési akadályokkal és költséggel oldható meg, de másrészt a templom is a magas Várhegytől kissé távolabb esve

¹⁰ EUEGyLt: 321/1910 jelzet, 8. sz. Pákei Lajos Ferencz József püspökhöz intézett levele

igen szépen fog érvényesülni, és az itt elterülő völgyet dominálni fogja, úgy-hogy minden oldalról már messziről látható lesz.”¹¹

Sajnos, az első világháború kitörése miatt a tervek csak papíron maradtak meg. Boros György főjegyző 1917 decemberében még leadta az 1914 óta a templom-alapra begyűlt pénzösszeget hadikölcsön-kötvény¹² formájában¹³, de ez a kötvény a korona inflálódása következtében elveszítette értékét. Így a templomra összegyűlt pénz is odaveszett.

Déván nem épülhetett fel a Pákei tervezte Dávid Ferenc-templom. 2003-ig kellett várni, hogy a dévai unitáriusoknak temploma és lelkeszi lakása legyen. Az amerikai appletoni testvérgyülekezet és az Erdélyi Unitárius Egyház anyagi támogatásával Déva központjában a gyülekezet egy olyan ingatlant vásárolt, amelynek átalakításával templomot, lelkeszi lakást és zarándokközpontot tudnak létrehozni.

Ha nem is az eredeti elképzelések szerint, de megvalósult az álom, mely szerint „Déva már nemcsak Dávid Ferenc szellemiségét őrzi, hanem az otthonra lelt kis gyülekezet önépítő munkájának örök tanúbizonyságaként fog szolgálni.”¹⁴

¹¹ Uo. 10. sz. A kiküldött bizottság jelentése az EKT-hoz.

¹² A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvény (1912: LXIII. t. -c.) 17. §-a alapján, amely a minisztériumot felhatalmazza, hogy a hadi szükségletek fedezésére szükséges összegek megszerzéséről hitelművelet útján intézkedhessék, a magyar kormány a világháború alatt 1914–1915 között három ízben fordult a nagyközönséghez hadikölcsönért.

¹³ EUEGyLt: 321/1910. jelzet, 15. sz.: Boros György felterjesztése a hadikölcsön-kötvényekről.

¹⁴ Koppándi-Benczedi Zoltán: *A dévai álom megvalósult!* In: *Unitárius Naptár* 2004. 72.

FEKETE JÁNOS

ÍGY LEVE TALÁLKOZÁSI PONTJA ... AZ AMERIKAIAKNAK, S ANGOLOKNAK ÉS SZÉKELYEKNEK...”

A székelykeresztúri unitárius egyházközség testvéregyházi
kapcsolatainak történetéből

II.

1923 végén Amerikába utazott Patakfalvi Albert, az egyházközség tagja néhány keresztúri társával, akikkel az egyházközség vezetősége a testvérgyülekezetnek és Snow lelkésznek karácsonyi és újévi üdvözlőlevelet, valamint egy pünkösdi istentiszteletéről és a konfirmálásról készült fényképet küldött. A levél így szólt:

„224-1923. Szívünk szeretetével köszöntjük montreali hittestvéreinket a Székelykeresztúri unitárius egyházközségből.

Kedves Hittestvéreink!

Az időben már közel levő karácsony magasztos ünnep, a már hamar elmúló esztendő, s az utána jövő új év befolyása mellett szeretetünk és hálánk Veletek való közlésére indít minket az a már mélyen lelkünkbe gyökerezett öntudatos érzet, hogy a Ti nemes, építő, áldozatos szeretetetek éltető és megerősítő befolyással hatottak reánk. Ölelő kar az üldözötteknek, üdítő harmat a szikkadt virágnak, messze fénylő, biztató ragyogás a kietlen pusztába vihar-kergetett száműzötteknek. Lelki és anyagi támogatásokat nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a karácsonyi ünnepekre és az 1924 újévre emlékül nektek küldött mellékelt képeken jelzett főlemelő események egyházközségünkben zavartalan nyugodtságban történhettek meg.

Első számú képen úrvacsoravétel alkalmával ünnepet szentelt híveink jelennek meg előttetek. Úrvacsorával való élésünk évenként négy alkalommal történik. Mint általában istentiszteleteink, az úrvacsoravétel is a lehető legtisztább, világos és minden természet feletti titokzatosságtól, rejtélyességtől mentes. A kenyér és bor elhelyezhetésére templomainkban egyszerű szép kivitelben, némely helyen művésziesen faragott és díszített asztal áll a templomtér közepén, a kockaalakra, egyszeri befalásra felvágott kenyérdarabok különböző anyagú és kivitelű táányérokra, a kancsóba és poharakba kiöntött bor, erre az asztalra vannak elhelyezve. Az asztal díszes, értékes és több helyen műemlék beccsel bíró abroszokkal, terítőkkal van betakarva, feldíszítve. Poharak, tálak, terítők egyes nemes lelkek ajándékai. A kegyeletos áldozatkészség ma is ékesítgeti az Úrnak házát és asztalát.

Úrvacsora vételt megelőzőleg rendes, alkalmi Isten tisztelet van. Ennek végzésével ismételten, mint 8 nappal megelőzőleg felhívja a lelkész, rendesen nagyszámban megjelent híveket bűnbánatra, mert csak a tiszta szív és lélek veszen életet a kenyérből és borból.

Az úrvacsorai szertartás a gyülekezet énekével kezdődik »Dicsérünk téged Úr Jézus« kezdetű ének után a lelkész a megterített »úrasztalához« áll, s onnan az ünnepel kapcsolatosan Jézus-Krisztus élete és halála gondolat köréből mondott beszéddel az azt követő könyörgéssel és »Miatyánk« elmondásával készíti elő a lelkeket. Erre következik a hívek csoportonkénti megjelenése az úrasztala körül, előbb az idősebb férfiak, fiatalabbak és legények, viszont az idősebb nők, fiatalabbak és lányok csoportonként körbe állják az úrasztalát és akkor a lelkész a legöregebben, esetleg a legtekintélyesebben elkezdve osztogatja a kenyeret, ennek elvégzésével ugyanazon módon a bort egy vagy kettő pohárral. Ez alatt alkalmi éneket énekel a gyülekezet. A bor kiosztása után megáldás és fohászkodás. Ez történik minden csoporttal.

Hálaadó fohászkodás, könyörgés után, melyben mindenkire és intézményekre is kiterjed, megáldó ének s ezzel elvégződik az egy kenyérből és borból való részesedés után az egységesítés és egymás iránti szeretetet munkáló »úrvacsora« vétel.

2. képünk szintén megható ünnepély alkalmával készült. Az 1923 évi konfirmáló hitben megerősítő szertartásos Isten tisztelet van megörökítve. Növendékeink 14–16 éves korban konfirmálnak, 6–8 heti szorgalmas előkészítő idő előzi meg. Naponként 2-szer, reggel és délután gyűlnek össze az ifjak a templomba, vagy az iskolába, hogy a lelkész előkészítse. Erre a célra szolgál a Ferencz József püspök által írt *Unitárius konfirmációi káté*. Legtöbb egyházközségben »áldozócsütörtökön« konfirmálnak a hívek megkülönböztetett érdeklődése mellett, szorongásig telt templomban. Várakozástól teljes szorongó közönség, konfirmálást váró ifjak, fiúk és lányok köré az Úrasztal körül körben foglalnak helyet, kigyult arcok, sugárzó szemek. Mindenik legszebb ruhájában. Festői kép. Alkalmi éneket énekelnek. A lelkész ünnepi beszédét hozzájuk intézi. Rendes istentisztelet elvégzésével felolvassa az ifjak nevét, akik felállással és meghajlással mutatják be magukat a jó Istennek és a gyülekezetnek. Ezt követőleg egyenként felhívja feleletre. Mindenik egy-két kérdést kap. Kikérdezés után felkérdezi lelkész, hogy kívánnak-e, tudnak-e az egyház önálló, erkölcsös tagjai lenni? Ha igennel felelnek, az úrvacsora felvételére szólítja, amellyel végleg megerősíti hitüket a confirmáltaknak. Szertartás kezdetén és végével alkalmi könyörgéseket mondanak együttesen, kórusban, szintén így mondják el a hitvallást, a »Miatyánkot« és fogadástételt. Végezetül énekelnek, s az akárhányszor 3–4 óráig terjedő szertartás véget ért. Így ünnepelt a székelykeresztúri egyházközség 1923 évben. 76 confirmált ifjú képei ezek a) templomban b) kerti felvételben, hol Snow lelkész prédikált. Ezeket küldjük hozzátok.

3-ik képünk a »Dávid Ferencz« szobor fényképe. 1564-ben kezdte az Isten egység hitét hirdetni Kolozsvárt. Tizenöt évi csodálatos küzdelmének, melyben a mai tisztult krisztusi kereszténység hitfelfogására emelkedett 1579-ben vértanúságával adta meg a dicsőséget s biztosított magának és hitrendszerének helyet az emberi művelődés történetében. Fogadjátok testvéri érzéssel. Megemlékezésünk csekély értékű, de mély jelentőségű, tartsátok meg szeretetetekben, mint Mi titeket. Az örök Isten az Atya adjon üdvösséges ünnepet és boldog új évet! A Székelykeresztúri unitárius egyházközség nevében: Lőrinczi István unitárius lelkész, Kendi István kántor-tanító, Fodor Sámuel egyh. közösségi gondnok.”

A végén a lelkész „ajánló levele” következik a Kanadába utazók számára:

„Kedves Szolgatársam!

Midőn a legmelegebb szeretettel köszöntelek, egyszer s mint felkérlek, hogy a mellékelt küldeményt juttasd megkülönböztetett tisztelettel szívünkbe zárt gyülekezeted – az én gyülekezetem elé. Kérlek arra is, hogy fogadd atyai gondviselésedbe ennek a levelemnek átadóját – Patakfalvi Albertet és társait. Ősi fajszertető és fenntartó székelyek.

Küzdelmes sorsunkban a barátság és hit lelke, s a ti szeretetekből is táplálkozik. Bár ismét láthatnánk. Fordítsa felénk a mi egyetlen Istenünk az Ő és Ti országokat. Családoddal üdvözlő és köszönt családja: felesége és 5 fia nevében – akik közül a harmadik, László, most végzi a teológiát, szerető barátod, szolgatársad Lőrinczi István montreali tiszteletbeli lelkész.”

A dokumentumok 1927. szeptember 25-én angol vendégek érkezését jelzik: „... Rev. T. Bowen Evans, M. A. Highfield, Sidmonth South Devon England angol lelkész feleségével és Csifó Salamon teol. tanár úrral itt vannak s Ütő Lajos lelkész javasolja, hogy egyházközségünk válassza meg tiszteletbeli lelkészének, mit a kebli tanács örömmel megtesz. Ütő L., Dr. Fazakas Miklós, Kendi István és Patakfalvi József T. gondnok tagokból alakult bizottság nevezett urakat és hölgyeket gyűlésre meghívja ... hol tudomására hozzák tiszteletbeli lelkésszé történt megválasztását. Mit Evans lelkész úr meghatottan köszön meg, 8000 nyolcezer lelt ajándékoz templom építési alapra, ígervén, hogy ha hazamehet »még többről is fog gondoskodni«.”

Evans lelkész 1932 januárjában üdvözlő levelet küldött a keresztúri unitárius egyházközségnek, amelyet az válaszlevéllel viszonzott.

A későbbi időszakra nincsenek forrásaink a kapcsolatokról. A kommunista diktatúra idejében közismert okok miatt nem kerülhetett sor a kapcsolatok működésére. 1990 után viszont annál inkább fellendültek ezek a kapcsolatok, különösen az Egyesült Államok egyházközségeivel.

A székelykeresztúri unitáriusok a concordi egyházközséggel létesítettek gyümölcsöző együttműködést, amely erkölcsi-anyagi segítséget jelent azóta is egyházközségünk és Unitárius Gimnáziumunk számára.

DR. MÁTHÉ DÉNES

GONDOLATOK A MAGYAR KULTÚRA NAPJÁN*

Tisztelt hallgatóság!

Kedves vendégeink! Felnőttek és fiatalok!

A magyar kultúra az egyetemes kultúra része – ezzel a *kijelentéssel* mindannyian egyetértünk. És azon felül, hogy természetesnek és igaznak tartjuk, a büszkeség is megmozdul bennünk, ha erről beszélünk, mert világképünkben az egyetemesség az értékek értékei közé tartozik már évszázadok óta. „Legszentebb vallás a haza s emberiség” – mondja Vörösmarty *Pázmán* című epigrammájában. Hogyne volnánk hát büszkék, ha ráeszmélünk arra, hogy magyarként az egyetemesség vonzásában élünk, s ennek az értéknek nemcsak használói, hanem létrehozói is vagyunk.

Az utóbbi gondolat már-már hivalkodásnak tűnik. A hivalkodás pedig félelmetes dolog, mert az öndicséret gyalázat, a közmondás is ezt tartja. Óvatosabban kell tehát fogalmazni. Ezért az előbbi kijelentés érvényét arra kell szűkítenem, hogy művelődéstörténetünk legjobbjai éltek az egyetemesség ígézetében, és ránk szellemi parancsként hagyták ezt a létezési módozatot, örökséget.

Itt ismét meg kell állnom, és újabb pontosítást kell tennem, mivel a magyarság és az egyetemesség összeforrottságának szellemi parancsához ki-kí a maga módján viszonyul, s ez a viszonyulás nemcsak a személyiségtől, hanem az életkortól is függ. Hallgatóim között pedig különféle korosztályok képviselői vannak jelen, indokolt tehát erre a tényre is figyelemmel lenni. És itt elsősorban a fiatalságot szólítom meg, s ehhez egy kárpátaljai diáklánynak, az ungvári egyetem hallgatójának szavait idézem, amelyek 2003 novemberében Budapesten hangzottak el a Kossuth-szónokverseny alkalmával. Az idézet így hangzik: „A fiatalság általában viszolyog a hagyományoktól. Szeretnének mindent másképp, kicsit jobban, kicsit okosabban megvalósítani. És lázasan küzdenek a bevett szokások ellen. Csak azt hagyják sokszor figyelmen kívül, hogy a hagyomány nem a kényszerből ránk maradt ósdi divat. A hagyomány a választás szabadságából eredő alap, amire a legeredményesebben építhetünk. Utóbb aztán újíthatunk is ezen. Ha ezeket az újításokat ésszerűen, az egészséges, szükségszerű fejlődés nevében tesszük, megőrizzük hagyományaink magvát, akkor törekvéseink nem a tradíciók pusztulását, hanem épp továbbélését segítik elő. Kossuth Lajos szavaival élve: »Nem mind javítás, ami egyes érdekeknek hízeleg, és tartós csak

* Elhangzott a Dávid Ferenc Egylet 2005. január 23-án tartott rendezvényén

az, mely igazságon épült, valódi szükségén segített, s a nemzet életéből önként fejlődött ki«”.

Nézzük meg ezek után közelebbről, hogy mit érthetünk kultúrán. Ehhez az erről szóló szokásos beszédmódból indulok ki. Az a kijelentés, hogy a magyar kultúra az egyetemes művelődés *része*, azt sugallja, hogy a kultúra különféle *darabokból* áll, tehát *tárgyszerű* valami. De ha valaki ezt mondaná nekünk, nyomban tiltakoznánk, mondván, hogy a kultúra inkább a *szellemi* szférához tartozik. És mégis: amikor róla beszélünk, oly módon tesszük ezt, olyan szavakat is használunk, amelyek a tárgyszerűség képzetét hordozzák vagy keltik fel.

Ez a nyilvánvaló ellentmondás arra késztet, hogy eltöprengjünk: vajon milyen értelemben érvényes a szövegindító kijelentés. Erre legalább kétféleképpen válaszolhatunk. Egyrészt azt mondhatjuk, hogy a magyar kultúra az angol, az orosz, a román, a japán stb. kultúrával együtt alkotja a világ kultúráját úgy, amint a nemzetek közössége alkotja az emberiséget. Ez a mennyiség szempontja. De ha a minőségre gondolunk, fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon a *világkultúra* és az *egyetemes kultúra* fogalma azonos-e egymással. Válaszunk könnyű: természetesen nem azonos, mert a nemzeti művelődési termékek egyik részének nincsen egyetemes érvénye.

Ezek az általános gondolatok elsősorban a kultúra létezési módjára s a vele kapcsolatos nyelvhasználatra vonatkoznak. Összegezve: a kultúra inkább a szellem szférájába tartozik, mégis úgy beszélünk róla, mintha tárgy volna. Folytatva: azért beszélünk így a kultúráról, mert így tehetjük megfoghatóbbá, közvetlenebbé azt, ami különben megfoghatatlan és közvetett.

Az előbbi szétválasztáshoz hasonlóan az is a hagyományos elkülönítések közé tartozik, amely szerint a kultúra nem a pusztán fizikai munka, hanem inkább az ember szellemi tevékenységéhez tartozik. Ez a szempont a korábban megállapítottakat erősíti meg. Kézenfekvő példaként a népköltészetre, az irodalomra hivatkozhatunk. De ha ezt tesszük, akkor ismételtén be kell látnunk, hogy a nyelvről sem feledkezhetünk meg, mert nyelv nélkül nincs sem szóbeliség, sem írásbeliség, ideértve a tudományt is, minden területével együtt. A szellemi szféra emlegetésénél és előtérbe állításánál azonban nem állhatunk meg, mert az emberi tevékenységnek természetszerű kapcsolata van az anyagi világgal, a tárgyakkal is. Az előbbi példákhoz kapcsolódva: a népi hímzés vagy a szobrászművészet éppúgy a művelődés része, mint a dal vagy a költemény. Az így felfogott szellemi és anyagi kultúra tehát közös forrásból: az emberi cselekvésből ered, közegük azonban különbözik, s kategorizálásuk végső soron ezen az eltérésen alapszik.

Ezek után tekintsük át röviden a magyar művelődéstörténet három olyan korszakát, amelyben a magyarság szellemi teljesítményéről az egyetemesség ismérvei szerint lehet beszélni.

A honfoglalás után mintegy száz esztendővel, Géza fejedelem és Szent István korában a magyarság a római keresztény vallásra tért, s a vallással együtt átvette a latin betűs írást. Középkori dokumentumaink többsége latin nyelven íródott. De nemcsak Anonymus, Kézai Simon, a Képes Krónika írója és a középkor többi krónikása, hanem Mátyás király reneszánsz udvarának történetírói is latinul írtak, s velük együtt első európai rangú, egyetemes mértékkel mérhető költőnk, Janus Pannonius is.

Kérdés, hogy ez a latin nyelvű, középkori, illetve reneszánsz szellemiségű, de egyebek közt a magyar múlttal, Emese álmával, a vérszerződéssel, a fehér ló mondájával, Árpáddal, Botonddal, Lehellel és Bulcsúval és sok más *így: a nyelvi közvetítés útján* megismert eseménnyel és személlyel foglalkozó irodalom vagy Janus Pannonius költészete magyarnak tekinthető-e. A válaszok megoszlanak. Én azokhoz csatlakozom, akik a nyitottság szellemében latin nyelvű magyar irodalomnak mondják e korszak irodalmát, melynek legjava elsősorban nem azért tekinthető egyetemesnek, mert latin nyelvű volt, hanem inkább eszmeisége és művészsége okán.

Következő állomásunk a XVI. század, a reformáció százada, s ezen belül az erdélyi, még szűkebben a kolozsvári-marosvásárhelyi-tordai-gyulafehérvári szellemi élet. Az unitáriusok számára a vallásszabadság kihirdetése 1568-ban egyetemes érvényű erdélyi megvalósítás, amelyben Európa neves tudósai, teológusai is meghatározó módon részt vettek ugyan, azt azonban senki sem vitathatja el, hogy ennek a mindenünnen kitiltott eszmeiségnek a gyűjtőpontja mégiscsak Erdély volt. Tudom, hogy a vallásszabadság erdélyi kihirdetéséről, ennek körülményeiről és jelentőségéről eltérőek a vélemények, melynek egyik oka az esemény felekezeti megítélése. A vallásszabadság eszméje azonban olyan érték, amelynek egyetemessége felől ma senkinek sem lehet kétsége, aki az emberi létezésen gondolkodik, s az ember szellemi-erkölcsi létmódján szeretne legalább elvben javítani, számításba véve a történelmi idő relativitását is. Ma, a Magyar Kultúra Napján ezért nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk, hogy amit a XVI. század második felében Erdély politikai és vallási vezetői tettek a vallásszabadságért, az európai és egyetemes érvényű.

Harmadik megállónk 1848. Köztudomású, hogy a *világirodalom* kifejezést Goethe alkotta meg, s a mi számunkra az is közismert, hogy a *világszabadság* szóösszetételt első ízben Petőfi Sándor használta. Arról viszont nincsen tudomásunk, hogy készült-e felmérés legalább az európai nemzetek közt annak ismeretéről, hogy a minden népek szabadságának költészete melyik európai kultúrában fogalmazódott meg elsőként.

Összegzésként talán nem tűnik erőltetettnek, ha azt mondom, hogy a kereszténységnek, az egyének és közösségek vallásszabadságának s az országok és nemzetek világszabadságának gondolata szervesen kiegészíti egymást. Ez az ötvöződés annyira teljes, átfogó és felemelő, hogy nem is faggatom tovább a magyar művelődéstörténet évszázadait. Azt azonban még el kell mondani, hogy

nemcsak a vallásban, szépirodalomban, politikai eszmeiségben és magatartásban találkozott – igaz, nem folyamatosan, hanem időnként, s nem általánosan, hanem részlegesen – a magyarság és az egyetemesség, s nemcsak a humánszférára más területein, hanem a reáltudományokban s az emberi kultúra technikai dimenziójában is, amelyet más néven civilizációnak is nevezünk. Elég ha most csak Munkácsy Mihályra, Fadrusz Jánosra, Bartók Bélára, reáltudósaink nagyjai közül pedig Bolyai Jánosra, Neumann Jánosra, Szilárd Leóra, Teller Edére, Gábor Dénesre hivatkozom. Példáim azt is jelzik, hogy a magyar kultúrát a maga teljességében szemlélem. Ebből pedig az következik, hogy nemcsak értelmetlennek, hanem rombolónak, meghasonlást és szétzúllást támasztónak tartom a kizárólagosságot.

Befejezésként egy szociálpszichológiai összefüggésre szeretnék utalni, amely – legalábbis részben – azzal áll kapcsolatban, hogy az egyetemességet kisajátító, magukat az egyetemesség letéteményeseinek tekintő nemzetektől eltérően mi megmaradtunk az egyetemesség sóvárgóinak. Emiatt kettős érzület van bennünk az előbbieik irányában: egyrészt kritizáljuk őket, mondván, hogy gőgösek és korlátoltak, hiszen a rész a totalitásnak ezt a formáját sem sajátíthatja ki. Másrészt pedig irigykedünk rájuk, látván, hogy önteltségükben mennyire sikeresek.

A megoldás, a kiút ebből az érzelmi kettősségből, s abból a helyzetből, amely okozatként és okként is összefügg vele, talán az lehetne, ha jobban odafigyelnénk arra, ami körülöttünk és velünk történik. Ne áltassuk magunkat akkor sem, ha az előbbieik értelmében igaz, hogy a magyar kultúra az egyetemes kultúra része. Legyünk elővigyázatosabbak, pragmatikusabbak. Számoljunk többet a bizonytalannal, s ne csak az adottra, hanem a lehetőségre is legyünk tekintettel. A Magyar Kultúra Napján alázattal tisztelegjünk egyetemességre törekvő elődeink előtt, s megfontoltan szervezzük meg és készítsük elő a jövőt.

Szószerk – Űrasztala – Szerartások

GYERŐ DÁVID

AZ ISMERET EREJE

Virágvasárnapi beszéd*

Az elötte és utána menő sokaság pedig ezt kiáltotta: „Hozsánna a Dávid Fiának! Áldott, aki jön az Űr nevében! Hozsánna a magasságban!” (Mt 21, 9)

Az pedig az örök élet, hogy ismernek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust. (Jn 17, 3)

I.

Akik még az 1970-es évek előtt konfirmáltak, emlékezhettek arra, hogy akkoriban unitárius káténkban az első kérdésre, mi a vallás, nem a ma használatos kiadás szerinti válasz szerepelt: a vallás Isten és a felebarát iránti szeretet, hanem ez: a vallás Isten megismerése és tisztelése.

Ez a különbség akkor jutott eszembe, amikor a mai naphoz kapcsolódó gondolataimat rendezgettem, s végül e János evangéliumából való, Dávid Ferenc által is a kedvenc bibliai versének tartott jézusi kijelentésnél állapodtam meg: „Az pedig az örök élet, hogy ismernek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust”.

Virágvasárnapon, vagy ahogy a bibliai tudósítások nevezik, Jézus Jeruzsálembe való bevonulása napján azért olvastam fel előttek éppen ezt a jézusi tanítást, mert úgy éreztem: ennek kapcsán jól rákészülhetünk a jövő hét, a nagyhét lelki ajándékaira, nagycsütörtökre, nagypéntekre és nagyszombatra, és jól rákészülhetünk a kereszténység legnagyobb ünnepére: húsvétra.

Virágvasárnap szerepe ugyanis nem önmagában van, hanem abban, hogy tartalmával megragadja a böjtből érkező embert, és ráállítja, ráhangolja a húsvéthoz elvezető út utolsó, legmegpróbáltatóbb szakaszára, amely bár időben rövid, alig egy hét, tartalmában mégis többet mond a keresztény időszámítás bármely más heténél. Ugyanilyen bevezető, előkészítő szerepe volt e napnak Jézus korában is: az evangéliumok tudósítása szerint a város határához, mint egy jelképes

* Elhangzott 2005. március 20-án a kolozsvári belvárosi unitárius templomban.

határkökhöz érkező Jézus megállt egy pillanatra, és előre pillantott, szenvedései és megdicsőülése helyszínére és időszakába.

II.

Virágvasárnap főszereplője talán meglepő módon nem Jézus és nem a tanítványok, hanem a nép: az őt váró, az érkezésének hírére fellelkesült, a ruháját eléje terítő, a feléje hozsánnát kiáltó nép. E hozsánná szó eredetileg a Zsoltárok könyve imádságaiban használt felkiáltás volt, jelentése: szabadíts meg, segíts meg!

Azért fontos számunkra a nép e vezető szerepének kiemelése, mert a mai nappal kezdődően, végig a nagyhét eseményein, beleértve húsvétot is, a ma embere önmagát e Jézus körül tolongó sokaságban fedezheti fel a legtalálóbban. Fontos kiemelnünk, hogy az evangélium e csoportosulás megnevezésére éppen a sokaság szót használja, mert ezáltal már utal a jellegére is: a sokaság az esetenként valami szenzáció hírére összeverődött, a kíváncsiság által hajszolt, a magasabb rendű lelki élvezetre csak ritkán kívánczoló embereket jelölte. A virágvasárnapkal kezdődő történetben az egyik legfontosabb szerepet mégis e sokaság játszotta, hiszen érte történik minden, az ő megnyeréséért folyik a versengés Jézus és az őt támadók között. Jézus e harcot tanításainak egyre határozottabb megfogalmazásával vívja, a régi rendet őrzők meg a rágalom, a hazugság, a lefizetés eszközeivel küzdenek ellene. Végül közöttük e sokaság választ, és ő is ítélkezik: a döntő szót ő mondja ki.

Jézus prófétai működésének idején állandó kapcsolatban állt e sokasággal. Bármerre járt, városokban és falvakban, tavak partján és réteken mindenütt találkozunk vele. A Hegyi beszéd és az ezrek megvendégelése, a tengerparti tanítás és a mezei prédikáció mind a sokaság jelenlétében, a sokaságért hangzott el. S ahogy Jézus közeledett Jeruzsálem felé, tanításainak hírére ez a tömeg egyre nőtt. Jerikóban Zákeusnak már fára kellett másznia, hogy láthassa őt. A szent városba való bevonulás után pedig e hozsánnázó nép napokon át együtt volt, ott szalmalángoltak Jézus körül, ott tátották szájukat a templom megtisztításánál, s bár már megváltozott lelki hozzáállással, de ott voltak Jézus elítélésekor és kivégzésekor is.

Ez a sokaság azonban a legnehezebb pillanatokban könnyen eltántorodott Jézus mellől. Jogos az a kérdés tehát: vajon hogyan lehetséges az, hogy ő, aki addig annyira élvezte az emberek rokonszenvét, éppen a sorsdöntő pillanatban vesztítette azt el? A magyarázatot erre éppen Jézus munkájának formai sajátossága adja: ő a szó szoros értelmében próféta volt, tanító, s mint minden igaz próféta, lelkesen lángolt, szenvedélyesen világított – de nem szervezkedett, nem figyelt a tálalásra, nem adott a kivitelezésre. Ellenfelei pedig ebben is különböztek tőle: jól szervezettek voltak, egyeztettek, mai szóval stratégiai tervben gondolták végig minden lépésüket. Ha Jézus is gondot fordított volna erre, valószínűleg másként alakul az élete.

Ő azonban abban hitt, hogy a vallási és erkölcsi tanításoknak az önmagukban hordozott igazság erejénél fogva győzniük kell. S az emberek meg is csodálták az eszméket, de szárnyalásukat nem tudták követni. Elmaradtak Jézus mögött, és önmagukat, önmaguk földhöz ragadtságát, önmaguk korlátoltságának elfogadását igazolták akkor, amikor elfordultak tőle, és halálra ítélték. A sokaság e nagyheti drámájára pedig a virágvasárnapi és húsvéti eseménykörben nem is találunk megoldást. Ott és akkor Jézus elveszítette a legfontosabbat, azokat, akikért jött: a megfáradtakat és a megterhelteket, a lelki szegényeket és az igazságért üldözötteket.

III.

A jelen, vagyis az ez évi virágvasárnap szempontjából e történelmi feszültség feloldását a másik, János evangéliumából vett bibliai vers adja meg: „Az pedig az örök élet, hogy ismernek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust”. Az örökélet hitének előre hozása a húsvétból ma másodlagos jelentőségű, mert most a lényeg az ismereten van. Ez az ismeret, Isten, mint Atya és Jézus, mint tanító megismerése az, ami nemcsak megmagyarázza az örökéletet, ami húsvét problematikája, hanem feloldja a sokaság drámáját is, ami a virágvasárnap és a húsvéthoz elvezető út nagy dilemmája.

Az ismeret ugyanis átformálja az embert, a lelke legmélyén átalakítja, s általa az ellenségből tanítvány, a hozsánnázó sokaságból ismerettel bíró közösség lesz. Az ismeret a közösségformálás legegyszerűbb és mégis leghatékonyabb eszköze. Istent ismerni azt jelenti, hogy őt hitem által elismerem életem alkotójának és gondviselő Atyjának, vele e hiten át gyermeki közösségbe kerülök, s ettől kezdve ez együttlét nem földi vagy halál előtti hozsánnázó élet, sem nem égi vagy halál utáni vegetáló lét, hanem az Istenben, Istennel való mély, csendes létezés. S amely élet Istennel telített, abban nem fontos már sem a hol, sem a mikor. Ez a vallásos ember földi életének isteni dimenziója, amely felé törekedni mindannyiunknak lehetősége, sőt kívánsága van. Mert ez Istennel való létezésünk az egyedüli vigasztalója az elmúlástól, a végtől, az elporladástól rettegő tudatunk kétségbe esésének, kivált most, amikor nagypéntek közelsége újra megkerülhetetlenül elénk helyezi a születés és halál, a meghalás és örökélet el-lentétének annyiszor szőnyeg alá seprt döbbenetét.

Ugyanígy: Jézust ismerni azt jelenti, hogy elfogadom őt, mint Krisztust görög, mint Messiást héber, és mint felkentet magyar szóval, őt, akit Isten az én emberi életem irányítására kent fel, vagyis küldött el. Ez elfogadás az ő tanításainak megismerését jelenti, és az aszerint való élést. Ez a jézusi élet, a Jézussal való élet túl van a földi és égi létformák közti megkülönböztetés határán, mert örök és halhatatlan. „Én vagyok a feltámadás és az élet - mondja Jézus hátrább a János evangéliumában -, aki hisz énbenem, ha meghal, is él, és aki él, és hisz énbenem, az nem hal meg soha.” Vagyis nem ő maga, Jézus halhatatlan, ahogy

azt annyit hallani különféle kereszteny szószékekről kivált mostanában húsvét táján, hanem az ő tanítása, az ő öröksége teszi halhatatlanná az őt ismerő embert.

Mindezen ismeret a Jézus korabeli idők hozsánnázó, híg hitű sokaságából még hiányzott, de elérése a ma tanítványai előtt már lehetőségként áll. Azóta mi már tudjuk, hogy a jézusi tanítás megvalósulásának legszebb formája nem a sokaság, hanem a közösség, az egyház. Az egyház ugyanis az a lelki közösség, amelynek tagjait lelki és értelmi szálak fűzik egybe, és amelyben e tagok egymásnak társai és testvérei. Arról ismerik meg őket, hogy szeretik egymást, hogy összetartanak, s főként arról, hogy legdrágább lelki kincsük Isten ismerete, és Jézus ismerete.

IV.

Virágvasárnap és a nagyhét ez igazi tanítványság, e közösségi tudat, ez Isten-ismeret próbája, amely próba minden tavasszal együtt érkezik meg az emberiség életébe. Ezen a próbán kétezer évvel ezelőtt ama jeruzsálemi sokaság elbukott, s azóta ez alkalom évről évre megméri minden nemzedék hitét, minden nemzedék ismeretét. Vajon a 2005. évben húsvétra váró népet, vagyis minket a történelem a hozsánnázó sokaság vagy az ismerettel eltelt közösség kategóriájába sorol majd be? Vajon mi tanítványként várjuk az ünnepet, vagy ellenségként? Vajon igaz és tiszta Isten-ismeret van bennünk, vagy közöny, netán hitetlenség? Vajon az örökélet hitében erősít-e meg minket majd a húsvét, vagy a sötét és buta nemlétében?

Virágvasárnapban gyökerezik a kezdete a hívó válasznak is, és a hitetlennek is. Ekkor kezdődik el ugyanis jelképesen is, valóságosan is a Jézussal való együttlét legmegmérőbb, legmegpróbálóbó ideje, a nagyhét. E kettőben pedig: a virágvasárnapi fényben és a nagyhét szenvedés-sorozatának tűzében minden évben a mi hitünknek, a mi ismeretünknek is meg kell újulnia, újjá kell születnie.

Befejezésül hadd forduljak hát a saját házunk tája felé, és a virágvasárnapi kérdések után fogalmazzak meg egy pár virágvasárnapi jókívánságot:

Bárcsak a mi unitárius egyháziságunk is a sokaság, a tömeg jellemzői helyett a közösség több vonását öltené magára e szent purgatóriumban. Bárcsak a mi unitárius egyháztagjaink is a kiabáló, nagyszájú, bántó, mellveregető mivolt helyett a tanítványság csendes, de mély minőségével telnének el benne. Bárcsak mindannyian emlékeznénk a káté első kérdésére adott mindkét válaszra, a régire is és az újra is: a mi unitárius vallásunk Isten megismerése és tisztelése, e vallás az Isten és felebarát iránti szeretet.

És végül, bárcsak a hozsánna, a Jézust hívó szó tiszta ismeretből fakadó őszinte lelkesedéssel törne fel ma belőlünk: valóban jöjj közénk, tényleg segíts rajtunk, igazán szabadíts meg minket is a bűntől, a gyarlóságtól, a tudatlanságtól, az ismeret nélküli lélettől, Názáreti Jézus! Hozsánna neked, ismeretet adó! Hozsánna neked, öröklétre elvezető! Hozsánna annak, aki téged elküldött! Hozsánna a magasságban! Ámen.

Húsvét-másodnapi beszéd – Isten segedelmével

Ne féljetez azoktól, akik megölik a testet, de a lelket meg nem ölhetik. Inkább attól féljetez, aki a lelket is, meg a testet is el tudja pusztítani a gyehennában. Ugye, a verébnek párja egy fillér, és egy sem esik le közülük a földre Atyátok tudtán kívül? Nektek pedig még a hajatok szálai is mind számon vannak tartva. Ne féljetez tehát: ti sok verébnél értékesebbek vagytok. Aki tehát vallást tesz rólam az emberek előtt, arról majd én is vallást teszek mennyei Atyám előtt, aki pedig megtagad engem az emberek előtt, azt majd én is megtagadom mennyei Atyám előtt. (Mt 10,28–32)

Húsvétot ünneplő Gyülekezet, kedves Testvéreim!

„Elégedetten” látom, hogy egy kis bizonytalanság ült ki az arcotokra a felolvasott bibliai versek hallatán. Valóban, meghökkentő dolgokat írtak le az evangélisták, és nekünk, kései utódoknak, még nehezebb megérteni, mit is akartak az evangélisták elmondani. Mit akart tudtunkra adni az általunk szerénynek, irgalmasnak, szeretetteljesnek megismert Jézus ezekkel a „durva”, elbizonytalanító mondatokkal?

A mai prédikációt kész katasztrófa, valóságos lelki megsemmisülést okozó tragédia lenne húsvét első napján elmondani. Ma azonban, húsvét másodnapján, amikor különösebb lelki erőfeszítés nem vár minket, amikor a finom báránysült után csak olyan élvezetes feladatok állnak előttünk, mint a férfiaknak locsolni-menni, a nőknek locsolókat fogadni, nos a mai reggelre ezek a bibliai versek éppen megfelelőek. Feltételezem, hogy az első-napi ima és prédikáció során sikerült újra megbizonyosodni arról, hogy a halált hittel és szeretettel le lehet győzni. Feltételezem: újra meg tudtunk bizonyosodni arról, hogy az emberi lélek halhatatlan, s hogy van érzés, gondolat, amit csakis lélektől lélekig lehet eljuttatni. Hiszem, hogy a Jézus emlékére elfogyasztott úrvacsora megerősített minket abban, hogy Jézus tanítását a mindennapi életben is kövessük, és hiszem azt, hogy amikor részesültünk az úrvacsorában, lélekben magunk mellett éreztük elhunyt szereteteinket: szüleinket, nagyszüleinket, gyermekeinket, testvéreinket, barátainkat.

Megengedhető tehát húsvét másodnapján, hogy olyan dolgokkal „ijesztgesselek”, mint a gyehenna, ahol állítólag a test és a lélek is elpusztul. Megengedhető, hogy magunkat kis verébhez hasonlítsuk, aminek nálunk nemhogy egy fillér az ára, de éppenséggel ingyen is találni eleget. Végül pedig ma elgondolkozhatunk azon, hogy Jézus, a megbocsátásra intő tanítómester, miért mondja azt, hogy

nem fog nekünk megbocsátani, ha nem követjük őt, sőt egyenesen megtagad minket Isten előtt?

Mi köze van a gyeHENnának, a veréBnek és a fenyegető, haragos Jézusnak húsvét ünnepéhez? Testvéreim, higgyétek el: nagyon sok. Mint ahogy minden- nek köze van életünkhöz és halálunkhoz, bizodalmunkhoz és hitetlenségünkhöz, rövidebben fogalmazva: hitünkhöz és vallásunkhoz.

Amikor Jézus belátta, hogy 33 évesen földi élete bevégeztetett, amikor fel- ismerte, hogy a hatóságok testét meg akarják ölni, abban a reményben, hogy ezzel véglegesen megsemmisítik, rövid időre őt is megszállta a félelem. Ami- kor azt imádkozza: „Istenem vedd el tőlem ezt a keserű poharat”, beismeri, hogy fél, hogy kételkedik lelki erejében. Meghatóan, csontig hatolóan emberi ez az érzés. Félek a haláltól, félek az elmúlástól. Ugye emlékeztek, Testvéreim, ti is, mennyire féltetek, amikor betegek voltatok, amikor egy nehéz műtét előtt álltatok, amikor valakitek balesetet szenvedett, és élete veszélyben volt? Ugye láttátok tükröződni saját félelmeteket beteg embertársatok szemében – és ettől még jobban megijedtetek? Megijedni szabad, félni szabad, rettegni szabad, mert természetes, mert emberi. De nem szabad ezzel az érzéssel maradni. Hús- vét épp arra int minket, hogy halálfélelmünket legyőzzük. Hogy félelmünk áradásában vallásos hitünk olyan legyen, mint az oxigénpalack a tenger mélyé- re ereszkedő könnyűbúvár számára. Jézus lelki nagysága, kiválósága abban áll, hogy a félelem beismerése és a fájdalom megtapasztalása után képes volt hinni abban, hogy sem félelem, sem fájdalom, sem kereszthalál nem fogja lelkét el- pusztítani. Hogy tovább fog élni, mindörökké. Bátran jelentette tehát ki a ma általam is felolvasott mondatot: „ne féljeteK azoktól, akik megölik a testet, de a lelket meg nem ölhetik.” Ez nyilván nem jogosít fel minket a gyilkolásra, azt sem jelenti, hogy magunknak kell mennünk a mészárszékre, hogy minket tag- lózzanak le. Nem, ez inkább azt jelenti, amit például egyházalapító Dávid Fe- rencünk tett, amikor inkább vállalta a halált hozó ítéletet, mintsem hogy meg- tagadja hitét és Istenét. Nem félni a haláltól azt jelenti, hogy életünket felszabadítjuk. Amíg ugyanis félünk, az olyan, mintha le lennénk igazva. Amíg félünk, addig nem tudunk teljes emberi életet élni. Amikor lelkünket annyira meg tudtuk erősíteni, hogy már nem félünk, akkor nagy dolgokra vagyunk ké- pesek. Mert a bátorság arra is erőt ad, hogy meghaljunk, ha kell, de arra is, hogy túléljünk, minden áron.

A gyeHenna kifejezés, bár a köznyelvben egyre-másra használjuk, egy kis magyarázatot igényel. A gyeHenna egy héber földrajzi név magyarosított válto- zata. Jeruzsálem határában volt egy völgy, amelyet Gé-hinnomnak hívtak. Ár- nyas, kellemes völgy volt, ahol azonban a Jézus előtti időkben egy Moloch nevű tűzistent imádtak, akinek időről időre égő gyermekáldozatokat is bemutatnak. Keresztény embernek – avagy minden egészséges értelemmel és hittel rendel- kező embernek – a gyomra is felfordul az efféle „hitvallásoktól”, az ilyen, vallá- sosként mutakozó kegyetlenkedésről. Az ószövetségi törvény tiltja ezt a vallást,

ezt a kultuszt. Idővel aztán annyira „megjámborultak” a Moloch-tisztelők, hogy már nem gyermekeket, hanem állatokat, eledeleket égettek áldozatként istenüknek. A völgy neve azonban hozzákapcsolódott ehhez a förtelmes kultuszhoz, ezért használták Jézus idejében is a Gé-hinnom, „gyehenna”, kifejezést. E völgy nevét aztán tovább használták, és új tartalommal töltötték meg; ez lett a vallásos képzeletben az a hely, ahol a bűnösöket Isten megbünteti. Mi, unitáriusok a gyehennát nyelvi hasonlatnak tekintjük. A bűnhődést mi is valljuk, és ezt sok mindenhez lehet hasonlítani: korbácsoláshoz, áramütéshez, fogfájáshoz, vajúdáshoz. Talán mert az égési sebek gyógyulnak be a legkésőbbre, azért terjedt el annyira a kín megjelenítőjeként a tűz által megégetett emberi test képzete. Amikor bűnhődünk, valóban úgy érezzük, mintha égő seb lenne a lelkünk.

Húsvét ünnepe megfelelő alkalom arra, hogy megbánjuk, ami rosszat cselekedtünk, és elinduljunk a bűnbánat útján. Mert Isten nem azt akarja, hogy kitáláljunk egy ilyen „gyehenna” nevű helyet s azzal ijesztgessük egymást és önmagunkat, hanem – hitünk szerint – azt akarja, hogy ami rosszat tettünk, azt, amilyen gyorsan csak lehet, bánjuk meg, hogy lelkünk újra szabad, újra tiszta legyen.

Testvéreim, most azzal vádolhattok, hogy kiforgatom Jézus szavait, az evangélisták írásait. Hiszen Jézus azt mondja, hogy attól kell félni, „aki a lelket is meg a testet is el tudja pusztítani a gyehennában”. Számomra ez azt jelenti, hogyha nem bánjuk meg, amit Isten ellen, egymás ellen, önmagunk ellen cselekedtünk, akkor Istennek lehetősége van arra, hogy megbüntessen, egészen addig, amíg el nem indulunk a bűnhődés útján. Ha el tudunk indulni ezen az úton, akkor reménykedhetünk a megbocsátásban.

Jézus korában még állatokat áldoztak Istennek. Egy pár veréb ára egy fillér volt, gondolom, az akkori emberek ezt az egy fillért az apró bűnök „bocsánatáért” fizették ki. Megjegyzésre méltónak tartom, hogy a reformáció egyházai: a lutheránus-evangélikus, a református, az unitárius és a baptista egyházak büszkék lehetnek arra, hogy szakítani tudtak e megalázó, egyben pénzsóvár, bár vallásosnak nevezett cselekedettel. Ha a bűnök nagyságát az áldozati állatok nagyságához hasonlítanánk, akkor bizony már én is adományoztam volna szeretett egyházunknak egy elefántot meg egy bálnát.

De térjünk vissza ahhoz az első hallásra megmosolyogtató biztatáshoz, amelyben Jézus részesít minket, amikor azt mondja: ne féljete, ti sok verébnél értékesebbek vagytok. Egy csendes percben azért mindenki felteheti magának a kérdést: miért is vagyok én értékesebb egy verébnél? Az igaz, hogy mi nem csipegetjük le a szomszéd csemegeszőlőjét fényes nappal, de az is igaz, hogy bennünk sokszor nem tudatosul: többet érünk el, ha közösen, egy seregben munkálkodnánk – hasonlóan a verebekhez.

Mondanivalóját kifejezendő Jézus sokszor hasonlítja emberi életünket a természet, az állat- és növényvilág életével. Legszebben akkor fogalmaz, amikor arra int, hogy ne aggodalmaskodjunk a holnapért, vegyünk inkább példát az ég

madaraitól és a mező virágaitól, hisz azok sem aggodalmaskodnak, mégis mindenük megvan, ami az élethez szükséges. Jézus ezzel a verebes hasonlattal is arra akar biztatni minket, hogy aggodalmaskodás helyett higgyünk, csüggedés helyett reménykedjünk. Persze egészen másképp hangzik, ha valakire azt mondják: olyan szép, mint egy liliom, mintha azt mondanák rá: gyönyörű, mint egy veréb.

Lelki békénk előfeltétele az, hogy higgyük: Isten mindnyájunkra gondot visel. Személyes életünkéből rengeteg példát tudunk felhozni, amikor azt tapasztaltuk, hogy Isten gondunkat viselte. Hajlamosak vagyunk azonban arra, hogy ezeket a tapasztalatokat szem elől té vesszük. Viszont élénken megtartjuk emlékezetünkben azokat a tapasztalatokat, amikor úgy értékeltük, hogy Isten nem viselte gondunkat. Az elmúlt karácsony táján az egész világot megrázó természeti katasztrófa, a szökőár nyilván le tudja rombolni az isteni gondviselésbe vetett hitünket. Főleg a miénket, unitáriusokét, akik nem hiszünk abban, hogy csak a mi vallásunk tetszik Istennek, a többi meg tévtanításra épül, tehát nem számíthat másra, mint Isten büntetésére. Hitet próbáló tehát számunkra az ilyen tragédiák feldolgozása. Jó úton indulunk el azonban a magyarázat felé, ha e tragédia árnyékában szembenézünk életünk végével és értékeljük életünk tartalmát. Milyen életet éltem, éltünk eddig?

Hivatkozva a felolvasott bibliai versekre: tudtunk-e vallást tenni Jézusról, az ő követéséről? Komolyan vesszük-e unitárius kereszténységünket, vagy úgy gondoljuk: ez az egész vallásosdi időnként hasznos, de nem lényeges összetevője életünknek?

Hitünkkel, világnézetünkkel foglalkozni életbevágóan fontos. Ha nem foglalkozunk vele, ha időről időre nem vesszük számba: végül is, mit hiszünk, és mit *nem* hiszünk, akkor amit hiszünk, az is értékét veszti, kárba megy. Olyan ez, mint amikor a kinőtt vagy éppenséggel divatjamúlt ruhákat betesszük egy zsákba, s felkötjük a padlásra, vagy berakjuk egy kamra sarkába. Aztán mire eszünkbe jut, hová is tettük azt a zsákot, s hogy jó volna megnézni, mit is tettünk bele: már tönkrementek, a moly megette, az egér kirágta. A jó gazda télen időről időre csakúgy megválogatja a pincében tárolt eleséget, ha nem akarja, hogy tél közepére minden összerothadjon.

Jézus nemcsak abban volt emberi, hogy beismerte félelmét, hanem abban is, hogy ritkán ugyan, de kibontakozni engedte haragját. Virágvasárnap után a megbocsátásra és irgalmasságra tanító mester korbácsot ragad és kikergeti a pénzváltókat és árusokat a templomból. A mostani prédikáció alap gondolatát képező versekben pedig fenyegetőzni kezd. Megtagadlak az Atyám előtt, ha te is megtagadsz engem – mondja. Amikor ezt a bibliai verset olvastam, arra gondoltam, hogy a gyermek–szülő kapcsolatban mi is hányszor szóljuk el magunkat! Légy jó, különben nem szeretlek – mondjuk a gyermeknek, s mikor az ránk veti ártatlan tekintetét, kiolvassuk belőle a kérdő csodálkozást: csak akkor szeretsz, ha jó vagyok? Hisz akkor, amikor jó vagyok, mindenki szeret, de milyen szülők vagytok, ha ti is csak a jót szeretitek bennem, a gyengét, a gyarlót nem?!

Bizonyára emlékeztek arra a megragadó jézusi tanításra, amikor arra int minket, hogy ne csak azokat szeressük, akik minket szeretnek, hogy próbáljuk meg ellenségeinket is szeretni. Nos, ha ezt a tanítást a fenyegető „megtagadlak”-mondással vetjük össze, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy Jézusnak is voltak olyan percei, amikor lelkében csüggedt vagy egyenesen fásult volt. Igen, neki is voltak napjai, amikor eltávolodott Istenétől, amikor eltévedt a hit útján, amikor nem foglalkozott eleget a hit kérdésével. De épp ezek a csüggedő, gyarló megnyilvánulások hozzák közel őt, az embert, a prófétát hozzánk, mindennapi emberekhez. Pont ezért tudunk hinni húsvéti hittel a lélek örökkévalóságában, mert látjuk, tapasztaljuk, hogy a tévedő ember lelke is lehet örökkévaló.

Testvéreim, hamarosan vidám kacagástól fog csengeni az egész környék. Locsolók és locsolókat fogadók együttesen örvendünk majd az élet apró csodáinak, élvezni fogjuk a földi élet örömeit. Az önfeledt öröm azonban csak úgy születhetik meg, ha választ tudunk adni Jézusnak erre a meghökkentő beszédre. Adjon választ mindenki úgy, ahogy lelke diktálja. Én pedig a következő gondolatokkal, jókívánságokkal zárom mai beszédemet: Testvéreim, vigyázzunk lelkünk épségére, hitünk életadó frissességére! Próbáljunk meg félelmeink ellenére is bátrak lenni! Próbáljunk meg szembenézni jövőnkkel, azzal, amit magában rejtget: a boldogsággal, a szomorúsággal, a születéssel és a halállal! Életünk mindennapjaiban ne aggodalmaskodjunk, hanem nézzünk körül, és lássuk meg Isten gondviselésének apró, mégis lényeges jeleit életünkben! Fogadjuk el önmagunkat és egymást nemcsak akkor, amikor kedvesek és szeretetteljesek vagyunk, hanem akkor is, amikor fenyegetőzünk és vádolunk! Fogadjuk el azt, hogy még a legkitűnőbbek is néha letérnek az Isten felé vezető útról! De a fontos az, hogy mindig visszataláljanak, visszataláljunk. Amikor pedig újra rátaláltunk az Istennek tetsző útra, engedjük kiteljesedni örömünket, üdvözljük a húsvéti hitben megtért, újjászületett önmagunkat! Ámen.

LAKATOS CSILLA

PÜNKÖSDI HALLGATÁS ÉS PÜNKÖSDI BESZÉD

Ünnepi beszéd

„De most hallgass rám, szolgám, Jákób, Izráel, akit kiválasztottam! Ezt mondja az Úr, a te alkotód, aki megformált az anyaméhben, és aki megsegít: Ne félj szolgám, Jákób, Jeshúrún, akit kiválasztottam! Mert vizet árasztok a szomjas földre, patakokat a szárazra. Lelkemet árasztom utódaidra, áldásomat sarjadékaidra. Növekednek, mint fű a víz mellett, mint csatornák mentén a fűzfák.” (Ézs 44,1–4)

„Amikor hazatértek, felmentek a felső szobába (...) és valamennyien egy szívvel és egy lélekkel kitartóan vettek részt az imádkozásban.” (ApCsel 1,13–14)

„Amikor pedig eljött a pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. (...) Ekkor előállt Péter a tizeneggyel, feleremelte a hangját, és (...) szólt hozzájuk.” (ApCsel 2,1–2; 14)

Pünkösöd olyan ünnep, melyhez hosszú és olykor megpróbáltatásokkal teljes, nehéz út vezet. Ez az út mindig az Isten előtti elcsendesedéstől Isten félelmet elvevő szavának meghallgatásán át a biztonyságtételig vezet. A pünkösdi úton tartó keresztény embernek, gyülekezetnek tudnia kell, hogy mikor kell csendben maradnia, hallgatnia, és mikor, mit kell szólnia. Ez utóbbi mindig az ünnepbe való megérkezés biztos jele.

Kedves keresztény Testvéreim! Ünnepelő gyülekezet!

Pünkösdi ünneplésünk Isten két ajándékára emlékeztet: a Szentlélek kitöltésére és a keresztény egyház megalakulására. Mindkettő olyan esemény, melyhez nekem és neked személy szerint közünk van. Mert a Szentlélek nemcsak régen töltetett ki a tanítványok csoportjára, hanem kitöltetik Isten akaratából ma is. Anyaszentegyházat pedig azért alapított Isten, hogy abban élő tagokként benne éljünk mi is.

Az Istennel való találkozást, a Szentlélekkel való kitöltődést mindig imádkozásnak, belső csendnek kell megelőznie, az egyház egyik fő feladata pedig Istentől való felfogás tanítása, az isteni dolgokról való szóolás. Ilyen értelemben pünkösöd egyszerre a hallgatás és a beszéd ünnepe.

Ezért tartom fontosnak az Ézsaiás könyvéből felolvasott isteni figyelmeztetést: Most hallgass, Jákób! Azaz: most maradj csendben keresztény gyülekezet! Éppen most, pünkösdkor, a kettős tüzes nyelvek ünnepén, amikor Péter beszédére háromezer ember lett tanítvánnyá. Hallgass, ne beszélj, maradj néma! Különös parancs, és minden bizonnyal nem értelmetlen.

Csendben kell maradnunk ezen az ünnepen, mert minden igazi ünnepnek lényege a hallgatás. Az első ünnepet maga Isten tartotta a teremtés hat napja után, a hetedikén. Hat napon át szólt a teremtő szót, de a hetedikén nemcsak elhallgatott, hanem egészen meg is pihent. Teljesen néma, tevékenység nélküli szünetet, ünnepet tartott. Az ünneplő embernek sohasem szabad erről megfeledkeznie. Isten azon a hetedik napon az általa teremtett világra nézett, és abban némán és cselekedet nélkül gyönyörködött. Mi minden ünnepkor Istenre nézünk, és Benne gyönyörködünk, minél némábban és csendesebben, annál termékenyebb hallgatásban.

Csendesedjete el, és tudjátok meg, hogy én vagyok Isten (Zsolt 46,11) – hangzik a zsoltárban az Isten megismerésének és elismerésének alaptörvénye. Jobb, ha hallgatás által közeledünk Isten házához, mint a bolondok módja szerint áldozatot hozunk, ne beszélj elhamarkodottan, ne hirtelenkedd el az Isten előtt kimondott szavadat – figyelmeztet a Prédikátor könyvének írója. Illés próféta nem a hegyeket megszagató és a kösziklákat alágördítő szélvészben, nem a földindulás robajában és nem a mardosó tűzben hallotta meg Isten szavát. Halk és szelíd szóban beszélt hozzá Isten. Csendben.

Vajon nem azért telnek-e el ünnepeink lelki megnyugvás, felfrissülés, hitben való megerősödés nélkül, mert azok hangosak, s bennük mi is egyre hangosabbak vagyunk? Tény, hogy a világot ünnep idején sem tudjuk elhallgattatni, de magunkban talán el tudunk csendesedni. Legalább itt a templomban. Mert vajon tudunk-e még olyan magányos templomi imádkozással felkészülni az istentiszteletre, amely csendes ünnepet, elhallgatást, kellő odafigyelést teremt bennünk?

Egészen elhallgatni az Úr házában, hogy meghallgassuk, mit mond a Lélek a gyülekezetnek; és csak akkor szólni, ha a Lélek, Isten Lelke indít a szólásra, ez a titka az istentiszteleti áldások elfogadásának.

A hallgatás után a kétféle istentiszteleti beszédről: Isten hozzánk szóló üzenetéről és a mi, általa indított beszédünkről essék szó. A hallgatás és a csend utáni beszédről, amelyre csendben kell felkészülni.

A csendet parancsoló Isten mindenekelőtt önmagáról beszél. Teremtőd és alkotód vagyok, aki téged elválasztottalak. A teremtő, alkotó és elválasztó Isten beszél a csendben. A te teremtőd, alkotód, és aki téged elválasztott.

Gondolom, hogy hitvallásunk első tételét mindenki hittel vallja: „Hiszek egy Istenben, az élet teremtőjében, gondviselő Atyánkban.” Itt azonban nem erről az általános igazságról van szó, hanem arról, hogy Ő személy szerint éppen az én teremtőm és alkotóm. Ő nemcsak Izráel népét választotta ki egykor, hanem a mai időkben kiválasztott engem is. Éppen engem! Mekkora csendre, belső elmélye-

désre, komoly elmélkedésre van szükségünk ahhoz, hogy erre a győzedelmes hitre el tudjunk jutni. Minden, de minden éppen ennek az ellenkezőjéről beszél. Előszörban a saját tapasztalatunk. Mennyi hangot el kell némítanunk magunkban és magunk körül, amíg eljutunk a boldog felismerésre, a hitre: a világot teremtő nagy Isten nekem is személy szerint Atyám, alkotóm, teremtőm. Rám való különös, személy szerinti gondoskodásában van életem alapja, biztonsága és célja.

Ezért mondja: ne félj! Mondta karácsonykor az éjszaka csendjében a nyájakat őrző pásztoroknak, mondta húsvétkor a Jézus sírja körül bolyongó asszonyoknak. Érezte pünkösöd előtt a tanítványokkal, akik magukra voltak, árván, vigasztalanul, támasz nélkül. Olyan levert, elcsüggedt volt mindenikük, olyan félénk, mint a gyermek, ha szülei vagy nevelője, aki mindig mellette volt, eltávozott. Érezték, hogy az együttlét, az újra egymás közösségében levés erőt ad nekik és kiüzi kétségeiket és félelmeiket. De érezték azt is, hogy a tanítványságból apostollá levéshez valami másra, többre is szükség van: Isten erejére és segítségére. Késői tanítványokként, valljuk be, nemegyszer ugyanezt érezzük. Ezért mondja nekünk is újból és újból: ne félj, mert tudja, hogy mennyi félelem üli meg a lelkünket.

Isten azért szól, hogy félelmünket elűzze. Aki hitében felismerte, hogy születésétől kezdve a mindenható Isten az ő alkotója, teremője, az nem fél, mert nincs oka a félelemre. Ha pedig még mindig félünk, annak egyetlen oka van: nem voltunk még eleget csendben, hogy igazán felismerhessük: ő a mi alkotónk és teremőnk.

Isten azonban nemcsak önmagáról, hanem rólunk is beszél a csendben. Já-kóbnak, Izráelnek, igaz népének nevez bennünket.

Hitünk szerint Isten nemcsak megalkotott bennünket, hanem szolgálatára és a népének való közösségére is elhívott bennünket. Munkája nem ért véget megteremtésünkkel. Életünk értelmét és célját is kijelölte a neki való szolgálatban. Egyenként, személy szerint teremtett, alkotott és hívott el, de nem magányos, hanem közösségi életre, családjá, népe, egyháza tagjaiul.

És ezzel is a félelmünket akarja elvenni. Félfhet-e Istennek a szolgálja? Nem! Nem, mert neki gondja van a szolgáljára. Ha valóban neki szolgál, erőt, segítséget, bátorságot ad a szolgálathoz. Nem félhet, mert nincs egyedül. Akik hit által mindezt felismerték, azok valóban megszabadultak a félelemtől.

Mit tesz a teremő és elválasztó Isten az Ő szolgáljával és népével? Mit tesz éppen pünkösdkor? „Vizet öntök a szomjúhozóra, és folyóvizet a szárazföldre, kiöntöm lelket a te magodra és áldásaidat a te csemetéidre.” Ígérete nemcsak nekünk, hanem magunkra és csemetéinkre, azaz gyermekeinkre és unókáinkra is vonatkozik.

Vizet önt a szomjúhozóra. Nemcsak megitatja, hanem föl is üdíti, a sivatagi vándorlásban megszomjazott, eltikkadt, fáradt gyermekét. Folyóvizet bocsát a megfáradt mezőre. Megtermékenyíti a gyermekeit körülvevő száraz sivatagot. Mindezt pedig Szentlelkével teszi.

Nekünk erre a felüdítő, megtisztító, megtermékenyítő Lélekre van szükségünk. Nemcsak nekünk, hanem gyermekeinknek is. Ennek áldása az, hogy nevednek, mint fű között, mint fűzfák a vizek folyásainál. A Szentlélek a kicsi palántákat a fű között, a fű árnyékában, védelme alatt neveli, majd kiülteti őket az élő vizek mellé, hogy bőven vehessék a növesztő erőt. Minden növekedés csendben történik. Ha van kertünk, megfigyelhetjük, hogy az esti öntözés után, az éjszaka csendjében mekkorát nőnek a palántáink, virágaink.

Mi a csendben megszólaló, félelmünket elvevő, felüdítő és megtermékenyítő Istennek a végső célja a maga hozzánk szóló üzenetével? Az, hogy mi is megszólaljunk, és kezdjünk beszélni. Isten azért némít el és szól hozzánk a csendben félelmet elvevő, felüdítő és megtermékenyítő szót, hogy végre mi is megszólaljunk, hogy hitből szólaljunk meg, és bizonyosságot tegyünk a nagy személyes felismerésről: az Övé vagyok, boldog és büszke vagyok, hogy Istenhez, az Ő népéhez és házához tartozom.

Nem kell tehát örökre némán maradnom, csak addig, amíg a Szentlélek elvégzi a maga munkáját bennem, és felkészít a teljes keresztény életre, ahogyan azt az első pünkösd alkalmával az első tanítványokkal tette. Azt, hogy Isten Szentlelkének munkáját valóban elfogadom-e vagy sem, egyetlen tény mutatja: boldog örömmel, minden kényszerítés vagy kötelezés nélkül beszédemmel és cselekedetemmel egyaránt megvallom-e, hogy az Úré vagyok, az Ő országának megvalósulását munkálom e földi életben.

Ez a vallomástétel itt kezdődik a templomban, éppen pünkösd ünnepén. Az istentisztelet előtti elcsendesedéssel, imádkozással, a testvérekkel való együtt énekléssel, a jézusi életre és tanításra való emlékezéssel, a gyülekezeti terhek közös vállalásával. Senki sem kívánja tőlünk, hogy mint Péter, kiálljunk az utcai sokaság elé, és ott hatalmas pünkösd beszédet mondjunk, de mindenki megteheti, hogy ott, ahol él, Istentől kapott képességével, egész életével, jóra, békességre való törekvéssel, szelíd, tiszta szavával bizonyosságot tegyen arról, hogy ő Isten gyermeke.

Igy vezet az Isten előtti elcsendesedéstől Isten félelmet elvevő szavának meghallgatásán át a bizonyágtételig a pünkösd útja, a Szentlélek útja. Nem kétséges, hogy ezen az úton valahol mi is rajta vagyunk. Ma azért szól a Lélek, hogy ezen az úton menjünk tovább, félelmeink közül induljunk ki a bizonyágot tevő, jézusi tanítványokhoz méltó, teljes keresztény életbe. Ámen

LAKATOS CSILLA

A MÉLYSÉG DICSÉRETE

Általános egyházi beszéd*

A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Uram halld meg szavammat, füled legyen figyelmes könyörgő szavamra! Ha a bűnöket számon tartod, Uram, Uram, ki marad meg akkor? De nálad van a bocsánat, ezért félnek téged.

Várom az Urat, várja a lelkem, és bízom ígéretében. Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt, mint az örök a reggelt. Bizzál Izráel az Úrban, mert az Úrnál van a kegyelem.

(Zsolt 130,1–7a)

Kedves Testvéreim !

A felolvasott zsoltár a panasz-zsoltárok közé tartozik. Valaki a mélységbe jutott. Saját hibájából vagy önhibáján kívül ellehetetlenült az élete. Mindent megpróbálhatott, hogy a mélységből a felszínre jusson, sajnos, próbálkozásai nem voltak eredményesek. Maradt minden a régiben, maradt a mélység, a kilátástalanság.

A zsoltár azonban arról beszél nekünk, hogy nincsen olyan ellehetetlenült élethelyzet, nincs olyan mélység, ahova az Istenbe vetett hit és reménység le ne érne, és cselekvésre ne indítana. Lám, a mélységbe jutott ember cselekszik: kiált. „A mélységből kiáltok hozzád, Uram!”

Ez a mélységből kiáltó ember lehetek én is, lehetsz te is. Mert a mélység és magasság – mindkettő megtalálhatóan jelentkezik az életben. Vannak mélypontok és vannak csúcspontok az életben. Mi emberek általában a csúcspontokat, az ormokat, egyszerűen a magasságot kedveljük. A mélységektől mindnyájan félünk, iszonyodunk, és nagyon vigyázunk arra, hogy azokat gondosan elkerüljük. De bármennyire is igyekezünk erre, mélységbe kerülhetünk. Egy káros szenvedély, egy rossz cselekedet miatt. De mélységbe juthat a családi élet, vagy az emberekkel való kapcsolatunk, egészségünk. Oda juthat eddigi munkánk és megvalósításaink, szolgálatunk, tervünk, álmunk és minden jó igyekezetünk. Mélységbe juthat a hitünk és a reménységünk is, mert úgy éltünk, hogy elfeledtünk az Istenről és eltávolodva éltünk tőle.

* A beszéd kórházi betegágyon fekvő betegek vigasztalására készült. Benne azt a reménységet kívánom megfogalmazni, hogy a betegség, fájdalom, szenvedés mélységéből kiáltó hangot Isten meghallja, és lehetőséget ad a mélységben levő embernek a Vele, embertársakkal és önmagával való találkozásra.

Ha mélységben vagyunk, nem marad más kiút és megoldás számunkra sem, csak a kiáltás: „A mélységből kiáltok hozzád, Uram!” Ezt a kiáltásunkat meghallhatja ember is, de minden bizonnyal meghallja Isten! De mindkettő más-képpen viszonyul a kiáltáshoz!

Az ember, a mélységből jövő kiáltó szóra, ha mentesíteni tudja magát az önzés érzésétől, legjobb esetben sajnálkozni kezd: Szegény... milyen jó dolga is volt, amíg „fent” volt. A hatalom magaslatán, a jólét csúcsain, az egészséget birtokolva, vagy legalább, amikor a felszínen tudta tartani magát! Igen, mert mi emberek a „fentet” szeretjük. Anyagilag fent a jólét csúcsán, életsikerekben fent az erős és hatalom magaslatain szeretnénk maradni. Ha pedig ez a fent nem sikerül, akkor legalább a felszínen akarunk maradni, nyugodalmas napokat, problémamentes életet szeretnénk magunknak biztosítani. De van-e kiút a mélységből? Van, mert Isten minden bizonnyal meghallja kiáltásunkat, mert ő az a könyörülő Isten, aki a jézusi példában szereplő jó pásztorhoz hasonlóan elindul a szakadékba esett századik juh után, hogy az elveszettet megkeresse.

A felolvasott zsoltár a mélység dicsérete. Ez az ember, akinek kiáltását halljuk, a mélységben tanulta meg a legnagyobb dolgokat Istenről, önmagáról és embertársairól. Mert a magasságból nem látunk a helyes arányok szerint. Milyen rosszul látta és ítélte meg a tékozló fiú az atyját, amíg otthon bővelkedhetett a kenyérben, amíg a jólét és a problémamentes élet magaslatáról nézte azt. Csupán az elembertelenedés mélységből kezdett helyesen látni: nem vagyok méltó, hogy fiadnak neveztessem! Vagy milyen rosszul látta ennek testvérbátyja a hazatérő öccsének örvendező atyját, személyválogatást látott az atya megbocsátó szeretetében. Milyen rosszul látták a hatalom magaslatáról a farizeusok Jézust. Nem ismerték fel benne Isten legjobb gyermekét, hanem rendbontó politikust, lázadó forradalmárt láttak benne, akit el kell pusztítani.

Míg „fent” vagyunk, felszínesen látunk! A felszínesség hányszor takarja el az igazságot, még saját magunk elől is. Sokszor meg vagyunk elégedve magunkkal, mert azt gondoljuk, hogy minden rendben van, és nincs baj velünk! Van bennünk jóakarát, és van bennünk szeretet is. Hitünkkel sincs baj, emberiségünk is van! De amikor mindezt különböző élethelyzetekben bizonyítanunk kellene, akkor bizony lehull rólunk a felszínesség csalóka máza. Kiderül, hogy önámítás volt az egész, ahogyan szemléltük és nyugtattuk magunkat. Mert az ember önmagával a mélységben tud találkozni igazán!

Istennel is a mélységben lehet igazán találkozni.

Bármilyen különösen hangzik, de így van. Onnan, „a mélységből kiáltok hozzád, Uram!” Nem a magasban, hanem a mélységben látjuk meg és tapasztaljuk meg, addig ugyanis mással vagyunk elfoglalva.

Ábrahám nem a zavartalan, csendes mindennapokban tapasztalta meg Isten megmentő szeretetét, hanem a legkilátástalanabb helyzetben: a mélységben. Életének azon a mélypontján, amikor kést kellett emelnie az egyetlenére, az ígéretek gyermekére, Izsákra.

Jób nem az anyagi jólét napsütötte magaslatain, hanem a szenvedések mélységében tapasztalta meg Isten megmentő szeretetét, amikor a porban ült nyomorúságával együtt. Ott, szenvedéseinek mélypontján fakadt fel lelkéből az Istennel való együttlét bizonyossága.

Pál apostol prédikál, vitatkozik kora filozófusaival, töretlen erővel hirdeti Jézust. Üldözik, bezárják, megkövezik, de éppen ilyen helyzetekben és mélységekben tapasztalta meg azt, hogy az úr vele van, és kiemeli erőtlensége mélységéből. Szinte kihívóan fordul szembe a világgal, és kérdezi: „Kicsoda szakaszthat el minket a Krisztus szerelmétől? Háborúság, üldöztetés, nyomorúság, fegyver? Mindezen felettébb diadalmaskodunk az által, aki szeret minket!” Istennel a mélységben lehet találkozni.

Önmagunkkal és felebarátainkkal is a mélységben tudunk igazán találkozni.

Az igazság az, hogy rohanó és szétszórt emberek vagyunk. Azt gondoljuk, nincs időnk sem magunkra, sem egymásra. Nem jut időnk arra, hogy elcsendesedjünk, önvizsgálatot tartsunk, és átgondoljuk napjainkat, amelyeket visszahozhatatlanul magunk mögött hagyunk. Nincs időnk megkérdezni önmagunktól: mit tettünk jól vagy rosszul, és mit nem tettünk meg... Istenért, egyházunkért, embertársainkért? Egy csalódás, egy súlyos betegség, a halál közelségének megérzése felnyitja szemünket, és meglátatja velünk azt, hogy nem bízunk magunkat teljesen Istenre. Mindezeket a mélységben láthatjuk meg. Ott tanulhatunk meg igazán remélni és várni arra, hogy Isten meghallja kiáltásunkat. Amilyen bizonyossággal várják az örök reggelt, olyan bizonyossággal várhatjuk Isten látogatásának hajnalát, ami a mélységből való kiemelkedésünket és önmagunkra való találásunkat jelenti.

Embertársainkkal is a mélységben tudunk igazán találkozni. A bajokban. Ott ismerjük fel, hogy embertársaink mennyire vágyódnak megértésünkre és szeretetünkre. Mert a szükségben ismerszik meg, hogy ki az igazi felebarát.

Mi mindent megteszünk azért, hogy kikerüljük a mélységeket. A zajtól a lármáig menekülünk, csak ne kelljen csendben elmélyüljünk, hogy ne kelljen magunkkal szembenéznünk, hogy ne kerüljenek felszínre a minket nyugtalanító kérdések.

A zsoltáriró, vagy valaki, aki életének mélypontjára jutott, itt a mélységet dicséri. Ott tanult meg Istenhez kiáltani, ott ismerte meg Istent és önmagát. Ott tanult meg másokhoz odafordulni reménységet ébresztő szóval: „Bízzál az úrban, mert az Úrnál van a kegyelem” és a gyógyulás. Ámen

MOLDOVÁN SZEREDAI NOÉMI

FÖLDI ÉS ÉGI HATALOM

*„Elementek egyszer a fák, hogy királyt kenjenek föl maguknak.
Mondták az olajfának: »Légy a mi királyunk!«
De az olajfa ezt mondta nekik: »Talán elvesztettem olajomat, amelyért tisztelnek istenek és emberek, hogy menjek hajladozni a fák fölött?«
Ekkor a fügefának mondták a fák: »Jöjj te, és légy a királyunk!«
De azt mondta nekik a fügefa: »Talán elvesztettem édességemet, meg pompás gyümölcsömet, hogy menjek hajladozni a fák fölött?«
Majd a szőlőnek mondták a fák: »Jöjj te, és légy a királyunk!«
De azt mondta nekik a szőlő: »Talán elvesztettem mustomat, amely öröme derít isteneket és embereket, hogy menjek hajladozni a fák fölött?«
Végül a tüskebokornak mondták mind a fák: »Jöjj te, és légy a királyunk!«
A tüskebokor azt mondta a fának: »Ha igazán királyotokká akartok engem kenni, jertek, húzódjatok árnyékomba; mert ha nem úgy lesz, akkor tűz csap ki a tüskebokorból, és megemészti a Libanon cédrusait!«”
(Bírák 9,8–15)*

E bibliai történet a Jótám meséje nevet viseli, s egy történetet mond el példázat formájában a fák királyválasztásáról. Jótám Gedeon legkisebbik fia, aki gondviselésszerűen megmenekült a kivégzéstől, amikor a bátyjait meggyilkolták. A történet előzményei a következők: Gedeon visszautasítja az örökösödési joggal bíró királyságot, amelyet Izrael ajánl fel. Elhatározását a következőkkel indokolja: „Az Úr uralkodik rajtatok!” Izraelben egyedül Jáhve a király! Miután Gedeon meghalt, már nem volt, aki ellenálljon a Baál-kultusznak, s Izrael újra hódolni kezdett a Baáloknak. Abimélek Gedeon egyik fia volt, aki a királyságra áhítozott. Példája elrettentő torzképe az Istentől rendelt és a néptől önként elfogadott szabadtörzsi személyek példájának. Abiméleket nem Isten hívta el, hanem maga szerezte királyságát, ráadásul bectelen módon. Sikem város polgárai utaltak ki pénzt neki, hogy testvéreit bérgyilkosokkal kiirthassa. Jótám – csodával határos módon – az egyedüli túlélője a testvérgyilkosságoknak; a Sikem város fölött álló hegyre megy fel, a Garizim hegyére, s onnan mond beszédet Sikem polgáraihoz. A beszéd, Jótám meséje az óhéber elbeszélő művészet egyik leg-szebb fennmaradt emléke.

Jótám példázatszerű mesét mond a fák balul sikerült királyválasztásáról, amely természetesen a sikemiek királyválasztását és annak várható kimenetelét példázza. Sem az olajfa, sem a szőlő, sem a fügefa nem fogadják el az ajánlatot, mert az embereknek hasznot hajtó gyümölcstermés helyett nem kívánnak „hajlongani a

fák előtt.” Mi hasznuk lenne nekik, csak azt akarják tenni, amire Isten elrendelte őket, hozzanak gyümölcsöt, és így szolgálják Istent és az embereket. A fák igényesek – méltó, alkalmas, tehetségekkel rendelkező királyt akarnak választani. Mivel nem akad a hasznos és tiszteletreméltó fák között egy sem, amely elvállalná a királyságot, a leghasztontalanabb növényt, a túskebokrot kéri fel a fák a királyi tisztség elvállalására. A túskebokor elvállalja a felkérést, s az a kívánsága, hogy a fák az ő árnyékában pihenjenek – gúnyos célzás ez Abimélek kérdéseire, hiszen nyilvánvaló, hogy még „árnyéka sincs”. A túskebokor azonban nem csupán kíván, de *fenyegetőzik* is.

Jótám meséjének mondanivalója világos. Amikor Abiméleket királlyá választották, ezzel egy teljesen hasztalan, méltatlan embert tettek királlyá, aki ráadásul veszélyt hozhat rájuk. Ha igaz módon választották királlyá, legyenek boldogok, de ha nem, legyenek egymás számára kölcsönösen veszedelemmé és pusztulássá. Jótám szavai prófétai ihletéssel és bátorsággal kimondott szavak. Az elkövetkező események igazolni fogják Jótám prófétai ítéletét.

E példázatot olvasva az az érzésem: semmit sem változott a világ néhány évezred alatt, hiszen csak az elmúlt évszázadban is tudunk néhány olyan vezetőről, akikre egy az egyben ráillik e jellemzés, és emberek milliói pusztultak el, mert „túskebokor” jellemű emberek vezették az országokat. Gondolhatunk ugyan rögtön Hitlerre vagy Sztálinra, de a második világháború óta uralmat élvező számtalan vezetőre is, akik fájdalmat, szegénységet, vizzályt és félelmet hagytak maguk után.

Ha eltekintünk a történelmi példáktól, és közel jövünk saját házunk tájához, akkor is igaz a történet. Igaz, mert a felelősségről szól, az igaz, a tehetséges, őszinte és alázatos ember felelősségvállalásáról, szemben a kicsinyes, nagyra törő, sokszor tehetségtelen ember hatalomvágyával.

Hatalom és Érték – mintha egymást kizáró kategóriák lennének. A tehetséges ember alázatos, szerény, s ebből következik, hogy nem szívesen vállal kívülről jövő hatást, más természetű felkérést. Milyen jogon, milyen hatalommal igazgassam én ezeknek az embereknek az életét? – teszi fel magának a kérdést. A tehetségtelen, de öncélúan hatalomvágyó embernél ez a kérdés fel sem vetődik; ő meg van győződve, hogy a hatalom eleve-elrendelés-szerű, s kizárólag ő tud „király” lenni. A példázat tanulsága, hogy teljes mértékben vállalnia kell a felelősséget annak, aki *arra hivatott*, és felkéri rá, mert ha tehetségtelen vagy önjelölt ember kerül hatalomra, egyéni érdekeit – és nem a közösségét – fogja szem előtt tartani.

Weöres Sándor kétféle hatalomról beszél, amely az embereket irányíthatja: a földi hatalomról és az égi, Istentől jövő hatalomról.

„»Amit nekem adsz: mindenkinek adod« – hirdeti a földi hatalom.

»Amit mindenkinek adsz: nekem adod« – hirdeti az égi hatalom.”

Adja Isten, hogy mindig tudjunk különbséget tenni a földi és égi hatalom között, és vállalni a felelősséget, amikor megbíznak és felkérnek. Ámen.

PAP MÁRIA

AZ ANYASZENTEGYHÁZ*

„...éljetez méltón ahhoz az elhivatáshoz, amellyel elhívattatok, teljes alázatossággal, szelídséggel és türelemmel, viseljétek el egymást szeretettel, igyekezzetek megtartani a Lélek egységét a békeesség kötelékével.” (Ef 4,1-3)

Unitárius kereszténységünk egyik legfontosabb alapidokumentuma a hitvallásunk. Az a hitvallás, melyet vallásórán megtanítunk gyermekeinknek, és amelyet következő alkalommal már csak a koporsók mellett mondunk el. Szimbolikusnak tartom, hogy hitünkhöz és egyházunkhoz való viszonyulásunkat összefoglaló hitvallásra életünk elején és végén figyelünk csak. Mi történik a közbeeső évekkel?

Unitárius hitvallásunk negyedik mondatában ezt valljuk: „hiszek az unitárius keresztény anyaszentegyház hivatásában”, de vajon tudatában vagyunk-e annak, hogy mit vallunk meg?

Káténk szerint az unitárius anyaszentegyház a hívek lelki közössége, mely testet ölt azokban a gyülekezetekben és egyházközségekben, melyekben Jézus tanítását hirdetik, és példája követésére törekednek. Anyaszentegyházunknak tehát van egy látható és egy láthatatlan oldala. A látható az nyilvánvaló: templomaink, iskoláink, temetőink, közösségeink. Ez az az oldal, aminek léte vagy nem léte, állapota, fejlődése vagy visszaesése a legtöbb gondot és fejtörést okozza.

A láthatatlan is ott van, de arra már kevesebb gondot és odafigyelést fordítunk, pedig ez a lényeg. Ez a több mint négy évszázados hit, áldozatkészség, harc a megmaradásért, melynek a jelenben mi is részesei vagyunk. Ez a látható és láthatatlan egyház a mi unitárius anyaszentegyházunk, melynek elhivatásáról hitvallásunkban beszélünk, és e két rész elválaszthatatlan egymástól. Amikor azt mondjuk, hiszek az egyház hivatásában, akkor tulajdonképpen azt valljuk, hogy hiszünk egy látható emberi közösség hivatásában, mely hivatás a prédikáció, a tanítás, az imádság, éneklés, szertartások és szeretetmunka által válik nyilvánvalóvá.

Az egyház tehát mindig több annál, mint aminek látjuk. Ezt az egyházat csodálhatjuk vagy szidhatjuk, felmagasztalhatjuk vagy elmarasztalhatjuk, de leggyakrabban megelégedünk arról, hogy ez az egyház mi vagyunk. Minden egyházközség, a legkisebbtől a legnagyobbig, nem az egyház ugyan, de az egyházat képviseli. Az egyházközség nemcsak része az egyháznak, hanem maga az egyház, mert az egyetemes egyházat csak e közösségeken keresztül érhetjük meg.

* Elhangzott Szentivánlaborfalván, 2005. február 26-án

Amikor tehát egyházzal beszélünk, magunkról beszélünk. Amikor az egyházat kritizáljuk, magunk felett mondunk ítéletet, mint ahogy, amikor dicsérjük, mi sütkérezünk e dicséret fényében. De mivel legtöbbször a láthatókra helyezzük a hangsúlyt, a különbözőségeinkben elvesz az egység. Amikor a láthatókra alapozunk, meggyengül, és kétségessé válik az a szellemiség és hit, amely összetart bennünket. Amikor a láthatókra alapozunk, csak a magunk gondját, baját látjuk, csak az Én a fontos és elvesz a Mi.

A mai találkozó egy alkalom arra, hogy hitvallásunkról bizonyosságot tegyünk, és a nagy kérdés, amellyel szembe kell néznünk, az a következő: közösség vagyunk-e vagy egyének, akik kereszténységüket külön élik meg? Egyház vagyunk-e vagy különálló egyházközsegek, akik külön utakon járnak? Hagyjuk-e, hogy azok a szálak, amelyek egymáshoz fűznek bennünket, csak külsőleg, lazán kapcsoljanak össze, vagy arra törekedünk, hogy a belső, a lelki közösség is nyilvánvalóvá váljék?

Nem retorikai kérdés, ez és nem könnyű rá a válasz. A rávágott lelkes igen vagy a dacosan kimondott nem hiányolja az alapos mérlegelést, önmagunkkal és közösségeinkkel való őszinte szembenézés lehetőségét.

Ennek a szembenézésnek az első lépése: megszüntetni azokat a mesterséges korlátokat, melyeket önmagunk és közösségeink köré építettünk. Nincs kolozsvári központ és vidék, nincs városi és falusi gyülekezet, nincs nagy és kis egyházközsegek, csak mi vagyunk, egy közösség. Egy olyan közösség, melynek minden tagja a szabadság és köteletség, a hatalom és alázat, a függetlenség és szolgálat vonzásában kell éljen.

Ennek a közösségnek az alapja a jézusi tanítás követése, a szeretet kettős törvényének megélése, a bennünk munkálkodó isteni lélek közössége. Ezt a közösséget nyilvánvalóvá tenni, és hirdetni a világnak, hívtunk el unitárius keresztényekként. Ez az elhívás mindannyiunknak szól, egyháztagnak és lelkésznek, gondnoknak és presbíternek, azoknak, akik Atyánkat csodálatos templomokban, és azoknak, akik kis gyülekezeti termekben vagy családi házaknál imádják. Ez az elhívás pedig nem csoda, nem kiváltság, hanem közösségünk szolgálata. Amíg nem látjuk, és nem érezzük közöttünk a léleknek ezt az egységét, addig minden törekvésünk, meglátásunk, vágyunk hiábavaló. Addig a megváltást mindig csak önmagunknak és mindig csak másról, másoktól várjuk. Addig hitvallásunk csak leírt szöveg és holt szó, addig az unitárius anyaszentegyház üres fogalom, mely nem nyúlik tovább saját gyülekezetünk határainál.

Egyházunk, gyülekezeteink élete naponkénti harc a megmaradásért. Az anyagiak szorításában élve, kiürülő templomainkat látva érezzük és tudjuk, hogy változni és változtatni kell. Mindaz, ami idáig megtartott bennünket unitáriusságunkban és magyarságunkban, értékes és fontos alap, de már nem elég. Új utakat, új módszereket próbálunk keresni, és e keresésben a láthatatlan lényegtől csak tovább távolodunk. Távolodunk, mert az anyaszentegyház nem kereskedelmi vállalat, amely hasznot kell hozzon, vagy amelyből hasznot húzunk; nem klub, ahol

összegyűlünk egy kis könnyed beszélgetésre, nem kolonc és nem ellenség, hanem hibáinktól, félelmeinktől, megtorpanásainktól és vágyainktól meghatározott közösség. Gyengesége a mi gyengeségünk, anyagi gondja a mi gondunk, összetartó erejének hiánya a mi lelkiségünk sivárságáról szól.

A megváltás, a megváltozás lehetősége bennünk van, és ezt nem helyettesítheti a központi támogatás vagy az amerikai testvérgyülekezet segítsége. Kérdéseinkre, félelmeinkre, küzdelmünkre a válasz nem Kolozsváron van, és nem onnan kell jönnie, hanem önmagukból, gyülekezeteinkből, egymás tapasztalatából, meghallgatásából.

Istennek ugyanazon lelke munkálkodik mindnyájunkban és gyülekezeteinkben és ez a lélek az, ami összefog, ami erőt ad, hogy a különböző gondokkal küszködő közösségeinkben megtaláljuk a helyes utat. Ez a lélek buzdít és ösztönöz arra, hogy vállaljuk az áldozatot, a szolgálat nehéz és sokszor hálátlan igáját és ez a lélek kéri számon tőlünk, előljáróktól, hogy valóban elől járói vagyunk-e anyaszentegyházunk ügyének? Hiteles-e a mi életünk és munkánk vagy előljárói mivoltunk tiszteletbeli cím, nagyravágyásunk kiélése, kiaknázandó anyagi lehetőség?

Nézzünk önmagunkba, kedves testvéreim, mert amíg mi nem változunk meg, amíg nem tisztítjuk meg lelkünket, amíg nem nézünk őszintén szembe szándékunk tisztaságával, addig nem várhatjuk közösségeink megváltozását. A megtisztulás, megújulás, egymásra való figyelés folyamata velünk kell kezdődjön, hogy életünk és munkánk által példát mutassunk a körülöttünk élőknek. Mi kell megértsük és megértessük, hogy együvé tartozunk, hogy a mi elhívásunk az unitárius anyaszentegyház hivatása: Jézus tanítása alapján Istenországát építeni itt a földön. Amilyen lelkesedéssel és áldozatvállalással építjük és javítjuk egyházunk látható valóságát, ugyanolyan hittel és lelkesedéssel kell építenünk egymás fele utainkat a lelki közösségünk megteremtésére. A földrajzi távolság nem mentség a közömbösségre, mint ahogy a számbeli fölény sem a terhek viselésének megkönnyítésére. S ha e távolról sem könnyű munkában ingadoznánk, vegyük elő többször hitvallásunk szövegét. Valahányszor pedig elmondjuk, hogy hiszek az unitárius anyaszentegyház hivatásában, ne álljunk meg a jelennél. Ne csak azt lássuk meg, hogy hivatása betöltésében anyaszentegyházunk sokszor gyenge és változásra képtelen, hanem merjünk beszélni arról a reménységről, hogy hitünk, munkánk és áldozatunk által közösségeink egy nap felnőnek ehhez a hivatáshoz. Ne csak a közösségeink korlátait lássuk, hanem a lélek szabad szárnyalását, mely összeköt bennünket hittestvéreinkkel örömben és bánatban, hétköznapiakon és ünnepnapokon egyazon reménységben.

Legyetek hát ti, akik gyülekezeteitekben elől jártok, hordozói ennek a reménységnek, építői a lélek közösségének, előmozdítói a közöttünk levő békeségnek és szeretetnek, gyülekezeteitek élő lelkiismereteként, hogy hitvallásunk ne csak a végső óra szomorúságában, de a mindennapi életünkben is diadalmaszkodjon. Hogy az apostol szavaival: „ki milyen lelki ajándékot kapott, úgy szolgáljatok azzal egymásnak, mint Isten sokféle kegyelmének jó sáfárai.” Ámen

Könyvszemle

Sas Péter: *Az erdélyi magyar festőművészet lírikusa*, Tóth István. Művelődés [Kiadása] Kolozsvár, 2004. 80 l.

Közművelődési folyóiratunk, a Művelődés pár éve sorozatban jelenteti meg főleg a kolozsvári művelődéstörténet nagy kutatóinak, Kelemen Lajosnak és Herepei Jánosnak a munkáit. Ezek sajtó alá rendezésében Sas Péter budapesti történész, kutató jeleskedik. Sas a művészettörténet iránt is fogékony, főleg Kelemen Lajosnak a kolozsvári Állami Levéltárban őrzött naplója, hagyatéka számos olyan műtörténeti vonatkozásra vezette rá, amelyek eddig alig voltak ismertek. 2004 végén, a karácsonyi könyvvásáron Sas és kiadója egy Tóth István-albummal lepette meg.

Tóth István halálának 40. évfordulója meghozta az újrafelfedezést. Képei meglehetősen szétszóródtak, illusztrációi régi folyóirat-sorozatokban elrejtve feküdtek. Rendre középiskolai és művész-tanítványai is elhunytak. Az újrafelfedezés előkészítése 2001-től számítható, amikor Kelemen Miklós egyháztörténész cikket írt róla a Budapesten megjelenő Unitárius Életbe. Sas Pétert minden bizonnyal Kelemen Lajos vezette el Tóth Istvánhoz, s írt róla 2004-ben megemlékezést a Szabadságba. Kováts Ildikó, a Brassai Sámuel Líceum nyugalmazott rajztanárnője ugyancsak ekkor az Unitárius Kollégiumban folyó rajzoktatás történetét állította össze, s tartott róla előadást május végén a Brassai hét keretében. Ennek kapcsán Tóth Istvánról is pályaképet nyújtott. 2004. október 13-án aztán a Belvárosi Unitárius Egyházközség Brassai utcai tanácstermében Kováts Ildikó és Felházi Ágnes tanár-művészek, valamint Bálint Benczédi Ferenc lelkes szervezésében már a meglepetés erejével ható első emlékkiállításon vehetünk részt. Ezen a két tanárnőn kívül Tărăuné Nagy Ibolya, a művész unokahúga is beszélt, életrajzi részleteket világítva meg, emlékeket idézve. A kiállított több mint félszáz alkotás csak töredéke az ötven éves alkotói pálya gazdag termésének, de mindenképpen meggyőzött arról, hogy Tóth Istvánt az erdélyi művészek között számon kell tartani.

A most megjelent kötet két részre oszlik. Sas Péter *Tóth István, a kolozsvári rajztanár-festőművész* című 25 lapos tanulmányát a kiadó Szabó Zsoltnak a két-lapos tájékoztatója követi, valamint a második részben közölt képek jegyzéke. A 37–80. lapok a képanyagot tartalmazzák: 15 fehér-fekete rajz, 17 szépiarajz, 16 színes reprodukció, valamint 6 – szintén színes – miniatűr.

Tóth István 1892-ben Marosvásárhelyen született, torockói származású édesapától. Unitárius lévén természetszerűleg Kolozsvárra került felekezete kollégi-

umába, ahol Kövendi Nagy Gyula rajztanár fedezte fel tehetségét, indította el a pályán. Történelemtanára, Kelemen Lajos is sokat tett a fiatalember tehetségének kibontakozásáért: főleg geneológiai-heraldikai vonatkozású megrendeléseket közvetített hozzá. A kolozsvári kollégiumból a budapesti Rajztanárképző Intézetbe vezetett Tóth útja. Itt alighogy megszerezte diplomáját, behívták katonának, végigharcolta az első világháborút. Volt az orosz és az olasz fronton is, néhányszor megsebesült. Több mint 150 háborús képe 1918 őszén Prágában pusztult el.

A háború után Tóth Kolozsvárt telepedett le, az itteni egy évig működő Tanárképző Intézetben oktatott, majd a Marianum Leánynevelő Intézetnél kapott katedrát. 1925-től óraadó, majd rendes tanárként egykori iskolája, az Unitárius Kollégium alkalmazta 1948-ig, a tanintézet államosításáig. Ez persze csak a keret. Közben állandóan alkotott. Önálló kiállításokat rendezett, albumokat, mapákat állított össze, kiadványokat illusztrált, címlapokat rajzolt, folyóiratoknak dolgozott. 1935–1940 között Szopos Sándorral közösen magán festőiskolát működtettek az Unitárius Kollégium rajztermében délutánonként. Itt kapta az alapképzést Márkos András szobrász- és Bandi Dezső iparművész. Találó Kós Károly megállapítása: „Tudom én, és sokan tudjuk, hogy Tóth István egy esztendő leforgása alatt sokat, nagyon sokat dolgozott, merthogy ő nem töltögeti az időt beszélgetéssel, nem filozofál kávéházi asztal mellett soha: nem sóhajtozik, nem dicsekszik, nem kritizál és nem panaszol, sok mindent nem csinál, amit művészek emberek kíváltképpen szeretnek csinálni.”

Az ábrázoló művészet majd minden műfajában alkotott. Festett, főleg akvarelleket, kitűnően rajzolt ceruzával-tussal, szerette a barnás szépiarajzot, a színes krétatechnikát, linóleummetszetekkel kísérletezett. A *Pásztortűz*, a *Magyar Nép*, az *Unitárius Közlöny* állandó munkatársa volt, ezek címlécét is ő rajzolta. A *Magyar Nép* szerkesztője felkérésére a lapban ismertette a magyar díszítőművészetet, majd illusztrált írásait *A magyar díszítés alapformái* (1939, 1940) címmel kötetbe rendezte. Alkalomadtán illusztrált orvosi szakkönyveket, mesekönyveket, versesköteteket is. A kolozsváriaknak talán legkedvesebbek a Nagy Péter *Ó, kedves Kolozsvár!* (1926) című kötetéhez készített rajzai.

Kolozsvár kiemelt szerepet foglal el Tóth ábrázoló művészetében. Az 1920-as évek városképét örökölte meg. Majd mindegyik templomunk homlokzatát, egy-egy kincset lerajzolta, megfestette. A kolozsmonostori Nagyboldogasszony (Kálvária) templom körül még ott a temető, a Szentpéteri templom tornya még falusias környezetéből messze kimagaslik. De az autóktól mentes utcákon békésen álló piarista és minorita templomok, a még oldala mellett kis üzletsortól elégtelenített lutheránus templom, s a kollégiummal szinte összenőtt unitárius „anyatemplom” fehér-fekete, a főtéri és a Farkas utcai templomok színes képei mintha egy más, békésebb világból tekintenének ránk. Nyugalom árad belőlük, csak azt látjuk, ami lényeges. Főleg a vízfestményeken, szépiarajzokon a hangulatot ragadja meg.

Kelemen Lajos 1927-ben így jellemezte Tóth művészetét egyik albuma kapcsán: „Havas téli tájak, meleg napsütéses városi házak, melyekről soha sem hiányzik a fák megnyugtató zöldje, művészi hatású nagybányai utcák, melyek architektúráinak vonalaiban sem kemény hatását a lombok puhasága még szelídíti, a kolozsvári hójai gyümölcsösök jámbor Donát-szobra, meg a síkság az új album képeinek fő tárgyai. Mindez csupa lágy színekben és vonalakban. Utolsó képén, hol a nagyapó mesél unokáinak, már szinte alig hisszük, hogy linóleumkép van előttünk... Ennek a képnek technikailag is merő ellentéte az előtte álló téli táj, mely mesteri tökéletességgel és tisztasággal állítja elénk a téli világ egy gyönyörű darabját. A téli képek különben hatásukat tekintve kétségtelenül vezetnek. Mesterük a nem könnyen kezelhető linóleummal hihetetlenül finom távlat- és színhatásokat tud kihozni.”

A kis album szép kiadvány, jó volt karácsonyi ajándéknak. Szabó Zsolt jelzi, hogy anyagát tovább szeretnék bővíteni, mert még Tóth számos munkája, sőt kiadványa is lappang. Mi e kötetből kétségtelenül többet vártunk. Az, hogy hány képet közölnek a mellékletben, csak esetleges lehet, hiszen mindenképpen válogatni kell, lehetőleg a reprezentáns alkotásokból. Ha azonban egy ilyen könyvecskét piacra dobunk, körültekintőbb bevezetőt, jegyzetanyagot kellene írni hozzá. Csak az október 13-i tárlatmegnyitón elhangzott beszédekből is számos életrajzi részletre derült fény! Nagy Ibolya családközelből ismerte a művészt. A bevezető címében említett „rajztanár”-ról alig kapunk adatokat. Pedig Tóth évtizedeken át iskolai munkát végzett. Erről a kollégiumi értesítők (mellesleg diákkoráról is) elég pontosan tájékoztatnak. Még az egykori tanítványok közül is élnek néhányan. Az Unitárius Gyűjtőlevéltár szintén több adatot őriz a mester tanári, felekezeti kötődéséről. Sas Péter főleg Kelemen Lajos – különben igen tanulságos – naplófeljegyzéseire támaszkodik, a kiállítási meghívók és bírálatok anyagából indul ki. A művészi pályáivet sikerül megrajzolnia. Reméljük, hogy egy teljes Tóth-monográfiát is asztalunkra tesz a közeljövőben. A könyv külső és belső címlapján a cím kis eltéréssel szerepel: a *festészet és festőművészet* szóváltozatok könyvtári katalogizáláskor zavart okozhatnak.

Dr. GAAL GYÖRGY

Eszmék – Gondolatok

„Nem hal meg a derékkal együtt az erény, / Túléli a test életét; de a gonosz, / Ha meghal, elvész véle együtt mindene.” (*Euripidész*)

„Akik halhatatlanok akarnak lenni, azoknak jámboran és igazul kell élniök.” (*Antiszthenész*)

„... a szegénység, szerelem vagy egyéb fájdalmat okozó dolog elől menekülve a halált keresni, ez nem a bátor, hanem inkább a gyáva emberre jellemző; mert lelki gyengeség jele, ha valaki menekülni igyekszik a bajok elől; s különben sem azért néz szembe a halállal, mintha ezt kívánná az erkölcsi jó, hanem csupán azért, mert valami rossz elől menekülni igyekszik.” (*Arisztotelész*)

„Az önelégültség az előrehaladás akadály.” (*Bión*)

„Az önelégültség a gazdagságból származik, s a gőg pedig az önelégültségből.” (*Szólón*)

„Irigy emberek... közös vigaszt találnak abban, hogy azokat, akiknél jobbak nem tudnak lenni, másoknál rosszabbaknak tüntetnek fel.” (*Plutarkhosz*)

„Én bizony sokkal aljasabbnak tartom a hízeltőket azoknál, akiknek hízelegnek, sőt, szinte azt mondhatnám, hogy emezek fennhéjázásának egyenesen ők az okai.” (*Lukianosz*)

„Jelenlevőket dicsérni a hízeltés jele.” (*Arisztotelész*)

„Nem ártana annyira a rágalom, ha nem volna valami elhíhető alapja.” (*Lukianosz*)

„Jobban kell emlékeznünk a jó tettekre, mint a rosszakra; a kapott javakra jobban, mint az adottakra.” (*Arisztotelész*)

„Kezdet a véggel szükségszerűen összhangban áll. Aki azért lett barátod, mert ez kifizetődik neki, abba is hagyja, ha az a kifizetődő.” (*Seneca*)

„Akik csak a haszonért lépnek barátságra, azok rendszerint el is válnak egymástól mielőtt a haszon eltűnik: az ilyen emberek nem egymást szerették, hanem azt, ami nekik hasznot jelentett.” (*Arisztotelész*)

Egyházi élet – Hírek

Az Egyházi Főhatóság tevékenysége

Egyházunk legfőbb végrehajtó testülete, az Egyházi Képviselő Tanács január 28-án rendkívüli ülést tartott Kolozsváron, amelynek tárgysorozatán többek közt a 2005. évi központi költségvetés véglegesítése, az ülésezési terv és eseménynaptár rögzítése, valamint az Egyház építkezési és javítási terveinek körvonalazása szerepelt.

Az Egyházi Képviselő Tanács április 1-jén tartotta I. évnegyedi rendes ülését Kolozsváron. Előtte való napon a tanács munkáját szakmailag segítő állandó bizottságok ülésére került sor: a Püspöki Szék, a Misszió Bizottság, a Valláserkölcsei Nevelési Bizottság és a Pénzügyi Bizottság napirendjén a Tanács által véleményezésre kiadott ügyek szerepeltek.

Egyházköri munka

A gondnok-presbiteri értekezleteket február végén szervezték meg, az alábbi időpontban és helyszínen: a kolozs-tordai egyházkörben 21-én Kolozsváron, a marosi egyházkörben 22-én Szentgericén, a küüllői egyházkörben 23-án Dicsőszentmártonban, a székelykeresztúri egyházkörben 25-én Székelykeresztúron, a székelyudvarhelyi egyházkörben 26-án Székelyudvarhelyen, a háromszék-felsőfehéri egyházkörben február 27-én Sepsiszentgyörgyön. Az értekezleteken az egyházközségeket képviselő gondnokok vagy más világi képviselők elsősorban gazdasági és anyagi természetű ügyekről számoltak be. Ezen belül minden egyházközség pontos kimutatással készült az értekezletre azzal kapcsolatban, hogy föld- és erdőtulajdonait milyen arányban kapta vissza, ill. melyek a vonatkozó szükségletek vagy segítségre szoruló ügyek. Az elnökség részéről az egyik fő előterjesztést a körvonalazódó új lelkészi javadalmazás alapelveinek ismertetése alkotta, annak felmérése céljával, hogy egyházközségeink világi képviselői hogyan véleményezik ezen alapelveket. Az egyházi főhatóság képviseletében dr. Szabó Árpád püspök, valamint dr. Máthé Dénes és Kolumbán Gábor főgondnok vett részt az összejöveteleken.

Lelkészképzés

A Lelkészképesítő Bizottság január 25-én lelkészképesítő pótvizsgát tartott, amelyen Pálffy Tamás Szabolcs marosszentgyörgyi, Szász-Cserey Katalin firtosmartonosi és Szabó József alsórákosi gyakorló segédlelkész lelkészi oklevelet szerzett.

A teológiai hallgatók a januári vizsgaidőszakban tették le I. félévi vizsgáikat. A sikeresen vizsgázók közül tanulmányi eredményeikkel kiemelkedtek: Nagy

Adél (10-es általánossal), Ilkei Ildikó (9,75) és Szabó Előd (9,75) V. éves hallgatók. Az Egyházi Képviselő Tanács a 2004–2005-ös tanévben is tanulmányi és segélyösztöndíjat biztosított a hallgatóknak: előbbi a vizsgaeredmények, utóbbi egy családi helyzetet, tanulmányi előmenetelt és órákon kívüli tevékenységet felmérő, átfogó pályázati rendszer alapján.

A Protestáns Teológiai Intézetben február 4–5-én rendezték meg a teológiai hallgatók lelki elmélyülését célzó Csendesnapokat. Az Unitárius Kar hallgatói számára Kiss Károly medgyesi lelkész Lelkészi szolgálatom tapasztalatai, M. Szeredai Noémi csekefalvi lelkész A lelkészről a gyülekezetben és a családban, és Varga Sándor nyárádszentmártoni lelkész A lelkész és a gyülekezet elvárásai a legátussal szemben címmel tartott előadást. Ugyanők tartották a tevékenységek liturgiai keretét szolgáló áhítatot és bibliamagyarázatot is. A Csendesnapok közös, felekezeti előadását dr. Kónya Zoltán kolozsvári orvos tartotta, aki a lélek egészsége és a nemzet egészsége közötti összefüggésekről beszélt. A záró istentiszteleten Adorjáni Dezső evangélikus-lutheránus püspök végezte a szószéki szolgálatot.

Rosemary Chinnici, a berkeleyi (Kalifornia, Amerikai Egyesült Államok) Starr King Teológiai Intézet pásztorálpszichológia professzora február 14-e és 18-a között elméleti előadásokat tartott és kiscsoportos gyakorlati munkát vezetett a lelkigondozói segítségnyújtás fő tematikában a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet unitárius hallgatói számára. A professzor asszony az ezt megelőző héten a Starr King Teológiai Intézetben tanult erdélyi lelkészek egy részét látogatta meg otthonukban.

Az unitárius teológiai hallgatók 2005 húsvétján legációk szolgálatokat végeztek egyházközseinkben. Az Egyházi Képviselő Tanács ülésén kiértékelte az erről szóló jelentéseket, és a légátust fogadó egyházközsegeknek köszönetet mondott ezen lelkészképzésünk gyakorlati vonatkozásai számára létfontosságú intézményben való részvételükért.

Lelkésztovábbképzés

Az I. évnegyedi lelkészi értekezleteket március elején tartották: a kolozsvári egyházközségben 7-én Kolozsváron, a marosi egyházközségben 1-jén Marosvásárhelyen, a küllői egyházközségben 2-án Désfalván, a székelykeresztúri egyházközségben 8-án Fátfalván, a székelyudvarhelyi egyházközségben 10-én Székelyudvarhelyen és a háromszék-felsőfehéri egyházközségben 9-én Brassóban. Az értekezletek fő előadását Máthé Sándor brassói lelkész tartotta *Húsvét teológiája és unitárius értelmezése* címmel. További meg tárgyalta témák voltak a megújítás folyamatában levő új egyházi javadalmazási rendszer, az egyházi kiadványok új terjesztési rendszere, a személyi jövedelemadó 1%-ának egyházi célokra való fordítása és mások – dr. Szabó Árpád püspök és Győrő Dávid előadótanácsos vezetésével.

A Lelkészképesítő Bizottság március 3-án tartotta meg az egyesült államokbeli Starr King Teológiai Intézet által meghirdetett egyéves teológiai ösz-

töndíjra kiírt versenyvizsgát. A versenyvizsga eredményeként az ösztöndíjat a 2005–2006-os tanévre Solymosi Zsolt lelkész, a kolozsvári János Zsigmond Unitárius Kollégium vallástanára veheti igénybe.

Rendezvények, egyházképviselet

A hagyományos újévi püspöki fogadást január 1-én tartották Kolozsváron a püspöki rezidencián, ahol dr. Szabó Árpád és felesége meghívására Kolozsvár unitáriusai, egyházi főtisztviselőink, lelkészeink, az egyházi központi hivatal munkatársai és más meghívott vendégek együtt köszöntötték az Újesztendőt. Püspök atyánkfia a 2004. évet értékelő beszédében számba vette az Egyház és intézményei megvalósítását, amelyre dr. Máthé Dénes főgondnok az előttünk álló év kihívásait felvázoló beszédben válaszolt.

Január 12–13-án dr. Szabó Árpád püspök és Gyerő Dávid előadótanácsos Budapesten látogatást tettek a 2005. évi magyar állami támogatást csatornázó hivatalokban. Ezen úton Bálint Pataki Józseffel, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnökével, valamint Gulyás Kálmán és Vass Lajos államtitkárral találkoztak.

Egyházunkat január 14-én Hódmezővásárhely város vezetőiből és önkormányzati képviselőiből álló küldöttség látogatta meg. Lázár János polgármester elmondta, hogy 2005-ben a kolozsvári unitárius diákétkezde kiépítésének elindítását támogatják. Hódmezővásárhelynek a határon túli magyarság életében való részvételét azon tény is bizonyítja, hogy a kettős állampolgárság ügyében kiírt népszavazáson a város polgárainak közel kétharmada igenlően szavazott.

A jobbágyfalva-nyárádszeredai egyházközség január 15-én tartotta új lelkésze, Sándor Szilárd beiktató ünnepélyét Jobbágyfalván. A beiktató beszédet dr. Szabó Árpád püspök mondta, a beiktatást Nagy László esperes végezte el.

Az Egyházi Képviselő Tanács körlevélben arra kérte az unitárius egyházközségeket, hogy a január 23-i perselypénzt ajánlják fel a délkelet-ázsiai természeti katasztrófa áldozatainak megsegítésére. Az összegyűlt adományokat az Egyház a Vallásszabadság Nemzetközi Társulata által juttatja el a térségben működő segítségnyújtó szervezetekhez.

Január 27-én nevezte ki a miniszterelnök az új romániai kormány vallásügyi államtitkárát Adrian Lemeni ortodox teológiai tanár személyében. Az államtitkár, elődeitől eltérően, csakhamar személyesen is bemutatkozott Egyházunk püspökénél.

Február 2-án tartották a 2003-ban végzett gyakorló segédlelkészek munkaértekezletét; ugyanaznap volt a 2004-ben végzett gyakorló segédlelkészek értekezlete is.

Február 15–16-án dr. Szabó Árpád püspök, Gyerő Dávid előadótanácsos és Paskucz Viola műszaki előadó újabb budapesti támogatásszerző látogatást tettek, amelyen Pomogáts Bélával, az Illyés Közalapítvány elnökével, Varga

Kálmánnal, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnökével és Sebestyén József műemlékvédő szakemberrel találkoztak.

A szentháromság-kisadorjáni egyházközségben február 19-én tartották meg az új lelkész, Pavelka Attila beiktató ünnepségét. A beiktató beszédet dr. Szabó Árpád püspök mondta, a beiktatást Nagy László esperes végezte el.

A kolozsvári Agnus közösségi rádió február 25-én ünnepelte 2. születésnapját, ahol egyházunk képviselőjében Solymosi Zsolt lelkész, rádiószerkesztő jelent meg.

A Protestáns Teológiai Intézet Tanácsa február 26-án tartotta rendes téli ülését, amelyen egyházunk részéről dr. Máthé Dénes főgondnok, dr. Rezi Elek dékán és Gyerő Dávid előadótanácsos vett részt.

Az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet február 25–26-án tartotta VIII. Versmondó és Népdalversenye országos döntőjét Nagyenyeden. A rendezvényt egyházi részről Bálint B. Ferenc kolozsvári lelkész, a kolozs-tordai egyházkör jegyzője köszöntötte.

A Magyarországi Unitárius Egyház Zsinata március 5-én tartotta ülését Budapesten, ahol egyházunk képviselőjében dr. Máthé Dénes főgondnok vett részt, és mondott köszöntőt.

Március 7–8-án Bukarestben a Vallásügyi Államtitkárság megbeszélést szervezett a romániai egyházak képviselői számára az új vallásügyi törvény előkészítésének céljával. Ugyanott tárgyalták meg az állam által az egyházaknak nyújtandó építési-javítása segélyek kiosztására vonatkozó új eljárási rendet is. Egyházunk képviselőjében Mikó Lőrinc és Gyerő Dávid előadótanácsos vett részt a tárgyalásokon.

Az Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány szervezésében az erdélyi lelkészek örökségvédelmi képzése II. fejezetére március 7-e és 10-e között került sor Kolozsváron, levéltár, könyvtár és műtárgyvédelem tematikában. Unitárius részről Varga Sándor, Fülöp Alpár és Lázár Levente lelkészek vettek részt a képzésen.

A Hollandiai Szabadelvű Keresztény Egyházak Európai Kapcsolatai (Dutch Liberal Christian Church Partnership in Europe) szervezet konferenciájára március 19-én került sor Bossumban, a Remonstráns Egyház szervezésében. A konferencia vitaindító előadását a házigazdák részéről Eric Cossee egyháztörténész tartotta *Megköötözött szabadság – a remonstráns egyház évszázadai* címmel. A másik vitaindító előadást dr. Szabó Árpád erdélyi unitárius püspök, a konferencia vendége tartotta *A hagyomány szerepe az átmeneti korokban* címmel.

Személyi változások

Nagy Varga Ágnes alkalmazást nyert az Unitárius Óvoda gyermekgondozójának, 2005. január 1-jétől.

Danka Gyöngyvér alkalmazást nyert székelyudvarhelyi énekvezérnek, január 1-jétől.

Kurta Ákos alkalmazást nyert sepsikőröspataki énekvezérnek, január 1-jétől.

Márk Attila alkalmazást nyert sepsiszentgyörgyi énekvezérnek, január 1-jétől.

Gagyí Attila alkalmazást nyert fiatfalvi énekvezérnek, január 1-jétől.

Józsa Emese alkalmazást nyert kökösi énekvezérnek, január 1-jétől.

Gábor Edit alkalmazást nyert a háromszék-felsőfehéri egyházkör könyvelőjének, január 1-jétől.

Bíró Attila újra alkalmazást nyert nagyajtai harangozónak, január 1-jétől.

Kányádi Kálmán alkalmazást nyert szentivánlaborfalvi harangozónak, január 1-jétől.

Boér Rozália alkalmazást nyert dicsőszentmártoni harangozónak, január 1-jétől.

Benczédi Ágnes alkalmazást nyert az egyházi központi hivatal iktató-irat-tárosának, január 1-jétől.

Fodor Attila alkalmazást nyert 3 hónapra segédlevéltárosnak, pályázati pénzen, március 15-étől.

Jenei László Csaba kinevezést nyert a pipe-szásznádasi egyházközség lelkészének, március 1-jétől.

Mezei Melinda egyházi központi iktató-irattáros február 1-jétől gyermeknevelési szabadságra ment.

Dezső Margit Hajnalka magyarsárosi énekvezér március 1-jétől gyermeknevelési szabadságra ment.

Demeter Erika erdőszentgyörgy-bözdújfalvi lelkész gyermeknevelési szabadsága után március 1-jétől folytatja lelkészi munkáját.

Halottunk

Özv. Kiss Domokosné sz. Kocsis Rozália, volt kénosi tiszteletes asszony életének 75., özvegységének 4. évében f. év január 17-én hosszú és nehéz betegség után elhunyt. Temetésére január 19-én került sor a kénosi unitárius templomból a helyi temetőbe. A gyászszertartást Csáki Levente kénos-lókodi lelkész végezte. Az Egyetemes Egyház és az általa alapított Lókodi Ökumenikus Öregotthon részéről Gyerő Dávid előadótanácsos, az Unitárius Nők Országos Szövetsége részéről Asztalos Klára elnök, a Lókodi Ifjúsági Alapítvány részéről Orbán Árpád igazgató mondott búcsúbeszédet. Jelen volt dr. Szabó Árpád püspök is. A Jakab Lajos Alapítvány, valamint az elhunyt barátai, Gyarmathy György és Catherine búcsúlevelét az alapítvány elnöke, Dombi Dezső olvasta fel. Emlékét hálásan megőrizzük.